

Tolstoy Leo

Sota ja rauha II

Лев Толстой

Sota ja rauha II

«Public Domain»

Толстой Л. Н.

Sota ja rauha II / Л. Н. Толстой — «Public Domain»,

Содержание

ENSIMÄINEN OSA	5
I	5
II	10
III	14
IV	17
V	20
VI	22
VII	25
VIII	27
IX	30
X	32
XI	34
XII	36
XIII	38
XIV	40
XV	42
XVI	45
TOINEN OSA	48
I	48
II	50
III	54
IV	58
V	60
VI	61
VII	64
VIII	66
Конец ознакомительного фрагмента.	67

Tolstoy Leo, graf

Sota ja rauha II

ENSIMÄINEN OSA

I

Vuoden 1806 alussa tuli Nikolai Rostof lomalle. Denisovkin läksi samalla kertaa kotiinsa Voroneshiin, ja Rostof sai hänet lähtemään mukanaan Moskovaan saakka, missä hänen piti vähän viivähtämisen heidän luonaan. Viimeisen edellisessä pysähtymispaikassa kohtasi Denisof toverin, jonka kera tyhjensi kolme pulloa viiniä ja loppumatkan Moskovaan saakka hän nukkui kyytiseen pohjalla, vaikka tie olikin kuoppaista. Rostof istui hänen vieressään ja sikäli kuin lähestyttiin Moskovaa tuli hän yhä kärsimättömämmäksi.

– Joko pian? Joko pian? Oi näitä sietämättömiä katuja, puoteja, rinkelä, lyhtyjä, ajureita! – ajatteli Rostof, kun he tulliportilta suoriuduttuaan jo vihdoinkin ajoivat Moskovan kaduille.

– Denisof, olemme perillä! Nukkuu! – puheli hän nojaten ruumistaan eteenpäin, ikäänkuin hän siten olisi toivonut saavansa kiirehdityksi reen kulkua.

Denisof ei vastannut.

– Kas tuossapa on sama kulmaus, jossa ajuri Saharilla oli tapana seisottaa; siinäpä onkin Sahar, hänellä on yhä vielä sama hevonen. Tuossa on myös puotirähjä, josta mesileivoksia ostettiin. Eikö jo pian saavuta? No!

– Mihinkäs taloon sitä oikeastaan? – ajaja kysyi.

– Tuonne, tuonne päähän, suureen taloon, etkö jo näe! Tuo on meidän talomme, – puheli Rostof, – onhan tuo meidän talomme! Denisof! Denisof! Heti saavumme perille!

Denisof nosti päätään, yskiä köhisteli, mutta ei vastannut mitään.

– Dmitri, – kysyi Rostof kuskipukilla istuvalta palvelijalta. – Eikö tuo tuli ole meiltä?

– Kyllä, on se, isän työhuoneessa se palaa.

– Eivätkö he vielä ole menneet levolle? Hä? Mitäs arvelet? – Kuuleppas, äläkä unohda, hanki minulle heti uusi ratsuviitta, – lisäsi Rostof, hypistellen vasta puhjenneita viiksiään. – No, anna nyt mennä, – huusi hän ajajalle. Heräähän jo, Vasja, – virkkoi hän Denisoville, jonka pää taas nyökähteli. – Ajahan, aja, koko kolme ruplaa saat juomarahaa! – huudahti Rostof, kun enää kolme talon mittaa oli jäljellä. Hänestä näytti, etteivät hevoset lainkaan liikkuneet. Vihdoinkin reki pysähtyi oikealle pääovesta; yläpuolellaan näki Rostof tutun räystäskoristeen josta rappaus oli lohkeillut, rappuset ja katukäytäväpylvään. Ennenkuin hevonen oli pysähtynyt, hyppäsi hän reestä ja juoksi kuistille. Talo seisoi siinä liikkumaton, välinpitämättömänä, aivan kuin ei olisi sitä koskenut, kenen sai vieraakseen. Kuistilla ei ollut ketään. "Jumalani! Onkohan vaan kaikki hyvin!" – ajatteli Rostof, sydän sykkyydessä hetkeksi seisahtaen ja heti taas juosten läpi kuistin ja ylös tuttuja, rapistuneita portaita. Vielähän tuo vanha lukonväännin, jonka likaisuus oli harmittanut kreivitärtä, avautui yhtä herkästi. Etehisessä paloi talikynttilä.

Mihaila vanhus nukkui laatikon kannella. Ratsupalvelija Prokofi, joka oli niin väkevä että nosti vaunut takanavastista, istui punoen veranpalteista tallukoita. Hän katsahti avautuneelle ovelle ja välinpitämättömät uniset piirteensä muuttuivat tuokiossa riemuitsevan hämmästyneiksi.

– Hyvät ihmiset, valista mua! Nuori kreivi! – huudahti hän tuntiessaan tulijassa nuoren herran. – Mitä tämä on? Kyyhkyläiseni! – ja Prokofi, mielenliikutuksesta vavisten, ryntäsi vierashuoneen ovelle, arvattavasti aikoen mennä ilmoittamaan, mutta nähtävästi uudestaan mietittyään palasi takaisin ja heittäytyi nuoren herran kaulaan.

– Ollaanko terveitä? – kysyi Rostof, temmaisten irti kätensä.

– Jumalan kiitos! Kaikki, Jumalan kiitos! – äsken juuri söivät. Antakaappa kun katson teitä, teidän ylhäisyytenne!

– Onko kaikki aivan hyvin?

– Kyllä, Jumalan kiitos!

Rostof, unohtaen tykkänään Denisovin ja toivoen, ettei kukaan ennen häntä ennättäisi, riisui turkkinsa ja juoksi varpaisillaan pimeään, suureen saliin. Kaikki oli ennallaan, samat pelipöydät sama kynttiläruunu peitteineen; mutta joku oli jo nähnyt nuoren herran, eikä ollut hän vielä ehtinyt vierashuoneeseen, kun jokin vinhaa vauhtia kuin myrsky lennähti sivuovesta, syleili häntä ja alkoi suudella. Vielä toinen, kolmas samallinen olento hyökkäsi toisesta ovesta; vielä syleilyjä, vielä suuteloita, vielä huudahduksia, ilon kyyneleitä. Hän ei voinut erottaa missä ja kuka oli isä, kuka Natasha, kuka Petja. Kaikki huusivat, puhuivat ja suutelivat häntä samalla haavaa. Vain äiti ei ollut heidän joukossaan – sen hän käsitti.

– Mutta minäpä, enpä tuntenut... Nikolushka ... ystäväiseni!

– Kas hän ... meidän oma... Kolja ystäväni... Muuttunut olet! – Ei ole kynttilöitä! Teetä!

– Minullekin suutelo!

– Sydänkäpyseni ... mulle myös.

Sonja, Natasha, Petja, Anna Mihailovna, Vera, vanha kreivi, kaikki syleilivät häntä; ja palvelusväki, sisäkö myös, huoneet täytenään puhua pakisivat ja ihmetyksestä huudahtelivat.

Petja riippui hänen jaloissaan.

– Minäkin! – hän huusi.

Natasha, sittenkun hän ensin oli häntä likistellyt ja suudellut kautta kasvojen ja vihdoin hänestä erkaantunut, piti hänen viittansa liepeistä, hyppi kuin vuohi samassa paikassa ja kirkua piipitti, jotta korvia vihloi.

Joka taholla oli ilon kyyneleistä kimaltelevia, rakkautta uhkuvia silmiä, joka taholla oli suuteloja etsiviä huulia.

Sonja, punaisena kuin purppura, myöskin piteli tullutta kädestä ja aivan kuni kokonaan säteili siihen autuaaseen katseeseen, jonka kiintäen loi noihin kauvan kaipaamiinsa silmiin. Sonja oli jo täyttänyt 16 vuotta ja hän oli hyvin kaunis, etenkin tänä elpymisen onnellisena, riemukkaana hetkenä. Yhä katseli tyttö häntä, päättään kääntämättä, hymyillen ja henkeä pidätellen. Häinkin katsoi tyttöön kiitollisena, mutta vielä odotti ja etsi hän jotakuta. Vanha kreivitär oli vielä poissa. Mutta kas, jopa kuului askelia ovelta. Nopeita olivat ne, eivät voineet ne olla äidin askelia.

Mutta hän se oli sittenkin puettuna pojalle outoon, tämän poissa ollessa neulottuun pukuun. Kaikki nyt jättivät pojan, joka juoksi äitinsä luo. Kun he saapuivat toistensa luo, lankesi äiti nyyhkyttäen poikansa rinnoille. Eikä voinut äiti nostaa päättään, hän vain pusersi poikansa viitan kylmiä nauhoja. Denisof, jonka tuloa ei ollut kukaan huomannut, seisoi siinä ja katseli heitä, hieroen silmiään.

– Vasili Denisof, poikanne ystävä, – sanoi hän, esittäytyen kreiville, joka kysyvästi katseli häntä.

– Terve tullut. Tiedän, tiedän, – sanoi kreivi, suudellen ja syleillen Denisovia. – Nikolushka kirjoitti... Natasha, Vera, tuo on Denisof.

Nuo onnelliset, riemuitsevat ihmiset kääntyivät pörhöiseen Denisoviin ja piirittivät hänet.

– Kyyhkyläiseni, Denisof! – ailahti Natasha, unohtaen itsensä riemun takia, hypähti hänen luokseen, ja suuteli häntä. Kaikki hämmentyivät Natashan käytöksestä. Denisovkin punastui, mutta hymyili ja, tarttuen Natashan käteen, suuteli sitä.

Denisof vietiin häntä varten valmistettuun huoneeseen, mutta Rostovit kaikki kokoontuivat Nikolushkan ympärille arkihuoneeseen.

Vanha kreivitär päästämättä poikansa kättä, jota hän tuon tuostakin suuteli, istui hänen rinnallaan; muut, ryhmittyneinä ympärille, ahmivat hänen jokaisen liikkeensä, sanansa, katseensa, eivätkä irroittaneet hänestä riemukkaita rakastuneita katseitaan. Veli ja sisaret riitelivät ja

tungetteli toinen toisensa kilvalla lähemmäksi häntä, riitelivätkin siitä, ken saisi tuoda hänelle teetä, nenäliinan tahi piipun.

Rostof oli ylen onnellinen rakkaudesta, jota hänelle osotettiin, mutta kohtaamisen ensi hetki oli ollut niin ihana, että nykyhetken onni näytti hänestä vähäiseltä, ja hän odotti yhä ja aina vielä jotakin.

Seuraavana aamuna nukkuivat vieraat matkasta väsyneinä klo 10: een asti.

Etumaisessa huoneessa lojui miekkoja, renssseleitä, satulalaukkuja, avatuista matkalaukkuja, likaisia saappaita. Kaksi paria kannuksineen oli juuri puhdistettuna asetettu seinustalle. Palvelijat kantoivat pesuastioita, kuumaa partavettä ja harjatuita vaatteita. Haisi tupakalta ja miehiltä.

– Hei, Griska, piippu! – kirkui Vasjka Denisovin käheä ääni. – Rostof, nouse ylös!

Rostof, hieroen räämäisiä silmiään, nosti raskaan sekaisen päänsä kuumalta patjalta.

– Onko jo myöhä?

– Myöhä on, käy 10:ntä, – vastasi Natashan ääni, ja viereisestä huoneesta kuului tärkättyjen vaatteiden kahinaa, tyttöjen kuisketta ja naurua, ja hieman raollaan olevasta ovesta vilahteli jotakin vaaleansinistä, nauhoja, mustia kiharoita ja iloisia kasvoja. Siellä oli Natasha, joka Sonjan ja Petjan kera oli tullut utelemaan, joko veli oli noussut.

– Nikolenjka, nouse ylös! – huusi taas Natashan ääni ovesta.

– Heti! Sillä aikaa askaroitsi Petja etuhuoneessa tarkastellen miekkoja ja huutoen niillä, tuntien sellaista ihastusta, jollaista tuntevat pojat nähdessään kotona vanhemman veljensä, joka on sotilas, ja nyt hän, unohtaen että sisarten oli sopimatonta nähdä pukeutumattomia miehiä, avasi oven.

– Onko tämä sinun miekkasi? – huusi hän.

Tytöt hypähtivät syrjään. Denisof silmät pöpperöllään piilotti karvaiset säärensä peitteeseen, apua anovasti katsoen toveriinsa. Petja työnnettiin sisään, ja ovi sulkeutui taas. Oven takaa kuului naurua.

– Nikolenjka, käy tänne yönutussa, – kehoitteli Natashan ääni.

– Onko tämä sinun miekkasi? – kysyi Petja. – Vai onko se teidän? – lisäsi hän sangen nöyränä ja kunnioittavana kääntyen viiksikkääseen, mustanhilvakkaan Denisoviin.

Rostof kenki itseensä kiireesti, veti ylleen yönutun ja lähti huoneesta. Natasha oli vetäissyt kannuksellisen saappaan jalkaansa ja sänttäsi toistakin. Sonja oli tanssia pyörähdellyt ja aikoi juuri oikoa hameitaan istuutuakseen, kun Nikolai tuli. Tyttöillä oli samankaltainen, uutukainen, taivaansininen puku – molemmat olivat raikkaita, punaposkisia, iloisia. Sonja juoksi pois, mutta Natasha, ottaen veljeä kädestä, vei hänet arkihuoneeseen ja he alkoivat jutella. He eivät ehtineet toisiltaan tarpeeksi kysellä eivätkä vastata kysymyksiin tuhansista pikku seikoista, jotka voivat viehättää vain heitä. Natasha nauroi joka sanalle, jonka veli tai hän itse sanoi, ei siksi, että olisi ollut puhelussa mitään naurettavaa, vaan siksi, että hän oli ihminen eikä kyennyt pidättämään rattoisuuttaan nauruksi puhkeamasta.

– Ah, miten hyvin, oivallista! – liitti hän kaikkeen.

Rostof tunsu, kuinka rakkauden lämpimistä säteistä, ensi kerran puoleentoista vuoteen, hänen sieluunsa ja kasvoilleen levisi tuollainen lapsellinen hymyily, jota hän ei ollut kertaakaan hymyillyt siitä asti kun kotoa läksi.

– Ei, kuuleppas, – sanoi sisar, – olethan nyt jo täysi mies? Olen hirveän iloinen, että olet veljeni. Hän siveli veljensä viiksiä. – Haluttaa tietääni, millaisia te miehet olette? Sellaisiako kuin mekin? Eihän?

– Miksi Sonja juoksi pois? – Rostof kysyi.

– Niin, se on jo koko historia! Miten puhuttelet tästälähin Sonjaa? Sinuksi vai teiksi?

– Miten sattuu, sanoi Rostof.

– Teitittele häntä, pyydän, sanon sinulle sitten syyn. No, sanonpa heti. Tiedät, että Sonja on ystäväni, ystävä sellainen, että poltan käteni hänen tähtensä. Katsoppas!

Hän kääri musliinihiansa ja näytti pitkässä, laiassa ja ihanassa olkavarressaan heti hartian alapuolella elikkä paljon yläpuolella kyynärpään (paikassa, minkä tanssijaispukukin peittää) punaista polttomerkkiä.

– Tämän poltin osoittaakseni rakkauttani. Ei muuta kuin kuumensin viivottimen tulella ja sitte painoin.

Istuen entisen luokkahuoneensa sohvalle, pidellen pikku tyynyjä polvillaan ja katsellen noihin Natashan huiman elokkaisiin silmiin, Rostof ajatuksissaan taas syventyi siihen perheen ja lapsen maailmaan, jolla ei ollut minkäänlaista merkitystä kenellekään muulle kuin yksin hänelle, mutta joka muisteloillaan soi hänelle elämän parhaimpia nautintoja; ja eipä näyttänyt hänestä hyödyttömältä käden polttaminen viivottimella rakkauden merkiksi: hän käsitti sen eikä kummastellut.

– Entäs sitten? Siinäkö kaikki? – hän kysyi.

– Niin, olemme sellaiset ystävykset, sellaiset ystävykset! Mitäpä tämä on, tyhmyyksiä – viivottimella; mutta me olemme ainaiset ystävykset! Hän kun kerran alkaa jotakuta rakastaa, rakastaa ikuisesti; minä en sitä käsitä, unohdan heti.

– No entä sitten?

– Niin, mitenkä hän rakastaa minua ja sinua!

Natasha punehtui yhtäkkiä.

– Kuule muistathan, ennen lähtöäsi ... siitä hän sanoo aina, että unohtaisit kaiken sen... Hän sanoo: rakastan Nikolaita ikäni kaiken, mutta pysyköön hän vapaana. Onhan totta, että tämä on jalomielistä ja suurta? – Niinkö, niinkö? Hyvinkö jalomielistä? Onko? – kyseli Natasha niin vakavana ja huolestuneena, jotta oli selvää, että sen minkä hän nyt lausui, oli hän ennen kyynelten vuotaessa sanonut.

Rostof vaipui aatoksiinsa.

– En mitenkään ota takaisin sanaani, – hän sanoi. – Ja sitten, onhan Sonja niin verrattoman ihana, että hulluko kieltäytyisi onnestaan?

– Ei, ei, – huudahti Natasha. – Me olemme jo tästä hänen kanssaan puhuneet. Tiesimme, että näin sanoisit. Mutta se ei käy päinsä, sillä ymmärräthän, jos niin sanot – pidät itsesi sanasi sitomana, ja silloin näyttää siltä kuin olisi Sonja tämän tahallaan sanonut. Tästä seuraisi, että sittenkin menisit hänen kanssaan naimisiin vasten tahtoasi, ja silloin käy aivan toisin kuin on tarkoitettu.

Rostof huomasi heidän harkintansa hyvin. Sonja oli eilen hämmästyttänyt häntä kauneudellaan. Tänäpä, nähtyään tytön välähdykseltä, oli tämä näyttänyt hänestä vielä ihanammalta. Hän oli suloinen 16-vuotias tyttö, joka nähtävästi rakasti häntä palavasti (Nikolai ei tätä hetkeäkään epäillyt). Miksei hän nyt saanut häntä rakastaa, vieläpä mennä naimisiinkin, – arveli Rostof, – mutta olihan nyt niin paljon muita iloja ja puuhia! "Niin, he ovat harkinneet oivallisesti", – hän ajatteli, – "pitää pysyä vapaana."

– No, mainiota, – sanoi hän, – myöhemmin puhelemme tästä. Oi, miten nyt olen iloinen! – lisäsi hän.

– No, ethän vain liene tullut Borikselle uskottomaksi, – alkoi taas veli.

– Mitä tyhmyyksiä! – huusi Natasha nauraen. – En ajattele häntä enkä liioin ketään muuta, en tahdo tietääkään.

– Kas vaan! Mitäs sinä nyt sitten?

– Minäkö? – innostui Natasha, ja onnellinen hymy kirkasti hänen kasvonsa. – Oletko nähnyt Duportia?

– En.

– Et ole nähnyt kuuluisaa Duportia, tanssitahtia? Etpäs sitten ymmärrä. Kas mitä nyt tulee.

Natasha pyöristi kätensä ja haali hameensa kuten tanssittaessa on tapa, juoksahti jonkun askeleen, kääntyi, hypähti, löi jalkojaan yhteen ja, seisoen aivan varpaidensa kärillä, astui jonkun kerran.

– Seisonhan? Kas noin, puheli hän; mutta ei pysynytäkään varpaillaan. – Tällaista minä. En milloinkaan mene naimisiin, vaan rupean tanssijattareksi. Mutta älä puhu kenellekään.

Rostof alkoi hohottaa niin äänekkäästi ja iloisesti, että Denisovin toisessa huoneessa kävi kateeksi, eikä Natashakaan voinut pidättäytyä, vaan yhtyi hänkin nauruun,

– Ei, eikös ole erinomaista? – puheli hän yhä.

– On, on, et enää tahdo mennä Borikselle?

Natasha tulistui.

– En tahdo mennä kenellekään. Sanon hänelle saman kun tapaan.

– Kas vaan! – sanoi Rostof.

– No niin, loruja kaikki tyyni, – jatkoi Natasha löperrystään. – Mutta onko Denisof hyvä? – hän kysyi.

– On.

– No, ja nyt hyvästi, mene pukeutumaan. Onko hän karski, Denisof?

– Miksikäs karski? – kysyi Nikolai. – Ei, Vasjka on oivallinen mies.

– Kutsut häntä Vasjkaksi – kummallista. – Mutta onko hän oikein hyvä!

– Oikein hyvä.

– No, tule sitte pian teetä juomaan. Kaikki yhdessä.

Ja Natasha nousi varpailleen ja läksi huoneesta kuin tanssijatar, mutta hymyili kuten hymyilevät vain onnelliset 15-vuotiaat tytöt. Kun Rostof tapasi vierashuoneessa Sonjan, punastui hän. Hän ei tiennyt, miten kohtelisi tyttöä. Eilen he toisiaan suutelivat jälleennäkemisen ilon ensi hetkenä, mutta tänään he tunsivat, ettei niin sopinut tehdä; Nikolai tunsi, että kaikki, sekä äiti että sisaret, katsoivat häneen kysyvästi ja odottivat, miten hän käyttäytyisi tytön seurassa. Hän suuteli tätä kädelle ja sanoi *te* – *Sonja*. Mutta heidän silmänsä sanoivat molemmin puolisesti "sinä" ja suutelivat toisiansa hellästi. Tyttö pyysi katseellaan häneltä anteeksi, että hän Natashan välityksellä oli rohjennut muistuttaa hänelle lupauksesta ja kiitti samalla hänen rakkaudestaan. Poika katseellaan kiitti häntä vapauden ehdotuksesta ja sanoi, että olkoon niin tahi näin, ei hän kuitenkaan herkeä rakastamasta häntä, sillä häntä ei voi olla rakastamatta.

– Miten kumminkin on kummallista, – sanoi Vera, valittuaan yleisen hiljaisuuden hetken, – että Sonja ja Nikolenjka kohtasivat toisensa kuten vieraat ja sanoivat toisilleen *te*.

Veran huomautus oli oikea, kuten kaikki hänen huomautuksensa; mutta, kuten suuremmalta osalta hänen huomautuksensa, saattoi tämäkin kaikki hämille, ja eipä vain Sonja, Nikolai ja Natasha, vaan vanha kreivitärkin punastui kuin nuori tyttö. Kreivitär pelkäsi yhä tätä poikansa rakkautta Sonjaan, sillä se voi riistää pojalta loistavat naimakaupat. Denisof, Rostovin kummaksi uudessa puvussa, pomadalla ja hajuvesillä valeltuna, ilmaantui saliin. Hän oli samallinen keikari kuin tappelussakin ja oli oikein rakastettava naisia ja miehiä kohtaan, ja tämä oli Rostoville aivan uutta.

II

Palattuaan armeijasta Moskovaan, oli Nikolai Rostovia kohdeltu kotona kuin parasta poikaa, sankaria ja armasta Nikolushkaa konsanaan; sukulaiset olivat hänet ottaneet vastaan lempeänä, hauskana ja kunniallisena nuorena miehenä; ja tuttavat pitivät häntä kauniina husaariluutnanttina, sukkelana tanssijana ja yhtenä Moskovon paraista sulhaspojista.

Koko Moskova oli Rostovin tuttava; rahoja oli tänä vuonna vanhalla kreivillä riittävästi, sillä kaikki maatilat olivat pantatut ja siksi Nikolushka, ruvettuaan pitämään omaa erityistä raviratsua ja uusimuotisimpia ratsuhousuja, jollaisia ei ollut kenelläkään muilla Moskovassa, ja saappaita, joissa oli hyvin terävät kärjet ja pienet hopeakannukset, viettikin aikaansa aika hauskasti. Rostof, tultuaan kotiin tunsu mieltymystä saadessaan totuttaa itseänsä vanhoihin oloihin, joista jonkun aikaa oli ollut erossa. Hänestä näytti, että hän oli aika tavalla miehistynyt ja kasvanut. Epätoivoon joutuminen, kun ei suoriutunut uskonnon tutkinnosta, rahojen lainaaminen ajuri Gavrilalta, salaiset suukkoset Sonjalta, kaikki muistui hänen mieleensä pelkkänä lapsellisuutena, josta hän nyt oli mittaamattoman kaukana. Nyt hän oli husaariluutnantti. Hänellä oli hopeahetaleinen lyhyt husaaritakki, sotilasristi rinnassa; ja hän harjoitteli tunnettujen kokeneiden ratsastajien johdolla ratsuaan kilpa-ajoihin. Hänellä oli mieltietytensä bulevardilla ja sen luo hän aina iltasin ajoi. Hän johti masurkkua Arharovien tanssiaisissa, keskusteli sodasta sotamarski Kamenskin kanssa, kävi englantilaisessa klubissa ja oli veli erään neljäkymmenen vuotiaan everstin kanssa, johon Denisof oli hänet tutustuttanut.

Hänen keisari-ihailunsa oli hieman laimentunut Moskovassa. Mutta kun hän ei keisaria nähnyt eikä tullut tilaisuuteen näkemään, puhui hän usein hallitsijasta, rakkaudesta häneseen, samalla huomauttaen sivumennen, ettei vielä kaikkea ollut puhunut, että vielä oli jotakin hänen tunteissaan hallitsijaan, jotakin, jota eivät kaikki voineet ymmärtää; ja hän omaksui koko sydämmellään siihen aikaan Moskovassa yleisen tunteen, keisari Aleksanteri Pavlovitsin jumaloimisen. Keisaria kutsuttiin siihen aikaan Moskovassa "enkeli ihmisen haamussa".

Tänä lyhyenä aikana, jonka Rostof ennen armeijaan lähtöään oleskeli Moskovassa, ei hän Sonjaan erityisemmin kiintynyt, vaan päinvastoin vieraantui hänestä. Tyttö oli sangen ihana, lempeä ja silminnähävästi tulisesti Nikolaihin rakastunut; mutta tämä eli sitä nuoruuden ajankohtaa, jolloin ihmisellä näyttää olevan niin paljon tehtävää, *ettei ole aikaa* sellaisia ajatella, ja nuorukainen pelkää sitoutua – hän pitää kalliina vapauttaan, joka on hänelle tarpeen monessa muussa. Kun Rostof ajatteli Sonjaa nyt Moskovassa oleskelunsa aikana, puhui hän itsekseen: "Pah, vielä tulee sellaisia paljon, paljon, ja onkin jossakin, joita en vielä tunne. Vielä ehdin kun tahdon lempimään ruveta, mutta nyt ei ole aikaa." Sitä paitsi näytti hänestä vähäsen miehuutta alentavalta olla naisten seurassa. Hän kävi tanssiaisissa ja naisseuroissa muka vastenmielisesti. Kilpa-ajot, englantilainen klubi, remuilemiset Denisovin seurassa, matkat *sinne* – kas se oli toista: se sopi nuorelle husaarille.

Maaliskuun alussa alkoi kreivi Ilja Andrejevitch Rostoville kova puuha. Englantilaisessa klubissa valmistettiin päivällisiä ruhtinas Bagrationin vastaanottajaisiksi.

Yönutussaan käveli kreivi salissa, jaellen määräyksiä klubin taloudenhoitajalle ja kuuluisalle Feoktistille, englantilaisen klubin ylikokille parsasta, tuoreista kurkuista, mansikoista, vasikanpaistista ja kalasta. Kreivi oli klubin perustamisesta asti ollut sen jäsen ja vanhin. Hänelle oli klubi uskonut Bagrationin kunniaksi pidettävien juhlallisuuksien järjestämisen, sillä harva osasi niin anteliaalla kädellä ja niin vieraanvaraisesti järjestää pitoja kuin hän. Mutta erittäin sen tähden kreivi sai pidot toimekseen, että oli harvoja, jotka niiden kustantamiseksi olisivat tuhlanneet rahojaan. – Klubin kokki ja taloudenhoitaja kuuntelivat kreivin käskyjä iloisin naamoin, sillä he tiesivät, ettei kenenkään päivällisistä voinut niin paljon hyötyä kuin hänen. Päivälliset maksoivatkin muutaman tuhannen.

- Niin katsoppa vaan, ettei mykeröitä puutu kilpikonnaliemestä, tiedäthän!
- Kylmiä ruokia arvatenkin kolme? ... – kysyi kokki.

Kreivi mietti hetkisen.

– Ainakin kolme ... majoneesi yksi, – sanoi kreivi, koukistaen yhden sormistaan.

– Käskettekö siis hankkimaan suuria sterlettejä? – kysyi taloudenhoitaja.

– Eipä muu auttane, ota kun eivät helpota. Mutta veli veikkoset, olin aivan unohtaa. Eiköhän tarvita pöytään vielä toinen väliruoka? Voi isät hyvät! – Hän tarttui päähänsä. – Mutta kuka toimittaa minulle kukkia? Mitinjka! Hei Mitinjka! Riennähän, Mitinjka rakas, maatilalle, – kääntyi kreivi huoneeseen ilmestyneelle taloudenhoitajalleen, – riennä, rakkaani, maatilalle ja sano Maksimka puutarhurille, että heti järjestäisi puutarhatyötä alustalaisille. Sano, että kaikki kasvit ovat tuotavat tänne, kääriköön huopiin. Katsokoon, että täällä on kaksisataa ruukkua perjantaiksi.

Annettuaan yhä vaan uusia käskyjä, hän oli menemäisillään levähtämään kreivittären luo, mutta muisti vielä jotakin tärkeää, palasi itse, palautti kokin ja taloudenhoitajan ja alkoi taas käskeä. Kuului ovissa kevyt miehen käynti, kannusten kilinä ja punakka, verevä nuori kreivi astui huoneeseen. Nähtävästi oli hän tarpeekseen levähtänyt ja tottunut taas Moskovan rauhalliseen elämään.

– Ah, veli! Pää menee pyörälle – sanoi ukko ja hymyili aivan kuin olisi hävennyt poikaansa. – Auttaisit sinäkin! Vielähän tarvitaan laulajia. Musiikkia minulla on, mutta mustalaisia, mitäs jos hankkisi niitäkin. Te sotilaat niistä pidätte.

– Totta toisen kerran, isäseni, luulen että ruhtinas Bagration, valmistautuessaan Schöngrabenin tappeluun, puuhaili vähemmän kuin te nyt, – sanoi poika hymyillen.

Vanha kreivi oli suuttuvinaan.

– Niin, sinä, mutta koetappas.

Ja kreivi kääntyi kokkiin, joka ymmärtäväisen ja kunnioittavan näköisenä tarkkaavasti ja liehakoivasti katseli isää ja poikaa.

– Jaa-a, minkälaista nuorisoa, Feoktist? – kreivi sanoi, – nauravat meitä vanhuksia.

– Sepä se, teidän ylhäisyytenne, he vain osaavat hyvää syödä, mutta sitä kaikkea hankkimaan ja *tarjoamaan*, siihen heistä ei ole.

– Niin, niin, – huusi kreivi, ja temmaten poikansa molemmat kädet, jatkoi: – Kas, jopas vaan jouduit kynsiini! Ota heti reki ja parihevoset ja mene Besuhovin luo ja sano, että kreivi Ilja Andreitsh, näetkös, lähetti pyytämään teiltä mansikoita ja tuoreita ananaseja. Keneltään muulta niitä ei saa. Ellei hän itse ole kotona, niin pistäy ruhtinattarien luokse ja pyydä heiltä ja sitten, kuuletkos, aja Rasguljaihini – kyllä Ipatha kuski tietää – etsi sieltä mustalais-Iljushka, se joka silloin tanssi kreivi Orlovilla, muistatkos, valkea kasakanviitta yllä, ja retusta hänet tänne minun luokseni.

– Ja tuonko mustalaistyttöjä mukanaan? – kysyi Nikolai nauraen. – No, no!..

Samassa tuli huoneeseen kuulumattomin askelin, asioihin perehtyneen, huolestuneen ja kristillisen nöyrän näköisenä, kuten aina, Anna Mihailovna. Huolimatta siitä, että Anna Mihailovna joka päivä tapasi kreivin yönutussa, kreivi kuitenkin joutui hämilleen ja pyysi anteeksi pukunsa puutteellisuutta.

– Ei mitään, kallis kreivi, – sanoi hän, nöyrästi sulkien silmänsä. – Minä kyllä pistäydyn Besuhovilla, – hän sanoi. – Pierre on saapunut ja nyt saamme kaikkea, kreivi, hänen kasvihuoneistaan. Minun tarvitsisi myös hänet tavata. Hän on minulle lähettänyt kirjeen Borikselta. Jumalan kiitos, Borja on nyt esikunnassa.

Kreivi ilostui siitä, että Anna Mihailovna otti toimittaakseen osan hänen tehtävistään ja käski valjastaa pienet vaunut.

– Sanokaa Besuhoville että hän tulisi. Minä hänet merkitsen listaan. Mitä, onko hänellä vaimo mukanaan? – hän kysyi.

Anna Mihailovna kohotti silmänsä, ja hänen kasvoilleen kuvastui syvä, säälivä suru.

– Oi, ystäväni, Pierre on sangen onneton, – sanoi hän. – Jos on totta, mitä olemme kuulleet, on se kauheata. Ja voimmeko sellaista ajatellakaan, silloin kun niin iloitsimme hänen onnestaan! Ja sellainen suuri taivaallinen sielu, tuo nuori Besuhof! Niin minä sydäimestäni säälin häntä ja koetanpa puolestani häntä lohduttaa.

– Mitä tämä oikein merkitsee? – kysyivät molemmat Rostovit, vanha ja nuori.

Anna Mihailovna huokasi syvään.

– Kerrotaan, että Dolohof, Maria Ivanovnan poika, – sanoi hän salaperäisesti kuiskaten, – on saattanut Helenan häpeällisiin selkkauksiin. Besuhof toi hänet jälleen seurapiiriin, kutsui luokseen taloonsa Pietariin ja kas... Rouva matkusti tänne Moskovaan, ja tuo huimapää hänen jälissään, – sanoi Anna Mihailovna, tahtoen osoittaa myötätuntoisuuttaan Pierreen, mutta tahtomattaan ilmaantuvilla äänen- ja hymyn väreilyillä hän osoittikin myötätuntoisuuttaan huimapäälle, joksi kutsui Dolohovia. Sanotaan, että Pierre itse on surusta menehtyä.

– No, sanokaa kumminkin, että tulisi klubiin, – kaikki haihtuu. Niistä tulee aika kemut.

Seuraavana päivänä, maaliskuun 3: ntena, kello 2: den vaiheilla jälkeen puolipäivän, 250 englantilaisen klubin jäsentä ja 50 vierasta odotti päivällisille kallista vierasta ja Itävallan sotaretken sankaria, ruhtinas Bagrationia. Ensi päivinä tiedon saavuttua Austerlitzin tappelusta joutui Moskova ymmälle. Siihen aikaan olivat venäläiset niin tottuneet voittoihin, että kun tuli tieto tappiosta, muutamat yksinkertaiset eivät uskoneet, toiset etsivät selvityksiä tuollaiselle kummalliselle tapaukselle joistakin tavattomista syistä. Englantilaisessa klubissa, jonne tavallisesti kokoontui Moskovan kerma ja henkilöt, joilla oli oikeita tietoja ja vaikutusvaltaa, ei joulukuussa, jolloin alkoi saapua turmanviestejä, puhuttu mitään sodasta ja viimeisestä tappelusta, aivan kuin kaikki yhteisestä suostumuksesta olisivat päättäneet odottaa. Henkilöt, joilla oli ollut tapana määrätä keskustelun suunta ja juoksu, eivät enää tulleet klubiin, vaan kokoontuivat toistensa luo, ja sellaisia olivat kreivi Rostoptshin, ruhtinas Juri Vladimirovitsh Dolgoruki, Valujef, kreivi Markof, ruhtinas Vjasemski. Kun he näin muodostelivat ystäväpiirejä, niin jäivät ne moskovalaiset, jotka tavallisesti puhuivat muitten mielipiteiden mukaan (niihin kuului myös Ilja Andreitsh Rostof), lyhyeksi ajaksi ilman määrättyä kantaa sotatapahtumiin nähden ja ilman opastajia. Moskovalaiset tuumivat, että jokin oli hullusti, ja että näitä huonoja viestejä oli vaikea tutkistella, ja siksipä oli parempi vaieta. Mutta jonkun ajan kuluttua, aivan kuten valamiehet astuvat ulos neuvotteluhuoneesta, niin ilmestyivät mahtavatkin, klubin äänitorvet, ja kaikki alkoivat puhua selvästi ja määrätysti. Oli keksitty syitä tuolle uskomattomalle, ennen kuulumattomalle ja mahdottomalle tapahtumalle, että venäläiset olivat hävinneet, kaikki kävi selväksi, ja Moskovan joka sopessa alettiin puhua yhtä ja samaa. Syyt olivat seuraavat: itävaltalaisen petollisuus, sotajoukon huono muonitus, puolalaisen Pshebyshefskyn ja ranskalaisen Langeronin petos, Kutusovin kykenemättömyys ja (niin hiljaisuudessa puhuttiin) hallitsijan nuoruus ja kokemattomuus, hän kun luotti kehnoihin ja mitättömiin henkilöihin. Mutta venäläiset sotajoukot olivat olleet verrattomia ja tehneet urouden ihmeitä, sen sanoivat kaikki. Sotilaat, upseerit ja kenraalit olivat sankareita. Mutta sankarien sankari oli ruhtinas Bagration, joka oli hankkinut kunniansa Schönggrabenin taistelussa ja peräytymisellään Austerlitzista, mistä hän yksin hyvässä järjestyksessä pelasti osastonsa ja koko päivän vastusti kaksi kertaa voimakkaampaa vihollista. Siihen, että Bagrationista Moskovassa tehtiin sankari, vaikutti osaltaan myös se seikka, ettei hänellä ollut mitään suhteita Moskovassa, vaan oli siellä vieras. Hänen olennossaan kuvastui sopiva määrä taistelevaa, yksinkertaista, koukutonta ja juonetonta venäläistä sotilasta, johon vielä yhdistyi Italian retken ja Suvorovin nimen muistot. Sitä paitsi tuli Kutusovin halveksuminen ja moittiminen selvemmin julki, kun Bagrationille valmistettiin erityisiä kunnianosoituksia.

"Ellei olisi ollut Bagrationia, *il faudrait l'inventer*"¹ – sanoi pilkkakirves Shinshin, ivallisesti mukaillen Voltairen sanoja. Kutusovista ei puhunut kukaan ja muutamat kuiskaten sättivät häntä, kutsuen hovihepakoksi ja vanhaksi ilveilijäksi.

Moskovassa kerrottiin ruhtinas Dolgorukovin sanoja: "liimaa, liimaa, niin takerrut itsekin", lohduttauduttiin tappiossa entisiä voittoja muistelemalla ja kerrottiin myös Rostoptshinin sanoja, että ranskalaisia oli innostettava taisteluun pöyhkeillä lauseparsilla, että saksalaisille piti loogillisesti näyttää ja vakuuttaa, että on vaarallisempi paeta kuin mennä eteenpäin; mutta venäläisiä täytyi

¹ Olisi hän täytynyt hankkia.

vain hillitä ja kehottaa: hiljempaa! Joka taholla kertoeltiin yhä uusia ja uusia juttuja venäläisten upseerien ja sotilaiden erinomaisista urotöistä Austerlitzin luona. Mikä oli pelastanut lipun, mikä surmannut viisi ranskalaista, mikä taas yksinään syöttänyt viittä tykkiä. Puhuttiin myös niille, jotka eivät Bergiä tunteneet, että tämä, haavoittuneena oikeaan käteensä, tempasi miekan vasempaan ja ryntäsi eteenpäin. Bolkonskista ei puhuttu mitään, ja vain hänen läheiset tuttavansa säälivät, että hän aikaisin kaatui ja jätti suremaan raskaan vaimon ja eriskummaisen isän.

III

Maaliskuun 3: ntenä päivänä kuului englantilaisen klubin kaikissa suojissa keskustelevien äänten sorinaa. Kuten mehiläiset keväisin, häärasivät klubin jäsenet ja vieraat edes takaisin, istuivat, seisoivat, kokoontuivat, hajaantuivat, kuka puettuna virkapukuun, kuka hännystakkiin, vieläpä jokuset puuteroiduin hiuksin ja kauhtanat yllä. Puuteroituja, livreepukuisia palvelijoita, jaloissa pitkät sukat ja solkikengät, seisoj joka ovella, tarkastellen tutkivasti vieraiden ja klubin jäsenten liikkeitä, tarjotakseen heille palvelustaan. Suurin osa saapuvilla olevista oli vanhoja, kunnianarvoisia miehiä, joilla oli leveät itseluottamusta ilmaisevat kasvot, paksut sormet, jyrkät liikkeet ja kova ääni. Tällaiset vieraat ja jäsenet istuivat tavallisissa paikoissaan ja kokoontuivat vanhoihin, tuttuihin piireihin. Vähemmistönä tässä tilaisuudessa olivat satunnaiset vieraat – etupäässä nuoriso, jonka joukossa olivat Denisof, Rostof ja Dolohof. Viimemainittu oli taas Semenovin kaartin upseeri. Nuorison, erittäinkin nuorten sotilasten, kasvoilla kuvastui tuollaista halveksuvaa kunnioitusta vanhuksia kohtaan, joka ikäänkuin sanoo vanhalle sukupolvelle: teitä kunnioittamaan ja arvossa pitämään olemme valmiit, mutta muistakaa, että tulevaisuus sittenkin riippuu meistä.

Nesvitski oli myös juhlassa klubin vanhana jäsenenä. Pierre, joka vaimonsa käskystä oli antanut tukkansa kasvaa ja lakannut käyttämästä silmälasia, käveli salista saliin muodikkaasti puettuna, mutta suruisen ja alakuloisen näköisenä. Häntä ympäröi, kuten ainakin, piiri henkilöitä, jotka jumaloiden kumarsivat hänelle, ja heitä hän kohteli hallitsemaan tottuneen tavoin, hajamielisen halveksuvasti.

Ikänsä puolesta olisi Pierren pitänyt seurustella nuorten kanssa, mutta rikkautensa ja tuttavuussuhteittensa takia oli hän vanhojen, kunniassa pidettyjen piirien jäsen ja siksipä hän kävi piiristä toiseen. Tärkeimpään piirien vanhimmat muodostivat niiden keskuksen, ja kuunnellakseen noita huomatuimpia henkilöitä, lähestyi heitä nöyrästi kunnioittaen tuntemattomatkin. Suurimmat piirit olivat kertyneet kreivi Rostoptshinin, Valujevin ja Narishkinin ympärille. Rostoptshin kertoi, miten itävaltalaiset sotkivat paetessaan venäläiset alleen, niin että näiden oli pakko pistimillä raivata tie pakenevien keskitse.

Valujef kertoi hyvin luottamusta herättävästi, että Uvarof oli Pietarista saapunut kuulostamaan moskovalaisten mielipidettä Austerlitzista.

Kolmannessa piirissä puhui Narishkin itävaltalaisen sotaneuvoston istunnosta, missä Suvorof vastaukseksi itävaltalaisen kenraalien tyhmyyksille oli huutanut "kukkokiekaa". Shinshin, joka myös seisoj siinä, tahtoi pistää pilaksi, sanoen että Kutusof nähtävästi ei ollut voinut oppia Suvorovilta tätäkään helppoa taitoa – huutaa kukkokiekaata; mutta vanhukset katsahivat ankarasti pilkkakirveeseen, antaen tämän tietää, että sellaisessa seurassa ja sellaisena päivänä oli sopimatonta puhua Kutusovista tällä tavoin.

Kreivi Ilja Andreitsh Rostof käveli pehmeine saappaineen huolekkaana ja hätäisenä ruokahuoneen ja vierashuoneen väliä, tervehtien kiireesti ja aivan samalla tavalla sekä arvokkaampia että vähäpätöisempiä henkilöitä, jotka hän kaikki tuns. Aina vähän päästä etsi hän silmillään nuorta poikaansa ja katsoi häneen iloisesti silmää iskien. Nuori Rostof seisoj ikkunan luona Dolohovin seurassa, jonka oli tullut äskettäin tuntemaan ja jonka ystävyyttä piti suuressa arvossa. Vanha kreivi meni heidän luokseen ja puristi Dolohovin kättä.

– Ole hyvä ja tule luokseni, olethan poikani tuttava ... yhdessä olette urotöitäkin tehneet... Kah! Vasili Ignatitsh ... terve, vanha veikko, – sanoi hän kääntyen ohikulkevaan vanhukseen, mutta ei ehtinyt vielä lopettaa tervehdystään, kun salissa kaikki sähähti, ja luo kiiruhtava palvelija hämmästyksissään lausui: – Hän on tullut!

Kellot kilisivät: vanhimmat riensivät vastaan: eri huoneisiin hajautuneet vieraat kerääntyivät yhteen kasaan kuin puitu ruis lapiossa. Yhteen kasaan he jäivätkin ja pysähtyivät odottamaan suuren vierashuoneen salin ovelle.

Etehisen ovella näkyi Bagration lakitta ja miekatta, jotka hän, klubissa vallitsevan tavan mukaan, oli jättänyt ovenvartijalle. Hänellä ei nyt ollut nahkareunaista lippulakkia eikä kasakkapiiskaa olalla, jollaisena Rostof oli hänet nähnyt Austerlitzin taistelun edellisenä yönä, vaan oli hänellä yllään uusi tiukka virkapuku, jossa oli venäläisiä ja ulkomaalaisia ritarimerkkejä ja yryjönristi vasemmalla puolen rintaa. Hän oli nähtävästi juuri vähää ennen tuloaan leikkuuttanut tukkansa ja ajattanut poskipartansa, mikä muutos ei suinkaan ollut eduksi hänen ulkomuodolleen. Hänen kasvoissaan oli jotakin naivin juhlallista, joka saattoi ne, noiden jäykkien, miehekkäiden piirteiden yhteydessä, vivahtamaan hieman koomillisiltakin. Bekleshof ja Fjeodor Petrovitsh Uvarof, jotka olivat saapuneet hänen seurassaan, pysähtyivät ovelle, toivoen että hän arvokkaimpana vieraana astuisi edellä. Bagration hämmentyi kun ei tahtonut käyttää hyväkseen heidän kohteliaisuuttaan; siinä syntyi ovella seisaus ja kumminkin vihdoinkin kävi Bagration edellä. Hän kulki tietämättä minne panisi kätensä, arkaillen ja kömpelönä vastaanottosalin parkettilattialla: tottuneemmin ja vapaammin hän olisi käynyt kynnyksellä pellolla kuulatuiskussa, kuten kävikin Kurskin rykmentin edessä Schöngrabenissa. Vanhimmat kohtasivat hänet ensimmäisellä ovella ja lausuttuaan hänelle muutamin sanoin, miten ovat iloisia nähdessään niin korkean vieraan, ja odottamattakaan vastausta he ikäänkuin hänet valloitetun ympäröivät hänet ja veivät vierashuoneeseen. Vierashuoneen ovesta oli mahdoton päästä tungettelevilta jäseniltä ja vierailta, jotka sulloivat toisiaan ja koettivat toistensa olkapäiden yli tarkastella Bagrationia kuin harvinaista petoa. Kreivi Ilja Andrejevitsh muita tarmokkaammin tungsakseen ja kehoitellen: "päästä, *mon cher*, päästä, päästä", sai joukon hajoamaan, vei vieraat saliin ja asetti istumaan keskimäiselle sohvalle. Pomot, klubin kunnioitetuimmat jäsenet, saarsivat vastatulleet. Kreivi Ilja Andrejevitsh, taas tunkien joukon läpi, läksi vierashuoneesta ja palasi hetken päästä toisen vanhimman avustamana kantaen suurta hopeaista kulhoa, jonka tarjosi ruhtinas Bagrationille. Kulho sisälsi sankarin kunniaksi sepitettyjä, painettuja runoja. Bagration, nähtyään kulhon, katsahti hämmästyneenä ympärilleen aivan kuin apua etsien. Mutta kaikkien silmissä näkyi vaatimus, että hän itse nöyrytyisi ottamaan. Tuntien olevansa heidän vallassaan, otti Bagration päättävästi molemmin käsin kulhon ja katsahti vihaisesti ja nuhtelevasti tarjoavaan kreiviin. Jokunen otti palvelemaan kerkeänä vadin Bagrationin käsistä (tämä näytti muuten aikovan pitää sitä näin iltaan asti ja mennä se käsissä vielä pöytäänkin) ja käänsi hänen huomionsa runoon. Bagration mumisi jotakin: "No, kyllä luen", ja luoden väsyneet silmänsä paperiin, alkoi lukea kiintyneen ja vakavan näköisenä. Sepittäjä otti itse runon ja alkoi lukea. Ruhtinas Bagration taivutti päänsä ja kuunteli.

"Ain Aleksanterille työs
Tuo mainetta, Tiituksen valtaa varjoo,
Oot peljättävä päällikkö, mies lauha myös
Maassas, Caesar, missä luoti turman tarjoo.
Niin, Napoleon onnekas,
Kun tuta saat, mi mies on Bagration, kas,
Et tohdi Venäjän sä vastaan sankareita"...

Mutta lukija ei ollut vielä lausunut runoaan loppuun, kun suuriääninen hovikyökkimestari julisti: "Ateria on valmis!" Ovi avautui ja ruokahuoneesta kajahti marssi: "Voiton pauhu, kai'u, kai'u, riemuitse sä Venään urho", ja kreivi Ilja Andrejevitsh, katsahdettuaan syrin karin sepittäjään, joka yhä luki runoaan, kumarsi syvään Bagrationille. Kaikki nousivat, tuntien että päivällinen oli runoja tärkeämpi, ja taas kävi Bagration muiden edellä pöytään. Ensimmäiselle sijalle, kahden Aleksanterin – Bekleshovin ja Narishkinin väliin asetettiin Bagration, ja tällä oli merkitystä hallitsijan nimeen nähden. 300 ihmistä sijoitettiin ruokahuoneeseen viran ja arvon mukaan, niin että se joka oli hiemankin arvokkaampi, pääsi lähemmäksi kunniavierasta: aivan yhtä luonnonmukaisesti kuin vesi virtaa alemmaksi, missä on alavampaa paikkaa.

Juuri vähän ennen päivällistä esitti kreivi Ilja Andrejevitsh ruhtinaalle poikansa. Bagration, tuntien hänet, sanoi muutamia tolkuttomia, typeriä sanoja, kuten olivat kaikki hänen sanansa tuona päivänä. Kreivi Ilja Andrejevitsh katseli iloisen ylpeästi ympärillä oleviin sillä aikaa kuin Bagration puhui hänen poikansa kanssa.

Nikolai Rostof Denisovin ja uuden tuttavansa Dolohovin kera istui melkein keskessä. Heitä vastapäätä istui Pierre ja hänen rinnallaan ruhtinas Nesvitski. Kreivi Ilja Andrejevitsh ynnä muut vanhimmat istuivat vastapäätä Bagrationia. Kreivi kestitsi ruhtinasta, personoiden itseensä kaiken moskovalaisen hyvänsuopuuden.

Hänen vaivannäkönsä eivät olleet hukkaan menneet. Hänen paastopäivällisensä, joissa sentään oli tarjolla liharuokaakin, olivat suurenmoiset, mutta ei hän kuitenkaan voinut pysyä täysin tyynenä niiden loppuun asti. Hän iski silmää hovimestarille, jakeli kuiskaten käskyjä palvelijoille eikä odottanut rauhallisena jokaista uutta, hänelle tuttua ruokalajia. Kaikki oli oivallista. Kun tultiin toiseen ruokalajiin, jona oli jättiläiskokoinen sterletti, (jonka nähdessään Ilja Andrejevitsh punetui ilosta ja kainoudesta), alkoivat jo palvelijat paukahutella tulppia ja kaataa maljoihin samppanjaa. Kalan jälkeen, joka oli herättänyt jonkun verran ihmettelyä, kreivi Ilja Andrejevitsh vaihtoi silmäyksen toisten vanhinten kanssa. "Paljon tulee juhlamaljoja, on aika alkaa!" hän kuiskasi, otti maljan käsiinsä ja nousi. Kaikki vaikenivat, odottaen mitä hän sanoisi.

– Keisarimme malja! – huusi hän ja samalla kostuttivat hänen hyvänsävyisiä silmiään ilon ja ihastuksen kyyneleet. Silloin alettiin soittaa: "Voiton pauhu, kai'u, kai'u." Kaikki nousivat paikoiltaan ja huusivat "eläköön!" ja Bagration huusi "eläköön!" samallaisella äänellä kun oli huutanut Schöngrenen luona. Nuoren Rostovin riemastunut ääni kaikui kaikkia noita 300 ääntä mahtavampana. Hän oli vähällä itkeä. "Keisarimme malja, – hän huusi, – eläköön!" Juotuaan siemauksella maljansa pohjaan, heitti hän sen lattiaan. Moni seurasi esimerkkiä. Ja kauvan jatkui jyriseviä huutoja. Kun äänet vaikenivat, keräsivät palvelijat rikutut lasit ja kaikki istuutuivat, hymyilivät äskeiselle huudolleen ja tulivat puheliaiksi. Kreivi Ilja Andrejevitsh nousi taas, vilkaisi muistilappuunsa lautasen vieressä ja esitti venäläisten viime kamppailun sankarin, ruhtinas Pjotr Ivanovitsh Bagrationin maljan. Taas kostuivat kreivin siniset silmät. "Eläköön!" huusivat taas 300:n vieraat äänet, ja soiton sijasta alkoi kuulua Pavel Ivanovitsh Kutusovin sepittämä kantaatti laulajien esittämänä:

"Turhat kaikki esteet meille,
Urhous on voittoin tie,
Meidän Bagrationeille
Tyhjää viholliset lie j.n.e."

Tuskin olivat laulajat lopettaneet, kun seurasi uusia ja uusia maljoja, joita esitettäessä kreivi Ilja Andrejevitsh yhä enemmän heltyi, ja yhä enemmän särettiin juoma-astioita ja yhä enemmän huudettiin. Juotiin Bekleshovin, Narishkinin, Uvarovin, Dolgorukovin, Apraksinin, Valujevin malja kaikkien klubin jäsenten ja erittäin sen vanhinten maljat, kaikkien klubin vieraiden maljat, pitojen järjestäjän malja ja vihdoin erityisesti päivällisten toimeenpanijan kreivi Ilja Andrejevitshin malja. Ja tätä juodessa otti kreivi nenäliinan ja peittäen sillä kasvonsa pyrskähti ääneen itkemään.

IV

Pierre istui vastapäätä Dolohovia ja Nikolai Rostovia. Hän söi paljon ja ahnaasti ja joi paljon, kuten ainakin. Mutta ne, jotka tunsivat hänet lähemmin, näkivät, että hänessä tänä päivänä oli tapahtunut jokin suuri muutos. Hän oli vaiti koko päivällisten ajan ja silmiään räpytellen ja otsaansa rypistellen katseli ympärilleen tai silmät tuijollaan aivan hajamielisen näköisenä kaiveli sormella nenäänsä. Hänen kasvonsa olivat alakuloiset ja synkät. Näytti siltä, ettei hän nähnyt eikä kuullut mitään, mitä ympärillä tapahtui, vaan ajatteli jotakin erityistä, raskasta ja vielä ratkaisematonta.

Tämä ratkaisematon, häntä vaivaava kysymys oli ruhtinattaren vihjaus Moskovassa Dolohovin läheisistä suhteista hänen vaimoonsa. Samaten hänelle tänä aamuna saapunut nimetön kirje, jossa sanottiin sellaisella halpamielisellä pilalla, joka on ominaista kaikille nimettömille kirjeille, että hän näkee huonosti silmälasiansa läpi, ja että hänen vaimonsa ja Dolohovin välinen suhde on salaisuus vain hänelle itselleen. Pierre ei täyttä totta uskonut ruhtinattaren vihjauksiin eikä myös kirjeeseen, mutta hänestä tuntui hirveältä katsella edessään istuvaa Dolohovia. Joka kerta kun hänen katseensa sattumoisin kohtasi Dolohovin kauniit, mutta julkeat silmät, Pierre tunsu miten jotakin kauheata ja rumaa nousi hänen sieluunsa, ja hän kääntyi äkisti pois. Tahtomattaan muistellessaan vaimonsa koko entistä elämää ja hänen suhdettaan Dolohoviin, näki Pierre selvästi, että se mitä kirjeessä sanottiin, voi olla totta, ainakin todennäköistä, ellei se olisi koskenut *hänen vaimoansa*. Pierre muisti tahtomattaan, miten Dolohof, joka viime taistelun jälkeen oli saanut entisen arvonsa, oli palannut Pietariin ja tullut hänen luokseen. Käyttäen hyväkseen juomakemujen aikuisia ystävyyden suhteitaan Pierreen, oli Dolohof suoraa päätä tullut hänen luokseen ja Pierre oli luovuttanut hänelle asunnon ja lainaillut hänelle rahaa. Pierre muisti, kuinka Helena monasti oli hymyillen lausunut paheksumisensa sen johdosta, että Dolohof asui heidän talossaan, ja kuinka Dolohof oli hänelle kyynillisesti kehumut hänen vaimonsa kauneutta, ja mitenkä hän siitä ajasta aina Moskovaan saapumiseen asti ei ollut hetkeksikään heistä erkaantunut.

"Niin, Dolohof on hyvin kaunis", – ajatteli Pierre, – "tunnen hänet. Olisipa häneltä aika kauniisti tehty, jos hän häpäisisi nimeni ja nauraisi minua juuri sen vuoksi, että olen puuhannut hänen hyväkseen ja holhonnut ja ja auttanut häntä. Tiedän, ymmärrän, miten tämä tekisi hänen petoksensa kutkuttavaksi hänen silmissään, jos se vaan olisi totta. Niin, jos se olisi totta; mutta en usko, minulla ei ole oikeutta enkä voi sitä uskoa." Hän muisti millaisen jäykän kovan ilmeen saivat toisinaan Dolohovin kasvot, kuten silloinkin kun hän oli sitonut poliisin ja karhun yhteen ja paiskannut ne veteen, taikka kun hän haastoi toisen syyttä suotta kaksintaisteluun tahi tappoi pistolilla ajomiehen hevosen. Tämä ilme oli usein Dolohovin kasvoilla, kun Pierre katsoi häneen. "Niin, hän on riitapukari", – Pierre ajatteli, – "hän ei pidä minään ihmisen tappamista, hänestä varmaan näyttää, että minä pelkään häntä. Ja tosiaan pelkäänkin häntä", – ajatteli Pierre, ja tätä ajatellessaan hän taas tunsu, miten jotakin kauheata ja rumaa nousi hänen sieluunsa. Dolohof, Denisof ja Rostof istuivat nyt juuri Pierreä vastapäätä ja näyttivät hyvin iloisilta. Rostof jutteli iloisesti noiden kahden toverinsa kera, joista toinen oli uljas husaari, toinen tunnettu tappelija ja remuiliija. Aina tuon tuostakin katsoi Rostof pilkallisesti Pierreen, joka näillä päivällisillä kummastutti kaikkia tuossa kookkaana ja hajamielisenä istuessaan ja alituisesti samaa asiaa miettiessään. Rostof katseli pahansuovasti Pierreen ensinnäkin siksi että Pierre hänestä, husaarista, näytti siviilipohatalta, kaunottaren mieheltä, ylipäänsä akalta, toiseksi sentähden, ettei Pierre tuossa johonkin keskittyneessä, hajamielisessä sielutilassaan ollut tuntenut Rostovia eikä vastannut hänen tervehdykseensä. Kun alettiin juoda keisarin maljaa, istui Pierre ajatuksiinsa vaipuneena eikä tarttunut maljaansa.

– Mitäs te? – huudahti Rostof hänelle, ilkamoivan pahanelkisesti häneen katsoen. – Ettekö kuule: hallitsijamme keisarin malja!

Pierre huoasti, nousi nöyrästi, tyhjensi maljansa ja odotettuaan kunnes kaikki olivat istuutuneet kääntyi Rostoviin, tapansa mukaan suopeasti hymyillen.

– Mutta minäpä en teitä tuntenut, – hän sanoi. Mutta Rostof ei nyt siitä välittänyt, hän huusi "eläköön!"

– Miksikäs et uudista tuttavuutta, – sanoi Dolohof Rostoville.

– Välipä hänen, hupsun, – Rostof sanoi.

– Pitää lellitellä kauniin vaimon miestä, – sanoi Denisof.

Pierre ei kuullut, mitä he puhuivat, mutta tiesi hänestä puhuttavan. Hän karahti punaiseksi ja kääntyi pois.

– No, nyt kauniiden naisten malja, – sanoi Dolohof, ja vakavana mutta suupielet hymyssä kääntyi hän maljoineen Pierreen.

– Kauniitten naisten malja, Petrushka, ja heidän rakastajainsa samoin, – sanoi hän.

Pierre loi silmänsä alas, joi maljakostaan katsomatta Dolohoviin ja vastaamatta hänelle. Palvelija, joka jakeli Kutusovin kantaattia, asetti lehden Pierren kohdalle, pitäen häntä arvokkaampana vieraana. Pierre aikoi ottaa lehden, mutta Dolohof kumartui yli pöydän, sieppasi sen hänen kädestään ja alkoi lukea. Pierre katsahti Dolohoviin, hänen silmäteränsä suppenivat: tuo kauhea ja ruma, joka oli hämmentänyt häntä koko päivällisten ajan, tunkeutui esiin ja valtasi hänet. Hän vuorostaan kumartui kallistaen rotevan ruhonsa pöydän yli.

– Rohjetkaappas ottaa! – kirkasi hän.

Kuultuaan tämän huudon ja nähtyään kenen kanssa hän oli tekemisissä, kääntyivät Nesvitski sekä oikean puolinen naapuri hämmästyksissään ja kiireesti Besuhoviin.

– Tyyntykää, riittää, mitä te? – kuiskasivat pelästyneet äänet.

Dolohof katsoi Pierreen kirkkain, iloisin, jäykin silmin, hymyillen, ikäänkuin olisi sanonut: "Kas tästä minä pidän."

– En anna, – sanoi hän painokkaasti.

Kalpeana, vapisevin huulin tempasi Pierre lehden.

– Te ... te ... olette heittiö!.. Vaadin teidät tilille, – hän lausui ja lykäten tuolin altaan nousi pöydästä.

Samassa silmänräpäyksessä kun Pierre teki tämän ja lausui nämät sanat, tunsu hän, että kysymys hänen vaimonsa syyllisyydestä, joka häntä oli kiusannut näinä viime vuorokausina, oli nyt lopullisesti ja varmasti ratkaistu. Hän vihasi vaimoaan ja oli iäksi rikkonut välinsä hänen kanssaan. Huolimatta Denisovin pyynnöstä, ettei Rostof sekautuisi tähän asiaan, suostui Rostof olemaan Dolohovin sekundanttina ja keskusteli arian loputtua Nesvitskin, Besuhovin sekundantin, kanssa kaksintaistelun ehdoista. Pierre ajoi kotiin, mutta Rostof Dolohovin ja Denisovin kera istui klubissa myöhään yöhön kuunnellen mustalaisia ja laulajia.

– Huomenna siis, Sokoljnikin metsässä, – sanoi Dolohof jättäessään Rostovia hyvästi klubin rappusilla.

– Ja oletteko rauhallinen? – Rostof kysyi.

Dolohof pysähtyi.

– Katsoppas, selitän sinulle parilla sanalla kaksintaistelun koko salaisuuden. Jos menet kaksintaisteluun ja kirjoitat testamenttisi ja helliä kirjeitä vanhemillesi, jos ajattelet sitä, että sinä voidaan tappaa, olet – hölmö ja varmasti hukkaan joutunut. Mutta meneppäs vakaasti aikoen vastustajasi tappaa niin pian ja varmalla tavalla kuin mahdollista, silloin käy kaikki oivallisesti, kuten jutteli minulle usein kostromalainen karhunnäyttelijä. Ja karhuapa, hän sanoi, kumminkin luulisi pelkäävän. Mutta kun sen tapaat, niin pelko valtaa sinut, ettei se vain pääsisi kynsistäsi! Niin, samoin ajattelen minäkin. Huomiseen, rakkaani!

Seuraavana päivänä, kello 8 aamulla Pierre ja Nesvitski ajoivat Sokoljnikin metsään ja tapasivat siellä Dolohovin, Denisovin ja Rostovin. Pierre näytti siltä kuin olisi hänellä ollut mielessään mietteitä, jotka eivät ensinkään koskeneet tulevaa taistelua. Hänen riutuneet kasvonsa olivat keltaiset. Hän nähtävästi ei ollut yötään nukkunut. Hän katseli hajamielisesti ympärilleen ja rypisteli kulmiaan kuten auringon häikäistessä. Kaksi ajatusta oli hänet kokonaan vallannut: vaimonsa syyllisyys, josta

hänelle unettoman yön jälkeen ei ollut jäänyt epäilyksen siruakaan, ja Dolohovin viattomuus, Dolohovin, jolla ei ollut lainkaan syytä säästää hänelle vieraan henkilön kunniaa. – "Ehkäpä olisin tehnyt ihan samoin hänen sijassaan", – arveli Pierre. – "Niin, aivan varmaan olisin tehnyt samoin; miksi siis tämä kaksintaistelu ja murhaaminen? Joko tapan minä hänet, tai osaa hän minua päähän, kyynärpäähän tai polveen. Jospa lähtisin täältä, pakenisin, vetäytyisin jonnekin", – palkähti hänelle päähän. Mutta juuri sillä hetkellä kun hänen mieleensä juolahti tuollaisia ajatuksia, kysyi hän erittäin rauhallisen ja hajamielisen näköisenä, mikä synnytti kunnioitusta niissä, jotka hänet näkivät: "Joko pian, onko jo valmis?"

Kun kaikki oli valmiina, miekat pistetyt lumeen merkitsemään mihin asti sai toisiaan lähestyä ja pistoolit ladatut, meni Nesvitski Pierren luo.

– En täyttäisi velvollisuuttani, kreivi, – sanoi hän aralla äänellä, – enkä ansaitsisi sitä luottamusta ja kunniaa, jonka olette minulle osoittanut valitessanne minut todistajaksenne, ellen tänä tärkeänä, perin tärkeänä hetkenä, puhuisi teille suutani puhtaaksi. Arvelen, ettei tällä asialla ole riittäviä syitä ja ettei ansaitse vuodattaa vertaan sen tähden... Te olitte väärässä, jonkun verran väärässä, te kiivastuitte...

– Oh niin, hirveän tyhmästi ... – Pierre sanoi.

– Niinpä, suokaa minun välittää heille surkuttelunne sen johdosta, mitä on tapahtunut, ja olenpa vakuutettu, että vastustajamme suostuvat anteeksipyyntöönne, – sanoi Nesvitski (kuten kaikki asian osalliset ja kuten kaikkikin saman laatuissa tiloissa, kun eivät usko, että asiasta vielä tulisi täysi tosi). – Tiedätte, kreivi, paljon jalommaksi tunnustaa vikansa, kuin saattaa asia auttamattomiin. Loukkausta ei ollut vain yhdellä puolen. Sallikaa niin keskustelen...

– Ei, mitä tässä on puhumista! – sanoi Pierre, – olkoon... Onkos siis valmiina? – hän lisäsi. – Sanokaa minulle vain, minne on mentävä ja minne ammuttava? – sanoi hän hymyillen luonnottoman lempeästi.

Hän otti pistoolin käsiinsä ja alkoi perinpohjaisesti kysellä laukaisemisen taitoa, sillä hän ei ollut vielä elämässään pistoolia käsitellyt, jota ei sentään tahtonut tunnustaa.

– Ai niin, kas noin, kyllä tiedän, olen vain unohtanut, – puheli hän.

– Ei mitään anteeksipyyntöjä, ei kerrassaan mitään, – sanoi Dolohof Denisoville, joka puolestaan teki sovinnon yrityksiä, ja Dolohof meni myös määrätyle paikalle.

Kaksintaistelun paikka oli valittu 80 askelta tiestä, jolle reet olivat pysähtyneet, pienelle aukeamalle hongikossa. Paikkaa peitti viime päivinä vallinneiden suojasäitten pehmittämä lumi. Vastustajat seisoivat noin neljäkymmenen askeleen päässä toisistaan, aukeaman ääriellä. Sekundantit, mitattuaan askeleet, tallasivat märkään, syvään lumeen painuvat jälet siitä paikasta, missä taistelijat seisoivat, Nesvitskin ja Denisovin pystyyn pistettyihin miekkoihin asti. Miekat, jotka olivat sallittuina raja-aitana, olivat pistetyt kymmenen askeleen päähän toisistaan. Suoja ja sumu lisääntyivät. 40:n askeleen päästä ei voinut nähdä mitään. Kolmisen minuuttia oli jo kaikki ollut valmiina ja kuitenkin hidasteltiin, kaikki olivat vai.

V

– No, aletaan! – sanoi Dolohof.

– Kuinkas muuten, – sanoi Pierre yhä hymyillen.

Syntyi kauhea hetki! Oli silminnähtävää, että tekoa, joka niin helposti oli alkanut, ei mitenkään voinut keskeyttää, että se jatkui itsestään, riippumatta enää ihmisten tahdosta, ja täytyi se siis loppuun saattaa. Denisof astui ensimmäisenä rajaviivalle ja julisti:

– Koska vastustajat ovat kieltäytyneet sopimasta, niin eikö olisi sopiva alkaa: ottakaa siis pistoolit ja lausuttuani kolme alkakaa toisianne lähestyä.

– Yks'! Kaks'! Kolme! ... kiljasi Denisof kiukkuisesti ja vetäytyi syrjään.

Molemmat vastustajat alkoivat edetä ja tulivat tallattuja polkuja pitkin yhä lähemmäksi, koettaen nähdä sumun keskestä toisensa. Heillä oli oikeus, rajaviivaan etäännyttyään, ampua koska ja kumpaa halutti. Dolohof kulki hitaasti, nostamatta pistooliaan, katsellen kirkkailla, loistavilla, sinisillä silmillään vastustajaansa kasvoihin. Hänen suunsa oli kuten ainakin sille ominaisessa hymyssä.

Sanottaissa *kolme* alkoi Pierre nopein askelin edetä, poiketen tallatulta polulta ja astuen ehjää lunta. Pierre piti pistooliaan kurkottaen oikeaa kättänsä nähtävästi peläten, ettei vaan tuolla aseella itseään tappaisi. Tavan takaa hän tempasi vasenta kättään taaksepäin, sillä häntä halutti tukea sillä oikeata, mutta tiesi, ettei niin saanut tehdä. Kulettuaan noin kuusi askelta ja poikettuaan polulta lumeen, katsahti Pierre jalkoihinsa ja taas äkkiä Dolohoviin ja, vetäen sormellaan, kuten oli hänelle opetettu, laukaisi. Kun ei ollenkaan ollut odottanut niin kovaa pamausta, vavahti Pierre omaa laukaustaan, sitten hymyili itsekkin tuota ja pysähtyi. Savu, joka sumun takia oli erittäin sakea, esti häntä ensi silmänräpäyksessä näkemästä; mutta toista laukausta, jota hän oli odottanut, ei tullutkaan. Kuului vain Dolohovin kiireiset askeleet ja savun takaa näkyi hänen hahmonsä. Toisella kädellä hän piteli vasenta kylkeään, toisella puristi alas painunutta pistoolia. Hänen kasvonsa olivat kalpeat. Rostof juoksi hänen luokseen ja sanoi jotakin.

– E ... e ... ei, – lausui Dolohof hampaidensa välistä – ei, ei ole päätetty, – ja otettuaan vielä muutamia heikkoja, horjuvia askeleita miekkaan asti, kaatui hän lumelle sen viereen. Hänen vasen kätensä oli verissä, hän pyyhki sitä takkiinsa ja nojautui siihen. Hänen kasvonsa olivat kalpeat, synkät, ja vavahtelivat.

– Olkaa niin ... – alkoi Dolohof, mutta ei voinut kerralla sanoa loppuun ... – olkaa hyvä, – lausui hän väkisten.

Pierre, joka tuskin voi pidättyä itkusta, alkoi juosta Dolohovia kohti ja oli juuri kulkemaisillaan poikki erottavan alan, kun Dolohof huusi: "rajaviivalle!" ja Pierre ymmärtäen mistä oli kysymys, pysähtyi aivan puoleisensa miekan luo. Vain 10 askelta eroitti heidät. Dolohof antoi päänsä vaipua lumeen, haukkasi ahnaasti lunta, nosti taas päänsä, kohentautui, veti jalat alleen ja etsi vakavaa tukipistettä. Hän nieleskeli kylmää lunta ja imeskeli sitä; hänen huulensa vapisivat, vaan hymyilivät yhä, silmät kiiluivat viimeisten voimanponnistusten häijyydellä. Hän nosti pistoolin ja alkoi tähdätä.

– Sivuttain, suojelkaa itseänne pistoolilla – sanoi Nesvitski.

– Suojelkaa! – huusi Denisovkin vastustajalleen, voimatta tätä enää kestää.

Pierre lempeästi hymyillen säälistä ja katumuksesta ja avuttomasti harittaen jalkansa, seisoi Dolohovin edessä leveä rintansa suoraan häntä päin ja katseli surullisesti häneen. Denisof, Rostof ja Nesvitski sulkiivat silmänsä. He kuulivat aivan samalla haavaa laukauksen ja Dolohovin häijyn huudon.

– Ohi! – kirkaisi Dolohof ja kaatui voimattomana lumelle kasvot maahan päin.

Pierre tarttui päähänsä, kääntyi takaisin ja läksi metsään, sotkien paksussa lumessa ja hokien ääneen käsittämättömiä sanoja:

– Tyhmästi ... tyhmästi! Kuolema ... vale ... hän toisteli, otsaansa rypistellen.

Nesvitski pysäytti hänet ja vei kotiin.

Rostof ja Denisof läksivät kulettamaan kaupunkiin haavoittunutta Dolohovia.

Dolohof vaiti ollen, silmät ummessa makasi reessä eikä vastannut sanaakaan kysymyksiin, joita hänelle tehtiin. Mutta ajettaessa Moskovaan, hän havahtui äkkiä ja, vaivaloisesti nostaen päätään, tarttui vieressään istuvan Rostovin käteen. Rostovia kummastutti Dolohovin täysin muuttuneet kasvot ja niiden odottamattoman hellän autuaallinen ilme.

– No, mitä? Miten on laitasi? – Rostof kysyi.

– Kehnosti! Mutta se ei ole tärkeintä asiassa, ystäväni, – sanoi Dolohof katkonaisella äänellä.

– Missä olemme? Olemme Moskovassa, kyllä tiedän. Ei minusta, mutta tapoin hänet, tapoin... Hän ei kestä tätä. Hän ei kestä...

– Kuka? – kysyi Rostof.

– Äitini, äitini, enkelini, jumaloitettu enkelini, äiti, – ja Dolohof pyrskähti itkuun, pusertaen Rostovin kättä.

Kun hän hieman oli rauhoittunut, selitti hän Rostoville asuvansa äitinsä luona, ja että jos äiti saa nähdä hänet kuolemaisillaan, ei hän voi sitä kestää. Hän pyysi hartaasti Rostovia lähtemään äitiä siihen valmistamaan.

Rostof lähti täyttämään tehtävänsä ja huomasi suureksi kummastukseksi, että Dolohof, tuo reuhaaja ja suuri tappelija Dolohof, asui Moskovassa iäkkään äitinsä ja kyttyräselkäisen sisarensa luona ja oli mitä hellin poika ja veli.

VI

Pierre oli viime aikoina harvoin katsonut vaimoaan silmästä silmään. Sekä Pietarissa että Moskovassa oli heidän talonsa alituiseen vieraita täynnä. Kaksintaistelun jälkeisenä yönä hän, kuten oli monasti ennenkin tehnyt, ei mennyt makuuhuoneeseen, vaan jäi suureen isän työhuoneeseen, siihen missä kreivi Besuhof oli kuollut.

Hän heittäysi sohvalle ja tahtoi nukkua unohtaakseen kaiken, mikä häntä vaivasi, mutta hän ei voinut saada unta. Sellainen tunteiden, ajatuksien ja muistojen myrsky riehahti hänen sielussaan, että hän ei voinut nukkua, yhtä vähän istua paikoillaan. Hänen täytyi hypätä sohvalta ja kulkea nopein askelin pitkin lattiaa. Silloin kuvautui hänen eteensä vaimonsa sellaisena kuin tämä oli ollut ensi aikoina naimisen jälkeen, paljain olkapäin ja väsynein intohimoisin katsein. Ja heti sen kuvan rinnalle ilmestyi Dolohovin kauniit, julkeat ja jäykän pilkalliset kasvot sellaisina kuin ne olivat olleet päivällisissä, samaten Dolohovin kasvot, kalpeina, vavahtelevina ja kärsivinä, semmoisina kuin ne olivat olleet hänen kaatuessaan lumeen.

– Mitä siis on tapahtunut? – kysyi hän itseltään.

– Tapoin *rakastajan*, niin tapoin vaimoni rakastajan. Niin, siten se kävi. Miksikä? Miten siihen jouduin? – Siksi, että sinä olet mennyt hänen kanssaan naimisiin, – sanoi sisäinen ääni.

– Mutta missä suhteessa olen syyllinen? – hän kysyi. – Siinä, että otit hänet puolisoskesi häntä rakastamatta, että petit itsesi ja hänet. – Ja hän näki elävästi edessään sen hetken illallisten jälkeen ruhtinas Vasilin luona, jolloin hän lausui nämä muistista häipymättömät sanat: "*Je vous aime*".² Kaikki johtuu siitä! "Tunsin silloinkin, – ajatteli hän, – tunsin silloin, että niin ei ollut asian laita, että minulla ei ollut siihen oikeutta. Niin on käynytkin."

Hän muisti kuherruskuukauden ja tätä muistellessa hän punehtui. Erittäin elävänä, nöyryyttävänä ja hävettävänä oli hänellä muistossa, miten hän kerran, heti naimisiin menonsa jälkeen, päivällä kellon käydessä 12:ta, silkkinen yönuttu yllä oli tullut makuukamarista työhuoneeseen. Silloin oli hän kohdannut täällä ylitaloudenhoitajansa, joka oli kunnioittavasti kumartanut, katsahtanut Pierren kasvoihin, hänen yönuttuunsa ja hienosti hymyillyt, ikäänkuin tällä hymyllä osoittaen kunnioittavaa myötätuntoa isäntänsä onnelle.

"Ah, miten monasti olenkaan ylpeillyt vaimostani, ylpeillyt hänen ylevästä kauneudestaan, hänen hienoista tavoistaan", – hän ajatteli; – "olen ylpeillyt tuosta talostani, jossa hän otti vastaan koko Pietarin kaupungin, olen ylpeillyt hänen lähentelemättömyydestään ja kauneudestaan. Kas mistäpä olenkaan ylpeillyt?! Silloin ajattelin, etten ymmärrä häntä. Kuinka usein mietiskellessäni hänen luonnettaan olen puhellut itsekseni, että olen syyllinen, etten ymmärrä häntä, en ymmärrä tuota ainaista tyyneyttä, tyytyväisyyttä ja kaikellaisten halujen ja toiveiden puutetta. Mutta koko arvoituksen selitys on siinä kauheassa sanassa, että hän on irstas nainen." Hän sanoi itsekseen tämän kauhean sanan ja kaikki alkoi selvitä.

"Anatolilla oli ollut tapana käydä hänen vaimonsa luona rahoja lainailemassa, ja tällöin oli hän aina suudellut hänen paljaita olkapäitään. Helena ei ollut antanut hänelle rahoja, mutta oli sallinut itseään suudella. Isä oli leikillä herättänyt vaimon mustasukkaisuutta; tämä oli rauhallisesti hymyillen sanonut, ettei hän ole niin tyhmä, että olisi mustasukkainen: 'tehköön mitä tahtoo', oli hän puhellut minusta. Kysyin häneltä kerran, eikö hän tunne raskauden oireita. Hän naurahti ylenkatseellisesti ja sanoi, ettei hän ole hullu, jotta haluaisi lapsia, ja ettei hänelle ainakaan *minusta* lapsia tule."

Sitten hän muisti hänen ajatustensa törkeyden ja selvyiden ja hänelle ominaisten lausetapojen rivouden, joita hän käytti, vaikka olikin kasvatettu korkeimman ylhäisön piirissä. "En ole mikään hölmö ... mene ja koeta itse ... *allez vous promener*", niin oli hänellä tapa puhua. Usein, vaikka oli nähnyt hänen vanhain ja nuorten, miesten ja naisten silmissä saavuttamansa suosion, ei Pierre

---

² Rakastan teitä.

ollut voinut käsittää, miksikä hän ei häntä rakastanut. – Niin, en ole koskaan häntä rakastanut, – puheli Pierre itsekseen; – minä tiesin, että hän on irstas nainen, – Niin hän toisteli itsekseen, mutta ei rohjennut sittenkään sitä uskoa. – Ja sitten Dolohof, hän istuu hangella ja hymyilee väkinäisesti ja tekee loppuaan ehkä jonkinmoista uljuutta teeskennellen vastaten katumukseeni!

Pierre oli niitä henkilöitä, jotka huolimatta ulkonaisesta, niin kutsutusta luonteen heikkoudesta, eivät etsi uskottua surussaan. Hän pureskeli itse surunsa.

– Vaimoni on kaikkeen, hän yksin on kaikkeen syypää, – puheli hän itsekseen; mutta mitäs siitä? Miksi sidoin itseni häneen, miksi sanoin hänelle tuon: "*Je vous aime*", mikä oli valetta ja vielä pahempaakin kuin valetta, – puheli hän taas. – Minä olen syypää ja olen velvollinen kantamaan... Mitä? Häväistyn nimen, onnettoman elämän? Ah, kaikki on roskaa, – hän ajatteli, – sekä häväisty nimi että kunnia, kaikki on sovinnasta, riippumatonta minusta.

Ludvig XVI mestattiin siitä syystä, että *he* sanoivat hänen olevan kunniattoman ja rikollisen (juolahti Pierren mieleen), ja he olivat oikeassa omalta näkökannaltaan, aivan kuten olivat oikeassa nekin, jotka hänen tähtensä kuolivat marttyyrikuoleman ja korottivat hänet pyhimysten joukkoon. Sitten mestattiin Robespierre sen vuoksi, että hän oli hirmuvalti. Kuka on oikeassa ja kuka syyllinen? Ei kukaan. Mutta elä kun elät: huomenna kuolet, kuten olisin minä voinut kuolla äsken. Ja maksaako vaivan itseään kiusata, kun on enää elettävä silmänräpäys iäisyyteen verraten?

Mutta sillä hetkellä kun hän luuli päässeensä rauhaan sellaisista ajatuksista, esiintyi hänelle yhtäkkiä Helena kuunnellen hänen vilpillisen rakkautensa tunnustuksia, ja hän tunsu veren virtaavan sydämeensä, ja hänen oli pakko taas nousta ja liikkua, särkeä ja repiä käteensä sattuvia esineitä. Miksi sanoin hänelle: "*Je vous aime*?" hän yhä hoki itsekseen. Ja toistettuaan kymmenennen kerran tämän kysymyksen, juolahti hänen mieleensä Molièren sanat: "*Mais que diable allait-il faire dans cette galere*?"³ ja hän naurahti: itseään hän nauroi.

Yöllä hän kutsui kamaripalvelijan ja käski panna matkakapineet kuntoon Pietariin lähtöä varten. Hän ei voinut kuvitellakkaan, miten hän tästä lähin puhuttelisi vaimoaan. Hän päätti, että hän lähtee huomenna ja jättää hänelle kirjeen, jossa selvittää hänelle aikomuksensa olevan hänestä ainiaaksi erota.

Aamulla kun kamaripalvelija kahvineen astui työhuoneeseen, makasi Pierre turkkilaisella sohvalla avattu kirja kädessä ja nukkui.

Hän havahtui ja katseli kauvan hämmästyneenä ympärilleen kykenemättä muistamaan, missä hän oli.

– Kreivitär käski kysyä, onko teidän ylhäisyytenne kotona, – sanoi kamaripalvelija.

Mutta Pierre ei ollut vielä ehtinyt päättää, mitä vastaisi, kun kreivitär itse puettuna valkeaan, hopealla kirjailtuun atlassinuttuun, hiukset yksinkertaisesti laitettuina (kaksi suunnatonta palmikkoa *en diademe* ympäröi kahteen kertaan hänen ihanaa päätään) astui huoneeseen tyynenä ja majesteettillisena. Mutta hänen marmorivalkealla, hieman kaarevalla otsallaan oli vihan ryppy. Hänellä oli toki tuo ylenpalttisen kärsivällinen tyyneytensä eikä hän alkanut puhua kamaripalvelijan läsnäollessa. Hän tiesi kaksintaistelusta ja oli tullut siitä puhumaan. Hän odotti kunnes palvelija oli järjestänyt tuomansa kahvin ja lähtenyt pois. Pierre katseli vaimoansa arasti silmälasiansa takaa. Hän oli kuin jänis, joka koirain ympäröimänä, korvat kumussa yhä vaan makaa vihollistensa näkyvissä; niinpä hänkin koetti pitkittää lukemistaan, mutta tunsu sen olevan mieletöntä ja mahdotonta ja katsahti taas arasti vaimoonsa. Tämä ei istunut, katseli miestänsä halveksivasti hymyillen, odottaen palvelijan poistumista.

– Mitä tämä taas on? Mitä olette saattanut aikaan, kysyn teiltä, – sanoi hän ankarasti.

– Minä? Mitäkö minä? – sanoi Pierre.

– Kas, onpa niitä urhoja! No, vastatkaa, mikä kaksintaistelu se oli? Mitä tahdoitte sillä osoittaa? Mitä? Kysyn, teiltä.

³ Mutta mitä pirua teitte siellä nokkinen.

Pierre kääntyi raskaasti sohvalta ja avasi suunsa, vaan ei voinut vastata.

– Ellette vastaa, niin sanon sen teille... jatkoi Helena. – Te uskotte kaikki, mitä teille sanotaan, teille sanottiin... – Helena naurahti, – että Dolohof on rakastajani. – Hän puhui ranskaksi, törkeän täsmällisesti, lausuen sanan "rakastaja" samaten kuin muutkin sanat. Niin sanottiin ja te uskoitte! – No, mitä osoititte sillä? Mitä osoititte tällä kaksintaistelulla? Sen, että olette hölmö, *que vous êtes un sot*, senhän kaikki jo tiesivät! Mihin tämä vie? Siihen, että minä joudun koko Moskovan ivan esineeksi; siihen, että jokainen sanoo teidän päihtyneessä tilassa, itsenne unohtaen, haastaneen kaksintaisteluun miehen, jota aiheettomasti vihaatte mustasukkaisuuden takia, – Helena yhä enemmän korotti ääntään ja innostui, – joka on kaikin puolin teitä parempi...

– Hm... Hm... – mylvi Pierre, rypyssä otsin, katsomatta puolisoonsa ja liukahuttamatta ainoatakaan jäsentä.

– Ja miksi luulitte voivanne uskoa, että hän on rakastajani?.. Miksikä? Siksikö, että rakastan hänen seuraansa? Jos olisitte ollut viisaampi ja hauskempi, niin olisin pitänyt teidän seuraanne parempana.

– Älkää puhuko kanssani ... rukoilen, – kirisi Pierre käheästi.

– Miksi en saisi puhua? Voin puhua ja sanonkin rohkeasti, että harva se nainen, joka ei sellaisen miehen vaimona kuin te olette, ottaisi itselleen rakastelijoita (*des amants*), mutta minä en niin tehnyt, – hän sanoi.

Pierre tahtoi sanoa jotakin, katsoi häneen kummallisilla silmillä, joiden ilmettä Helena ei ymmärtänyt ja heittäysi taas pitkälle. Tänä hetkenä hän kärsi fyysillisesti: hänen rintaansa ahdisti, ja hänen oli vaikea hengittää. Hän tiesi, että hänen oli jotakin tehtävä lopettaakseen tämän kärsimyksen, mutta se, mitä hän tahtoi tehdä, oli liian kauheaa.

– Meidän on parempi erota, – sanoi hän katkonaisesti.

– Erot, kernaasti, mutta vain jos luovutatte minulle omaisuuden. – Helena sanoi...

– Erot, kas millä peljätti!

Pierre hyppäsi sohvalta ja huojuen ryntäsi hänen kimppuunsa.

– Tapan sinut! – kiljui hän, sieppasi pöydältä marmorilevyn, jonka painoa voimansa eivät ennen olleet koetelleet, otti askeleen häntä kohden ja huitasi häntä levyllä.

Helenan kasvot saivat kauhistavan ilmeen: hän parahti ja hyppäsi syrjään. Isän luonto ilmeni hänessä. Pierre tunsu, miten kiehtovaa ja ihanaa oli raivostuminen. Hän heitti levyn rikki ja lähestyen vaimoaan kädet ojossa, kirkaisi: "Ulos!!" niin hirvittävällä äänellä, että koko talossa se huuto kuului. Jumala ties, mitä Pierre tällä hetkellä olisi tehnyt, ellei Helena olisi juossut huoneesta.

Viikon kuluttua antoi Pierre vaimolleen valtakirjan kaikkien isovenäläisten maatilain omistamiseen, maatilain, mitkä muodostivat suurimman osan hänen omaisuuttaan, ja lähti yksin Pietariin.

VII

Kaksi kuukautta oli kulunut siitä, kun Lisijagorissa saatiin tieto Austerlitzin tappelusta ja ruhtinas Andrein perikadosta. Huolimatta kaikista kirjeistä, joilla lähetystöistä tiedusteltiin, ja kaikista etsiskelyistä ei hänen ruumistaan löydetty eikä ollut häntä vangiksi joutuneidenkaan joukossa. Ikävintä kuitenkin oli hänen omaisilleen, että he vielä salaisesti toivoivat, että asukkaat olivat korjanneet hänet taistelukentältä ja että hän nyt ehkä makasi joko toipuvana tai kuolemaisillaan jossakin yksinään vieraiden luona kykenemättä antamaan itsestään tietoa. Sanomissa, joista ruhtinasvanhus ensinnä sai tiedon Austerlitzin tappiosta, ilmoitettiin, kuten ainakin, hyvin lyhyesti ja epämääräisesti, että venäläisten loistavasti taisteltuaan oli ollut pakko peräytyä, mutta että peräytyminen oli suoritettu täydessä järjestyksessä. Vanha ruhtinas ymmärsi tästä virallisesta tiedonannosta, että venäläiset oli lyöty. Viikon kuluttua saapui Kutusovin kirje, jossa tämä tarkemmin kertoi ruhtinas Andrein kohtalosta.

"Nähteni kaatui poikanne, – kirjoitti Kutusof, – lippu kädessä rykmentin etupäässä isälleen ja isänmaalleen ansiokkaana sankarina. Minun ja koko armeijan suruksi ei siitä lähtien ole saatu tietää onko hän elossa, vaiko kuollut. En henno omaani ja teidän toivoanne särkeä, vaan arvelen poikanne elävän, sillä muussa tapauksessa hän kait olisi mainittu kentältä löydettyjen upseerien luettelossa, jonka airut minulle toi."

Vanha ruhtinas sai tämän tiedon myöhään illalla, yksin istuessaan työhuoneessaan. Seuraavana päivänä läksi hän tapansa mukaan aamukävelyille. Mutta hän murjotti vihaisesti kirjuriin, puutarhuriin ja arkkitehtiin, mutta ei sanonut kellekään sanaakaan.

Kun tyttärensä, ruhtinatar Maria tavalliseen aikaan tuli hänen luokseen, seisoi hän sorvipöytänsä ääressä työskennellen, mutta, kuten tavallista oli, ei kääntänyt katsettaan tulijaan.

– Ab! Ruhtinatar Maria! – sanoi hän äkkiä luonnottomasti ja heitti kädestään sorvitaltan. (Pyörä kiepsahti vielä vauhtiaan. Ruhtinatar Maria muisti kauvan tämän pyörän häipyvän kitinän, sillä se sulautui hänen muisteloissaan niin täydellisesti sitä seuranneeseen keskusteluun.)

Ruhtinatar Maria siirsihe isänsä luo, katseli häntä kasvoihin, ja äkkiä hänessä jotakin höltyi. Silmissä alkoi sumeta. Hän oivalsi isänsä kasvoista, jotka eivät olleet surulliset eivätkä toivottomat, vaan kiukkuiset ja luonnottomasti vääntyneet, että nytpä, nytpä hänen yllään kauhea onnettomuus uhkaavana väikkyi, onnettomuus pahin elämässä, ennen kokematon, auttamaton, käsittämätön onnettomuus: rakkaan henkilön kuolema.

– *Mon père! André!*⁴ – sanoi ruma, kömpelö ruhtinatar sellaisella surun ja itsensä unohtamisen aiheuttamalla, kuvaamattomalla lumolla, että isä ei kestänyt hänen katsettaan, vaan kääntyi hänestä nyhkyttään.

– Sain tiedon. Vangittujen joukossa ei ole, ei myös kuolleitten. Kutusof kirjoittaa, – kirkaisi hän kimakasti, ikäänkuin tahtoen tällä huudollaan karkottaa ruhtinattaren, – kaatunut!

Ruhtinatar ei pyörtynyt, hänelle ei tullut paha olo. Hän oli jo kalpea, mutta kuultuaan nämä sanat hänen kasvonsa muuttuivat, ja jotakin tunkeutui kirkkaana hohtena hänen säteileviin kauniisiin silmiinsä. Ikäänkuin ilo, korkein ilo, riippumaton ilo tämän maailman suruista ja iloista, levisi valtavana tuota hänessä olevaa syvää surua hälventämään. Hän unohti kokonaan pelkonsa isään, meni hänen luokseen, tarttui häntä käteen, veti sitä puoleensa sekä syleili hänen kuivaa suonikasta kaulaansa.

– *Mon père*, – hän sanoi. – Älkää kääntykö minusta, itkekäämme yhdessä.

– Konnat, ilkiöt! – huudahti ukko, väistäen hänestä kasvojaan. – Tuhoavat armeijan, tuhoavat ihmisiä! Miksikä? Mene sanomaan Lisalle!

---

⁴ Isä rakas! Andrei!

Ruhtinatar vaipui voimatonna nojatuoliin isän viereen ja purskahti itkuun. Hän näki nyt veljensä sinä hetkenä, kun tämä hyvästeli häntä ja Lisaa hellän ja samalla ynseän näköisenä. Hän näki hänet sinä hetkenä, jolloin hän hellästi ja pilkallisesti ripusti kaulaansa pyhänkuvan. "Uskoiko hän? Katuiko hän epäuskoaan? Oliko hän nyt tuolla? Tuollako, ikuisen rauhan ja autuuden asunnoissa?" – hän mietiskeli.

– *Mon père*, sanokaa minulle, miten se oli? – kysyi hän kyynelten lomasta.

– Mene, mene, kaatunut tappelussa, jonne johdettiin surmattaviksi Venäjän paraat pojat ja venäläinen maine. Menkää, ruhtinatar Maria! Mene sanomaan Lisalle! Minäkin tulen.

Kun ruhtinatar Maria palasi isänsä luota, istui pikku ruhtinatar työnsä ääressä. Hän heitti ruhtinatar Mariaan sydämen onnea ja rauhaa uhkuvan katseen, joka on ominainen ainoastaan raskaille naisille. Näkyi, etteivät hänen silmänsä nähneet ruhtinatar Mariaa, vaan katselivat syvälle – itseensä – johonkin onnelliseen ja salaperäiseen, joka hänessä kehittyi.

– *Marie*, – sanoi hän etääntyen ompelukehyksestä ja nojautuen taapäin, anna tänne kätesi.

Hän otti ruhtinattaren käden ja asetti sen vatsalleen. Silmänsä hymyilivät odottavina, haiveninen ylähuuli nousi ja jäi, lapsellista onnea kuvaten, koholleen.

Ruhtinatar Maria lankesi polvilleen hänen eteensä ja katki kasvonsa kälynsä hameen poimuihin.

– No, no – kuuletko? Minusta tuntuu niin kummalta. Ja tiedätkö, Maria, minä aina rakastan häntä, – sanoi Lisa, katsellen loistavin, onnellisin silmin natoaan.

Ruhtinatar Maria ei voinut nostaa päätään: hän itki.

– Mikä sinun on, Masha?

– Ei mikään ... alkoi vaan tulla niin ikävä ... ikävä Andreita, – hän lausui, kuivaten kyyneliään kälynsä polviin.

Usean kerran aamun kuluessa alkoi ruhtinatar Maria valmistella kälyään, mutta joka kerta alkoi hän itkeä. Nämä kyyneleet, joiden syytä pikku ruhtinatar ei käsittänyt, saattoivat hänet lopulta levottomaksi, vaikka hän yleensä oli huono tekemään havaintoja. Hän ei puhunut mitään, vaan katseli levottomana ympärilleen aivan kuin jotakin etsien. Ennen päivällistä astui hänen huoneeseensa vanha ruhtinas, jota Lisa aina pelkäsi. Ruhtinaan kasvoilla oli aivan erityisen rauhaton, häijy ilme, ja sanomatta sanaakaan hän poistui huoneesta. Lisa katsahti ruhtinatar Mariaan, vaipui sitten ajatuksiinsa, kiinnittäen huomionsa sisänpäin, itseensä, kuten raskaat naiset usein tekevät; äkkiä herkesi hän itkuun.

– Onko saatu jotain tietoja Andreilta? – hän sanoi.

– Ei, tiedäthän, ettei vielä ole voinut viestiä saapua, mutta isä on huolissaan, ja minuakin kauhistaa.

– Ei siis mitään?

– Ei mitään, – sanoi ruhtinatar Maria, säteilevin silmin kiinteästi katsellen kälyään. Hän oli päättänyt olla puhumatta hänelle ja oli saanut isänkin salaamaan kauhean viestin saapumisen kälynsä synnyttämiseen asti, jonka piti tapahtua niinä päivinä. Ruhtinatar Maria ja vanha ruhtinas kestivät ja salasivat surunsa kumpikin tavallaan. Ruhtinas vanhus ei tahtonut toivoa: hän päätteli, että ruhtinas Andrei oli kaatunut. Ja huolimatta siitä, että oli lähettänyt virkamiehen Itävaltaan tiedustelemaan poikansa kohtaloa, tilasi hän hänelle hautakiven Moskovasta ja aikoi asettaa sen puutarhaansa, ja kaikille hän puhui, että hänen poikansa oli kuollut. Hän koetti tarkalleen noudattaa entistä elämäntapaa, mutta voimat pettivät: hän käveli vähemmän, söi vähemmän, nukkui vähemmän ja kävi päivä päivältä heikommaksi. Ruhtinatar Maria ei herennyt toivomasta. Hän rukoili veljensä puolesta, kuten elossa olevan puolesta, ja odotti joka hetki sanomaa hänen palaamisestaan.

VIII

Ma bonne amie, – sanoi pikku ruhtinatar maaliskuun 19 päivän aamuna aamiaisen jälkeen, ja hänen haiveninen huulensa kohosi taas vanhaan tapaan; mutta kuten oli surua kaikissakin, ei vain hymyilyssä vaan äänen väreissä, vieläpä askelissakin tässä talossa tuon kauhean tiedon saapumisesta asti, niinpä nytkin pikku ruhtinattaren hymy kuvasti yleistä mielialaa, vaikka tosin ruhtinatar ei tiennyt tuon mielialan syytä. Niin, hänen hymynsä vielä enemmän kuin mikään muu muistutti yleistä surua.

– *Ma bonne amie, je crains que le fruschtique (comme dit Foka – kokki) de ce matin ne m'aie pas fait du mal.*⁵

– Mutta mikäs sinun on? Olet kalpea. Ah, olet ylen kalpea, – sanoi ruhtinatar Maria hämmästyneenä ja meni raskain, pehmein askelin kälynsä luo.

– Teidän ylevyytenne, eikö lähetetä hakemaan Maria Bogdanovnaa? – sanoi eräs sisäköistä. (Maria Bogdanovna oli kätilö läheisestä kaupungista, mutta asui jo toista viikkoa Lisijagorissa.)

– Niin tosiaan, – yhtyi puheeseen ruhtinatar Maria, – kenties on paras. Minä menen. *Courage, mon ange!*⁶ – Hän suuteli Lisaa ja oli menemäisillään huoneesta.

– Ah, ei, ei! – Ja paitsi kalpeutta ja ruumiillista tuskaa, kuvautui pikku ruhtinattaren kasvoilla myös välttämättä tapahtuvan kärsimisen lapsellista pelkoa.

– *Non, o'est l'estomac ... dites que c'est l'estomac, dites, Marie, dites...*⁷ – ja ruhtinatar purskahti itkuun lapsellisessa tuskassaan, oikukkaasti, vieläpä hieman teeskennellystikin ja väänteli pieniä kätösiään.

Ruhtinatar juoksi huoneesta ja meni noutamaan Maria Bogdanovnaa.

– *Mon Dieu! Mon Dieu!*⁸ Oh! – kuuli hän takaansa.

Hieroen lihavia, pieniä valkeita käsiään tuli jo kätilö häntä vastaan merkitsevän tyyni ilme kasvoillaan.

– Maria Bogdanovna! Näyttää jo alkaneen, – sanoi ruhtinatar Maria, katsellen pelästyneen ällistyneenä muijaan.

– No, Jumalan kiitos, ruhtinatar, – sanoi Maria Bogdanovna, kiirehtimättä kulkuaan. – Teidän tyttöjen ei tarvitse tällaisista tietää.

– Mutta eipäs ole vielä saapunut tohtori Moskovasta? – ruhtinatar sanoi. (Lisan ja ruhtinas Andrein toivoa noudattaen oli lähetetty noutamaan Moskovasta erityistä naisten lääkäriä ja häntä odotettiin joka hetki.)

– Olkaa vaan huoleti, ruhtinatar, älkää hätäilkö, – sanoi Maria Bogdanovna, – ilman tohtoriakin käy kaikki hyvin.

Viiden minutin kuluttua kuuli ruhtinatar Maria huoneeseensa, miten kannettiin jotakin raskasta. Hän katsahti ovesta – palvelijat kantoivat makuuhuoneeseen ruhtinas Andrein työhuoneesta nahkasohvaa. Kantajain ilmeessä oli jotakin juhlallista ja hiljaista.

Ruhtinatar Maria istui yksin huoneessaan, kuunnellen levottoman tarkkaavana. Vähä väliä avasi hän oven, kun käytiin ohi, ja piti silmällä, mitä käytävässä tapahtui. Muutamia naisia käveli hiljaisin askelin ohi edestakaisin, katsahivat taakseen ruhtinattareen ja kääntyivät taas pois päin. Ruhtinatar ei tohtinut kysellä, vaan sulki oven ja palasi kamariinsa ja milloin istui nojatuoliinsa, milloin otti käteensä rukouskirjan, milloin laskeutui polvilleen pyhimyskaapin eteen. Mielipahakseen ja kummakseen hän tunsí, ettei rukous tyynnyttänyt hänen levottomuuttaan. Äkkiä avautui hänen huoneensa ovi äänettömästi, ja kynnykselle ilmestyi, pää liinaan käärittynä, hänen

⁵ Ystävättäreni, pelkään että tämän aamuinen Frühstück [-eine] (kuten sanoo kokki Foka) teki minulle pahaa.

⁶ Rohkeutta, enkelini!

⁷ Ei, se on vatsa; sanokaa Maria, että se on vatsa.

⁸ Jumalani! Jumalani!

vanha hoitajattarensa, Praskovja Savishna, joka sangen harvoin, ruhtinaan kiellon johdosta, kävi hänen luonaan.

– Tulin istumaan seuraksesi, Mashenjka, – hoitajatar sanoi, – ja toin ruhtinaan vihikynttilät palamaan suojeluspyhimyksen kuvan eteen, enkelini, – sanoi hän huohtaen.

– Voi, miten olen iloinen, hoitajani.

– Jumala on armollinen, kyyhkyseni.

Hoitajatar sytytti pyhimyskaapin eteen kultakierteiset kynttilät, ja istuutui oven luo sukkaa kutomaan. Ruhtinatar Maria otti kirjan ja alkoi lukea. Vain silloin kun kuului askeleita tahi ääniä, katselivat ruhtinatar ja hänen hoitajansa toisiinsa, edellinen hämmästyneenä ja kysyvästi, jälkimäinen rauhoittavasti. Kaikkiin talon soppiin oli levinnyt ja kaikkia hallitsi sama tunne, jota ruhtinatar Maria tunsu istuessaan huoneessaan. Luullen, että jota harvemmat tietävät synnyttäjän tuskista, sitä vähemmän hän kärsii, – koettivat kaikki heittäytyä tietämättömyksi; kukaan ei puhunut siitä, mutta kaikissa näkyi, paitsi tavallista hyvien tapojen arvokkuutta ja kunnioitusta, jotka vallitsivat ruhtinaan talossa, jonkinmoinen yleinen huoli, sydämen suopeus ja tietoisuus jostakin suuresta, tällä hetkellä tuntemattomasta.

Suuresta tyttökammioista ei kuulunut naurua. Palvelijain huoneessa kaikki istuivat hiljaisina, valmiina jonkin varalle. Aloossa paloivat päreet ja kynttilät, ja kaikki valvoivat. Vanha ruhtinas astua jyskytteli kantapäillään pitkin työhuonettaan ja lähetti Tihonin Maria Bogdanovnalta kysymään: mitä? – Sano vain: ruhtinas käski kysymään: "mitä?" – ja tule ilmoittamaan, mitä hän sanoo.

– Ilmoita ruhtinaalle, että synnytys on alkanut, – sanoi Maria Bogdanovna, merkitsevästi katsahtaen lähettiin.

Tihon läksi ja ilmoitti ruhtinaalle.

– Hyvä, – sanoi ruhtinas ja sulki oven jälkeensä, ja Tihon ei siitä lähtien kuullut pienintäkään risausta työhuoneesta.

Hieman odotettuaan meni Tihon työhuoneeseen muka niistääkseen kynttilöitä. Huomattuaan ruhtinaan makaavan sohvilla katsahti Tihon herransa, hänen surun murtamiin kasvoihinsa, puisti päätään, läheni ääneti häntä ja suudeltuaan häntä olkapäähän hän poistui huoneesta niistäämättä kynttilöitä tai sanomatta, miksi oli tullut. Juhlallisin salaisuus maailmassa läheni täyttymistään. Kului ilta, tuli yö. Ja odottaminen ja sydämen suopeuden tunne tuota välttämätöntä kohtaan ei vähennyt, vaan eneni. Kukaan ei nukkunut.

Oltiin niissä maaliskuun öissä, jolloin talvi ikäänkuin tahtoo omansa ja ryöpyttelee epätoivoisella ilkeydellä viimeiset lumensa ja ulvoo viimeiset myrskynsä. Vastaaan ottamaan saksalaista lääkäriä, jota Moskovasta odotettiin joka hetki, oli lähetetty varahevosia valtatielle; kylätien risteykseen oli lähetetty ratsastajia lyhtyineen helpottamaan kulkua kuoppaisella ja ouruvesien uurtamalla tiellä.

Ruhtinatar Maria oli jo kauvan sitten jättänyt kirjansa ja istui hiljaa, säteilevät silmät luotuina hoitajattarensa ryppyisiin, pienimpiinkin yksityispiirteisiin tuntemiinsa kasvoihin: harmaaseen hiuskiehkuraan, joka pilkisti huivin alta, ja leuan alla riippuvan nahan poimuun.

Savishna hoitajatar puheli kudin kädessä hiljaisella äänellä itsekään kuulematta ja ymmärtämättä omia sanojaan. Hän kertoi jo satoja kertoja ennen kertomansa jutun, miten ruhtinatar vainaja Kishinevissä synnytti ruhtinatar Marian moldaulaisen talonpoikaismuijan ollessa kättilönä.

– Jumala on armollinen, ei koskaan tarvita lääkäriä, – sanoi hän.

Äkkiä tuulenpuuska rynnisti päin puoliskatonta ikkunankehystä (ruhtinaan tahdosta irrotettiin aina leivosten saapuessa kehys kustakin huoneesta) ja riuhtasten irti huonosti kiinnitetyn ha'an, alkoi hulmuuttaa silkkiä uutimia, ja huumaten kylmää ja lunta, puhalsi kynttilän sammuksiin. Ruhtinatar Maria vavahti; hoitajatar heitti kutimensa, meni ikkunan luo ja taiviltuen ikkunasta, alkoi tavotella riehtautunutta kehystä. Kylmä tuuli liehutti hulmuten hänen huivinsa nipukoita ja harmaita huivin alta ryöstäytyneitä hiuskiehkuroita.

– Ruhtinatar, kultaseni, joku ajaa talon tiellä! – hän sanoi pidellen kehystä, sitä kuitenkin sulkematta. – Ja lyhdyt mukana, varmaan saapuu lääkäri...

– Ah, Jumalani! Jumalan kiitos! – sanoi ruhtinatar Maria. – Pitää mennä häntä vastaan: hän ei ymmärrä venäjää.

Ruhtinatar Maria heitti huivin harteilleen ja juoksi tuleville vastaan. Kun hän meni etehisen poikki, näki hän ajoneuvot ja lyhtyjä portaitten edessä. Hän meni portaille. Kaidepuun pylväällä oli talikynttilä, jonka liekki lepatti tuulessa. Palvelija Filippus hämmästyksissään, kynttilä kädessä, seiso alempana porrasjakson päässä olevalla väliportaalla. Vielä alemmaa, mutkan takaa, kuului läheneviä talvikenkään askeleita. Ja joku, kuten ruhtinatar Mariasta näytti, tuttu ääni puheli jotakin.

– Jumalan kiitos! – ääni sanoi. – Entäs isä?

– Pani levähtämään, – vastasi vouti Demjan, joka jo oli alhaalla.

– Sitten vielä sanoi ääni jotakin, ja Demjan vastasi jotakin, ja talvikenkien askeleet alkoivat nopeammin lähestyä rappusten kierteessä, jota ylös ei sopinut nähdä.

"Se on Andrei" – ajatteli ruhtinatar Maria. – "Ei, eihän se hän voi olla, se olisi liian tavatonta", ajatteli hän, ja samalla hetkellä kun hän ajatteli näin, ilmaantuivat väliportaalle, jolla palvelija kynttilöineen seiso, ruhtinas Andrein kasvot ja vartalo. Hänellä oli turkki yllä ja kaulus lumessa. Niin, se oli hän, mutta hän oli kalpea, ja kasvonpiirteensä olivat muuttuneet: kumman leppeät, mutta kiihtyneet. Ruhtinas nousi portaille ja syleili sisartaan.

– Ettekö saaneet kirjettäni? – hän kysyi ja odottamatta vastausta, jota hän ei olisi saanutkaan, sillä ruhtinatar ei voinut puhua, hän kääntyi takasin ja tuli lääkärin kanssa, joka oli astunut sisään hänen jälistään (ruhtinas oli yhtynyt lääkäriin viimeisessä majatalossa) nopein askelin taas portaille ja syleili taas sisartaan.

– Kumma kohtalo! – hän lausui. – Masha, armaani! – ja riisuttuaan turkkinsa ja kenkensä meni hän puolisonsa, ruhtinattaren suojiin.

IX

Pikku ruhtinatar makasi patjoilla valkea tanu päässä (tuskat olivat juuri helpottaneet). Kiehkuroina kiemurrellen olivat mustat hiukset valahtaneet hänen tulehtuneille, hikisille poskipäilleen; punainen, ihana, pikkurainen suu mustain haiventen peittämine huulineen oli avoinna, ja hän hymyili iloisesti. Ruhtinas Andrei astui huoneeseen ja pysähtyi hänen eteensä sohvan jalkopäähän. Kirkkaat, lapsellisesti, hämmästyneesti ja levottomasti katselevat silmät pysähtyivät häneen muuttamatta ilmettään. "Rakastan teitä kaikkia, en ole tehnyt kellekkään pahaa, miksi kärsin? auttakaa minua", puhui tämä ilme. Ruhtinatar näki miehensä, mutta ei käsittänyt näkemänsä merkitystä. Ruhtinas Andrei kaarsi sohvan ja suuteli ruhtinatarta otsalle.

– Sydänkäpyni, – hän sanoi, sanan, jota ei koskaan ollut hänelle lausunut, – Jumala armahtakoon...

Ruhtinatar katsahti mieheensä kysyvästi ja lapsellisen moittivasti.

"Odotin sinulta apua, eikä mitään, ei mitään, sinäkin!" sanoivat hänen silmänsä. Hän ei ihmetellyt puolisonsa tuloa; hän ei käsittänyt, että tämä oli tullut. Hänen saapumisellaan ei ollut mitään yhteyttä hänen kärsimyksiinsä ja niiden lieventämiseen. Tuskat alkoivat uudelleen, ja Maria Bogdanovna neuvoi ruhtinas Andrein lähtemään huoneesta.

Lääkäri astui huoneeseen. Ruhtinas Andrei meni pois ja, kohdattuaan ruhtinatar Marian, meni taas hänen luokseen. He alkoivat kuiskaten puhella, mutta keskustelu katkesi alituisesti. He odottivat ja kuulostelivat.

– Menkäämme, ystäväni, – sanoi ruhtinatar Maria.

Ruhtinas Andrei läksi taas vaimonsa luo ja istui odotellen viereisessä huoneessa. Joku nainen tuli hänen huoneestaan pelästynein kasvoin ja hämmentyi nähdessään ruhtinas Andrein. Tämä peitti kasvonsa käsillään ja istui niin jonkun hetken. Vaikeroivia, avuttoman eläimellisiä valituksia kuului oven takaa. Ruhtinas Andrei nousi, meni ovelle ja tahtoi avata sen. Ovea piteli joku.

– Ei saa, ei saa! – puheli sieltä pelästynyt ääni.

Ruhtinas alkoi kävellä pitkin huonetta. Huudot vaikenivat, kului vielä jokunen silmänräpäys. Yhtäkkiä kuului viereisestä huoneesta hirveä kirkaisu – ei ruhtinattaren huuto, sillä hän ei voinut huutaa siten. Ruhtinas Andrei juoksi ovelle; huuto vaikenä, alkoi kuulua lapsen porua.

"Miksi tuotiin sinne lapsi?" – ajatteli ensi silmänräpäyksessä ruhtinas Andrei. – "Lapsi? Millainen?.. Minkä tähden on siellä lapsi? Taikka syntyikö siellä lapsi?"

Silloin hän äkkiä ymmärsi tämän kirkaisun koko iloisen merkityksen; kyöneleet tukahuttivat hänet, ja nojaten molemmin kyynärvarsin ikkunanalustaan hän purskahti itkuun niiskuttaen lapsen tavoin. Ovi avautui. Lääkäri tuli huoneesta paidanhiat käärittyinä, takitta, kalpeana ja vapisevin leuvoin. Ruhtinas Andrei kääntyi häneen, mutta lääkäri katsoi hämmästyneenä häneen ja meni sanaa sanomatta ohi. Nainen pöllähti huoneesta ja, huomattuaan ruhtinas Andrein, jäi ällistyneenä kynnykselle. Ruhtinas astui vaimonsa luo. Tämä lojui kuolleena samassa asemassa, jossa ruhtinas oli hänet nähnyt viisi minuttia sitten, ja sama ilme, lukuunottamatta jäykistyneitä silmiä ja poskien kalpeutta, asusti näillä ihanilla, lapsellisilla kasvoilla mustien haiventen peittämine huulineen.

"Rakastan teitä kaikkia, enkä ole tehnyt kellekkään pahaa, ja mitä olette minulle tehneet?" – puhuivat hänen kauniit, säälittävät, kuolleet kasvonsa.

Huoneen nurkassa ärisi ja pirisi jokin pikkuinen ja punainen Maria Bogdanovnan valkeissa, vapisevissa käsissä.

Kaksi tuntia tämän jälkeen meni ruhtinas Andrei hiljaisin askelin isän työhuoneeseen. Vanhus tiesi jo kaikki. Hän seisoi aivan oven luona, ja tuskin oli se avautunut, kun ukko kietoi vanhuudenheikot, kovat kätensä kuin pihdit poikansa kaulaan ja pillahdi itkuun pienen lapsen lailla.

Kolmen päivän kuluttua saatettiin pikku ruhtinatar hautaan, ja viimeisiä hyvästejä ottaessaan kiipesi ruhtinas Andrei kirstun ääreen. Kirstussakin olivat samat kasvot, vaikka silmät olivat umpeen

painetut. "Ah, mitä teitte minulle?" puhuivat ne yhä, ja ruhtinas Andrei tunsikin, että hänen sielussaan jokin repeytyi, että hän oli syypää johonkin, jota hän ei voinut auttaa eikä unohtaa. Hän ei voinut itkeä. Vanhuskin meni ja suuteli pikku ruhtinattaren vahanjäykkää kättä, joka rauhallisesti lepäsi korkealla toisella kädellä. Vanhukselle sanoivat myös nuo kasvot: "Ah, mitä teitte minulle, ja mitä varten?" Ja vanhus kääntyi harmissaan pois, nähtyään nämä kasvot.

Kun vielä viisi päivää oli kulunut, ristittiin nuori ruhtinas Nikolai Andrejevitsh. Imettäjä piteli leuvallaan pusertaen kapaloita, sillä aikaa kuin pappi voiteli hanhensulalla pojan uurtisia punakoita kämmen- ja jalkapohjia.

Iso-isä, joka oli kummina, kantoi miehenalkua lommoisen läkkipeltisen kastemaljan ympäri vapisevin käsin, peläten pudottavansa, sekä antoi lapsen sitten äitikummille, ruhtinatar Marialle. Ruhtinas Andrei istui toisessa huoneessa odotellen juhlallisuuden päättymistä. Hän oli ihan jähmettynyt pelosta etteivät vaan hukuttaisi piskuista kastemaljaan. Kun hoitajatar toi hänelle lapsen, loi hän siihen iloisen silmäyksen ja nyökäytti hyväksyvästi päätään, kun hoitajatar ilmoitti, että kastemaljaan heitetty vahasta ja kastettavan hiuksista kierretty pallero ei ollut uponnut, vaan jäänyt kellumaan pinnalle.

X

Vanhan kreivin ponnistukset olivat saaneet Rostovin osallisuuden Dolohovin ja Besuhovin väliseen kaksintaisteluun enemmittä seurauksitta unohtumaan, ja Rostof, sen sijaan että olisi menettänyt upseerinarvonsa, kuten oli odottanut, määrättiin Moskovan kenraalikuvernöörin adjutantiksi. Tämän johdosta ei hän voinut mennä maalle muun perheen keralla, vaan jäi uuteen toimeensa koko kesäksi Moskovaan. Dolohof parani ja Rostovin ystävyys häneen lujittui hänen parantumisensa aikana. Dolohof sairasti äitinsä luona, joka rakasti häntä intohimoisesti ja hellästi. Maria Ivanovna vanhus, rakastaen Rostoviakin, koska tämä oli Fedjan ystävä, puheli usein pojastaan.

– Niin, kreivi, hän on liian jalo ja puhdassieluinen, – hän puheli, – elääkseen nykyisenä, turmeltuneena aikanamme. Jaloutta ei kukaan rakasta, se on jokaisen silmätikkuna. No, sanokaahan, kreivi, onko tämä Besuhovilta oikein, onko tämä kunniallisesti tehty? Mutta jaloluontoinen Fedja rakasti häntä eikä nytkään koskaan puhu hänestä mitään pahaa. Tekiväthän he yksin tuumin nuo vallattomuudet Pietarin poliisille ja muut tepposet? Mutta miten olikaan, Besuhovin ei käynyt kuinkaan, vaan sälytettiin kaikki Fedjan niskoille! Ja mitä hän kärsikään! Antoivathan he tosin pojalleni arvon takaisin, mutta miksikäs eivät olisi antaneet? Arvelen, että sellaisia urhoja ja isänmaan poikia kuin hän ei siellä monta ollut. Ja entäs sitten tämä kaksintaistelu! Onko näillä ihmisillä säälin- ja kunniantunnetta? Vaikka tietävät hänen olevan ainoan pojan, haastavat kaksintaisteluun ja noin vaan oijeti ampuvat! Hyvä, että Jumala armahti meitä. Ja miksi kaikki tapahtui? No, kelläpäs ei meidän aikanamme olisi oikkuja? Entäs, jos hän on niin mustasukkainen. Ymmärrän, vaan miksi ei voinut ennen ilmaista, kestihän sitä jo vuoden verran. Ja tämä sitten: haastoi kaksintaisteluun, arvellen, ettei Fedja tappele, kun on hänelle velassa. Mikä halpamaisuus! Mikä ilkeys! Tiedän, että te, armas kreiviseni, ymmärsitte Fedjan, siksi rakastan teitä sydämestäni. Harvat häntä ymmärtävät. Hän on sellainen suuri, taivaallinen sielu!

Usein puhui Dolohof itse parantumisensa aikana Rostoville sanoja, joita ei mitenkään olisi häneltä saattanut odottaa.

– Minua pidetään ilkeänä ihmisenä, sen tiedän, – hän puheli, – ja olkoon menneeksi. En ole tietääkseni muista kuin niistä, joita rakastan, mutta ketä rakastan, rakastan niin että annan vaikka henkeni hänen tähtensä. Mutta muut kaikki järjestään muserran, jos tielleni asettuvat. Minulla on jumaloittu, kullankallis äiti, pari kolme ystävää, sinä niitten joukossa, mutta muista, välitän heistä vain sikäli, mikäli he ovat minulle hyödyksi tahi vahingoksi. Ja melkein kaikki ovat vahingoksi, – eritoten naiset. Niin, armas ystäväni, – jatkoi hän, – miehiä olen tavannut rakastavia, jaloja, yleviä; mutta muita naisia, paitsi ostettavissa olevia luontokappaleita – olkootpa sitten kreivittäriä tahi kyökkipiikoja, saman tekevä, – en ole vielä tavannut. En ole vielä tavannut sitä taivaallista puhtautta, uhrautuvaa uskollisuutta, jota naisesta etsin. Jos löytäisin sellaisen naisen, antaisin henkeni hänen tähtensä. Mutta nämä!.. – Hän teki halveksivan eleen. – Ja uskotko minua, jos vielä pidän elämää jonkin arvosenä, niin pidän vain siksi, että toivon vielä tapaavani sellaisen taivaallisen olennon, joka herättäisi minussa uuden ihmisen, puhdistaisi ja kohottaisi minut. Mutta sinä et tätä käsitä.

– Ei, käsitän hyvinkin, – vastasi Rostof, joka oli tykkänään uuden ystävänsä vallassa.

Syksyllä palasi Rostovin perhe Moskovaan. Talven tullen palasi Denisovkin ja jäi Rostovien luo. Tämä 1806 vuoden talven alkupuoli, jonka Nikolai Rostof vietti Moskovassa, oli onnellisimpia ja hauskimpia hänelle ja koko perheelle. Nikolai houkutteli mukanaan vanhempain kotiin paljon nuorta väkeä. Vera oli kaksikymmenvuotias, kaunis neito; Sonja – kuudentoista ikäinen tyttö juuri puhjenneen kukan koko ihanuudessa. Natasha oli taiteiässä, milloin lapsellisen naurettava, milloin neitseellisen hurmaava.

Rostovien talon täytti siihen aikaan jonkinlainen rakkauden tuoksu, kuten on laita talossa, missä on armaita, nuoria tyttöjä. Jokainen nuori mies, joka tuli Rostovien taloon ja katseli näitä nuoria, herkkätunteisia, jotakin (arvattavasti onneaan) hymyileviä neitosten kasvoja, tätä vilkasta hyörinää

sekä kuunteli tätä harkitsematonta, vaan kaikkia hyväilevää ja hivelevää, kaikkeen valmista, toivon täyttämää nuorten naisten leperrystä, kuunteli näitä laulun tahi soiton sekavia ääniä, tunsu samaa lempeen syttymisen ja onnenodotuksen tunnetta kuin nuoret rostovilaisetkin.

Nuorten miesten joukossa, jotka olivat löytäneet tiensä Rostovien luo, oli etupäässä – Dolohof, joka miellytti kaikkia talon asukkaita, paitsi Natashaa. Dolohovin takia oli Natasha miltei riidassa veljensä kanssa. Hän pysyi lujana väitteessään, että Dolohof oli häijy ihminen, että kaksintaistelussa hänen ja Besuhovin välillä Pierre oli ollut oikeassa, vaan Dolohof väärässä ja että tämä oli vastenmielinen ja luonnoton.

– Muuta en saa päähäni, – huusi Natasha itsepäisesti, – hän on ilkeä ja tunteeton. Ka, rakastanpa Denisoviasi, vaikka hänkin on mellastelija ja muuta, kuitenkin häntä rakastan, tottapa siis jotain ymmärrän. En osaa sinulle oikein sanoa... Dolohovissa on kaikki niin määriteltyä, mutta en siitä pidä. Denisovia...

– No, Denisof on aivan toista, – vastasi Nikolai, ilmaisten äänenpainollaan että Dolohoviin verraten oli Denisovkin aivan vähäpätöinen, – pitää ymmärtää, millainen sielu on tällä Dolohovilla, pitää nähdä hänet äitinsä seurassa, ah, millainen sydän!

– No sitäpä en nyt tiedä, mutta hänen seurassaan tuntuu ikävältä. Ja tiedätkös, että hän on rakastunut Sonjaan?

– Mitä hullutuksia...

– Ihan varmaan, saatpa nähdä.

Natashan ennustus kävi toteen. Dolohof, joka ei pitänyt naisten seurasta, alkoi yhä useammin käydä talossa ja pian huomattiin, (vaikkei kukaan siitä puhunut), että hän kävi Sonjan takia. Ja Sonja, joskaan ei tohtinut siitä milloinkaan puhua, tiesi sen myöskin ja joka kerta Dolohovin tullessa karahti punaiseksi kuin purppura.

Dolohof söi usein päivällistä Rostovien luona ja kävi kaikissa iltamissa, joihin tiesi Rostovilaistenkin menevän. Myöskin oli hänellä tapana käydä nuorten tanssiaisissa Jogelin luona, joissa Rostovilaisetkin aina kävivät. Hän oli erityisen huomaavainen Sonjaa kohtaan ja katseli tätä sellaisin silmin, ettei ainoastaan Sonja voinut tuota katsetta punehtumatta sietää, vaan punehtuivatpa vanhan kreivittären ja Natashankin posket tuosta samaisesta katseesta.

Selvästi huomasi, että tummanverevä, siro Sonja, joka rakasti tulisesti Nikolaita, oli tehnyt voimakkaaseen, kummalliseen Dolohoviin vastustamattoman syvän vaikutuksen.

Rostof huomasi jotakin uutta Dolohovin ja Sonjan välillä; mutta hän ei ottanut vaivakseen selvittää, millaisia nämä uudet suhteet olivat. "Molemmat ovat he johonkuhun rakastuneet", – arveli hän Sonjasta ja Natashasta. Mutta hän ei ollut entisellään, eikä suhteensa Sonjaan ja Dolohoviin yhtä vapaa, ja siksi alkoi hän olla harvemmin kotona.

Syksyllä vuonna 1806 alettiin taas puhua sodasta Napoleonin vastaan vielä suuremmalla kiihkeydellä kuin edellisenä vuonna. Otettiin kymmenen rekryyttiä ja sitä paitsi yhdeksän nostokasta tuhannelta. Kaikkialla julistettiin Bonaparten puoluelaiset pannakiroukseen ja Moskovassa ei muusta juteltukaan kuin alkavasta sodasta. Rostovien perheessä näistä valmistuksista ei suuria välitetty, sillä kaikkien huomio oli keskittynyt Nikolushkaan, joka ei millään ehdolla suostunut jäämään Moskovaan. Hän odotti vain Denisovin loma-ajan loppua, jotta sitten pyhien jälkeen yhdessä hänen kanssaan saisi lähteä rykmenttiin. Lähenevä ero ei mitenkään estänyt häntä huvittelemasta, vieläpä se häntä siihen yllyttikin. Suurimman osan aikaa vietti hän poissa kotoa, päivällisillä, iltamissa ja tanssiaisissa.

XI

Kolmantena joulupäivänä söi Nikolai päivällisen kotona, mikä viime aikoina oli harvoin tapahtunut. Nämä olivat viralliset jäähyväispäivälliset sen johdosta että hänen ja Denisovin piti lähteä rykmenttiin loppiaisen jälkeen. Pöydässä oli parikymmentä henkeä, niiden joukossa Dolohof ja Denisof.

Ei koskaan ollut Rostovien talossa rakkauden ja lemmen tuoksu ilmennyt niin voimakkaana kuin näinä juhlapäivinä. "Ota vaari onnen hetkistä, pakoita toiset sinua rakastamaan ja rakasta itse! Vain tämä ainoa on pysyväistä maailmassa, kaikki muu on joutavaa. Emmekä me täällä muusta välitäkään", – näin kuiskaili tämä ilmapiiri.

Nikolai tapansa mukaan lopen väsyttettyään kaksi paria hevosia ja sittenkään ehtimättä käydä kaikissa paikoissa, joihin häntä oli kutsuttu, saapui kotiin juuri vähää ennen päivällistä. Heti taloon astuessaan huomasi ja tunsikin hän tuon rakkaudesta tihkuvan ilmavehon, mutta samalla hän huomasi kummallisen hämmingin, jonka vallassa muutamat seuran jäsenet olivat. Erittäin olivat kuohuissaan Sonja, Dolohof, vanha kreivitär ja vähin Natashakin. Nikolai ymmärsi, että jotakin oli tapahtunut ennen päivällistä Sonjan ja Dolohovin välillä ja siksi hän, hänelle ominaisella sydämen herkkyydellä päivällisten aikana oli hyvin hellä ja varovainen käytöksessään heitä molempia kohtaan. Tuon saman kolmannen joulupäivän iltana piti oleman taas Jogelin (tanssinopettajan) luona tanssiaiset, jollaisia hän pani toimeen pyhinä kaikille sekä mies- että naisoppilailleen.

– Nikolenjka, menetkö Jogelin tanssiaisiin? Pyydän, tulethan, – sanoi Natasha, – hän pyysi sinua erittäin, Vasili Dmitritshkin (Denisof) lähtee.

– Mihinkäpä en lähtisi kreivittären käskystä! – sanoi Denisof, joka aina leikillään tekeytyi Natashan ritariksi, – olen valmis tanssimaan *pas de châtea*.

– Jos ehdin! Lupasin Arharoveille tämän illan, – Nikolai sanoi.

– Entäs sinä? ... – sanoi hän Dolohoviin kääntyen. Ja heti kysyttyään hän huomasi, ettei sitä olisi pitänyt kysyä.

– No, ehkä ... – vastasi Dolohof kylmästi ja nyreissään, loi silmäyksen Sonjaan ja otsaansa rypistäen katsahti taas Nikolaihin aivan samallaisin katsein kuin Pierreen klubin päivällisillä.

"Jotakin tässä on", – ajatteli Nikolai, ja hänen arvelunsa yhä varmenivat, kun Dolohof poistui heti päivällisten päätyttyä. Nikolai kutsui Natashan luokseen ja kysyi häneltä: – mitä on tapahtunut?

– Sinuapa olen etsinytkin, – sanoi Natasha, juosten veljensä luo. – Mitäs sanoin, etkä vaan tahtonut uskoa, – sanoi hän, voitostaan riemuiten, – hän kosi Sonjaa.

Vaikka Nikolai vähät oli välittänyt Sonjasta viime aikoina, niin hänessä kuitenkin jokin aivan kuin repeytyi tämän kuullessaan. Tämä avioliitto olisi ollut edullinen, vieläpä muutamissa suhteissa loistavakin Sonjalle, tuolle köyhälle, osattomalle orpotytölle. Vanhan kreivittären ja tuttavapiirin näkökannalta ei Dolohovin tarjousta olisi saattanut hyljätä. Ja siksipä Nikolai, asian kuultuaan, aluksi raivostuikin Sonjaan. Hän valmisteli jo mielessään, mitä sanoisi Sonjalle: "Oivallista, tietysti pitää unohtaa lapselliset lupaukset ja suostua tarjoukseen", – mutta hän ei ehtinyt vielä tätä sanoa...

– Ajattelehan! Sonja antoi hänelle rukkaset, lopulliset rukkaset! – ehätti Natasha. – Hän sanoi rakastavansa toista, – lisäsi sisar, hetkisen vaiti oltuaan.

"Niin, toisin ei Sonjani voinutkaan menetellä!" – ajatteli Nikolai.

– Miten äiti häntä pyytelikin, hän vaan ei suostunut, ja tiedän, ettei hän päätöstään muuta, kun kerran on sanonut...

– Äiti siis kehoitti häntä! – sanoi Nikolai nuhtelevasti.

– Kehoitti, – sanoi Natasha. – Kuulehan, Nikolenjka, älä suutu; mutta tiedän, ettet häntä nai. Tiedän, Jumala ties miksi, vaan tiedän varmasti, ettet nai.

– Mutta sitäpä et mitenkään tiedä, – Nikolai sanoi; – mutta minun tarvitsisi puhella hänen kanssaan. Miten suloinen, tuo Sonja! – lisäsi hän hymyillen.

– Todellakin suloinen! Lähetän hänet luoksesi.

Ja Natasha juoksi tiehensä, suudeltuaan veljeään.

Hetken kuluttua ilmestyi Sonja pelästyneenä, hämillään ja syyllisen näköisenä. Nikolai meni hänen luokseen ja suuteli hänen kättään. Tämä oli ensimmäinen kerta kun he Nikolain loma-ajalla puhelivat silmästä silmään ja lemmeään.

– *Sophie*, – sanoi Nikolai, alussa arasti, mutta sitten yhä rohkeammin ja rohkeammin, – jos tahdotte kieltäytyä ei ainoasti loistavasta, edullisesta avioliitosta; mutta hän on myöskin kaunis, jalo mies ... hän on ystäväni...

Sonja keskeytti hänet...

– Olen jo kieltäytynyt, – sanoi hän kiireesti.

– Jos kieltäydytte minun tähteni, niin pelkään, että...

Sonja keskeytti taas hänet, katsoen häneen rukoilevan pelästyneenä.

– *Nicolas*, älkää puhuko minulle tästä, – hän sanoi.

– Ei, minun täytyy. Ehkäpä tämä on turhamaisuutta minun puoleltani, mutta paras on kumminkin puhua. Jos kieltäydytte minun tähteni, niin olen velvollinen sanomaan suoraan totuuden. Rakastan teitä luullakseni enemmän kuin ketään muuta...

– Se minulle riittääkin, – sanoi Sonja innosta hehkuen.

– Ei, vaan olen tuhannesti rakastunut ja rakastun vieläkin, vaikkei ole minulla sellaista ystävyys, luottamuksen, lemme tunnetta ketään muuta kuin teitä kohtaan. Ja olenhan sitäpaitsi nuori. Äiti ei sitä tahdo. No, suoraan sanoen, en lupaa mitään. Ja pyydän teidän ajattelemaan Dolohovin tarjousta, – sanoi hän, vaivoin lausuen ystävänsä sukunimen.

– Älkää puhuko minulle tästä. En tahdo mitään. Rakastan teitä veljenäni ja olen aina rakastava ja enempää en tarvitse.

– Te olette enkeli, teitä en ansaitse, vaan pelkään pettää teitä.

Nikolai suuteli vielä kerran hänen kättään.

XII

Jogelin tanssiaiset olivat Moskovan hauskimpia. Sen myönsivät äidit, katsellessaan lastensa uutterasti viimestelevän hiljan oppimiaan tansseja; sen myönsivät itse lapsetkin, jotka näissä tanssiaisissa tavallisesti tanssivat läikähtyäkseen; myönsivät sen aikuisetkin, neitokset ja nuorukaiset, jotka olivat käyvinään näissä tanssiaisissa vain muka nuorempain mieliksi, mutta joilla sentään aina oli niissä ylen hauskaa. Tänä vuonna oli näissä tanssiaisissa solmittu kaksi avioliittoa. Kaksi ruhtinas Gontsharovin ihanaa tytärtä oli löytänyt täällä sulhasensa ja mennyt miehelleen, ja tämä se entistään enemmän kohotti näitten tanssiaisten mainetta. Erityinen viehätys näillä tanssiaisilla oli sentähden, ettei niissä ollut isäntää: oli ainoastaan kevyenä liehuva, kaikkien taiteen sääntöjen mukaan kumarteleva, hyvänluontoinen Jogel, joka kokoili kaikilta vierailtaan oppitunneista luovutettavia merkkejä. Vielä on mainittava, että näihin tanssiaisiin saapuivat ainoastaan ne, jotka todella tahtoivat tanssia ja ilakoita, kuten tahtovat ja voivat 13 ja 14 vuotiset tyttöset, jotka ensi kertaa esiintyvät pitkissä hameissa. Kaikki, harvoja poikkeuksia lukuunottamatta, olivat, tahi ainakin näyttivät olevan kauniita: niin riemuisasti he kaikki hymyilivät, ja niin palavina heidän silmänsä hehkuivat. Toisinaan tanssivat *pas de châteaun* parhaimmat oppilaat, joista etevin oli erityisen suloliikkeinen Natasha; mutta näissä tanssiaisissa tanssittiin ainoastaan ekoseesia, anglaisea ja vastikään muotiin tullutta masurkkaa. Salin oli Jogel vuokrannut Besuhovin talosta, ja tanssiaiset olivat verrattoman onnistuneet, kuten kaikki sanoivat. Paljon oli kauniita tyttöjä ja Rostovin neitokset eivät suinkaan jääneet varjoon. He olivat molemmat erittäin onnellisia ja iloisia. Tänä iltana oli Sonja, ylpeänä Dolohovin kosinnasta, omasta kieltävästä vastauksestaan ja selittelystään Nikolaille, pyörähdellyt jo kotona, antamatta kamarineidin laittaa palmikoita valmiiksi, ja nyt hän aivan loisti kiihkoisasta riemusta.

Natasha oli vielä onnellisempi ja ylpeä hän oli hänkin. Sillä olihan hän nyt ensi kertaa oikeissa tanssiaisissa ja sitä paitsi ensi kertaa pitkissä hameissa. Sekä Sonjalla että Natashalla oli molemmilla valkoinen musliinihame vaaleanpunasine uumavöineen.

Natasha rakastui heti kun astui tanssisaliin. Ei hän kehenkään erityisesti rakastunut, vaan kaikkiin yhteisesti. Hän rakastui aina siihen, kehen kulloinkin katsoi.

– Ah, miten verratonta! – hän yhä toisteli, juosten Sonjan luo.

Nikolai ja Denisof astelivat pitkin huoneita ja katselivat ystävällisen suojelevasti tanssivia.

– Miten hän on suloinen, hänestä tulee kaunotar, puheli Denisof.

– Kuka?

– Kreivitär Natasha, – Denisof vastasi.

– Ja miten hän tanssii, sitä suloutta! – sanoi hän taas, hetken vaiti oltuaan.

– Kenestä sinä oikein puhut?

– Sisarestasi, – huusi Denisof harmistuneena.

Rostof naurahti.

– *Mon cher comte, vous êtes l'un de mes meilleurs écoliers, il faut que vous dansiez*, – sanoi pikku Jogel, lähestyen Nikolaita.

– *Voyez combien de jolies demoiselles!*⁹

Samaa pyytäen, kääntyi hän Denisoviin, joka myös oli hänen entisiä oppilaitaan.

– *Non, mon cher, je feroi tapisserie*,¹⁰ – sanoi Denisof. – Muistattehan, miten huonosti käytin hyväkseni tuntejanne?..

– Oh ei! – sanoi Jogel, rientäen häntä lohduttamaan. – Te olitte vain tarkkaamaton, mutta kykyä teillä oli, niin, teillä oli kykyä.

⁹ Rakas kreivi, olette parhaimpia oppilaitani, teidän pitää tanssia. Katsokaapa, miten paljon kauniita neitoksia.

¹⁰ Ei, rakkaani, istuskelen täällä seinustalla.

Alettiin soittaa tuota uutta masurkkaa. Nikolai ei voinut Jogelille kieltää ja pyysi parikseen Sonjan. Denisof istuutui vanhusten viereen ja, nojaten käsiään ja leukaansa miekkansa kahvaan ja jalallaan tahtia lyöden, jutteli hauskoja juttuja ja huvitti vanhoja naisia, jotka katselivat nuorten tanssia. Jogel tanssi ensimmäisenä parina ylpeytensä ja paraimman oppilaansa kera. Pehmeästi ja sulavasti siirrähytellen pienen hienoja kenkiään, kiidatti Jogel ensimmäisenä ympäri lattian, rinnallaan Natasha arastelevana, mutta silti tarkoin ja taitavasti askelensa harkiten. Denisof ei irroittanut katsettaan Natashasta ja yhtyi miekallaankin tahtia lyömään. Hänen ilmeestään huomasi selvästi, että hän on tanssimatta vain siksi ettei tahdo vaan ei suinkaan siksi, ettei osaisi. Keskellä erästä kuviota kutsui hän ohitse kiitävän Rostovin luokseen.

– Eihän tämä lainkaan, – hän sanoi. – Onko tämä puolalaista masurkkaa? Mutta oivasti hän tanssii.

Tietäen, että Denisof oivallisesti tanssi puolalaista masurkkaa, vieläpä Puolassa ollessaan oli ollut siitä kuulukin, juoksi Nikolai Natashan luo ja sanoi:

– Mene ja pyydä Denisovia. Hänpä vasta tanssii!

Kun tuli taas Natashan vuoro, nousi hän ja, sukkelasti kepsutellen somilla nauharuusurintaisilla kengillään, juoksi ujona yksin yli lattian nurkkaan, missä Denisof istui. Hän huomasi kaikkein katselevan häntä ja odottavan jotain. Nikolaikin näki, miten Denisof ja Natasha hymyillen väittelivät. Denisof kielteli, vaan hymyili iloisesti. Nikolai juoksi heidän luokseen.

– Olkaa hyvä, Vasili Dmitritsh, – puheli Natasha, menkäämme, olkaa hyvä.

– No, mutta armahtakaa kreivitär, – pyyteli Denisof.

– Mitäs turhia, Vasja, – Nikolai sanoi.

– Aivan kuin Vaska kolliä kehottelevat, – sanoi Denisof leikillä.

– Laulan teille sitten koko illan, – sanoi Natasha.

– Tenhotar, kaikkeen saa minut suostumaan! – sanoi Denisof ja päästi miekan vyöltään.

Hän siirtyi tuolien takaa, tarttui lujasti Natashan käteen, heitti päänsä takakenoon ja, tahtia odotellessaan, hän päästi oikean jalkansa lankään. Ratsulla ja masurkassa hänen pienuutensa ei pistänyt silmään, ja hän näytti sangen reimalta pojalta, jommoiseksi itsekin tunsii itsensä näissä tilaisuuksissa. Päästyään sitten tahtiin hän katsahti sivulta naiseensa voitonvarmana ja veitikkamaisesti, tömäytti äkkiä toisen jalkansa lattiaan, kimposi kuin pallo ilmaan ja lensi kaaressa ympäri salia, lennättäen Natashaa mukanaan. Hän kiisi kuulumattomasti yhdellä jalalla salin toiseen päähän eikä näyttänyt lainkaan huomaavan edessään olevia tuoleja; mutta äkkiä kilahtivat kannukset, ja jalat harilla nousi hän koroilleen, seisoi näin silmänräpäyksen, tömisteli, kannusten kilistessä, paikallaan seisten jalkojaan, pyörähti äkkiä ympäri ja, takoen vasemmalla jalalla oikeata, hän taas ponnahti laajaan kaareen. Natasha arvasi, mitä Denisof kulloinkin aikoi tehdä ja itsekkään käsittämättä miten, seurasi häntä – heittäytyen täydellisesti hänen valtaansa. Milloin kaarsi Denisof Natashan oikealta, milloin vasemmalla puolen, milloin laskeutui polvilleen, kiepautti Natashan ympäriinsä ja hypähti taas jaloilleen, kiitäen sellaista vauhtia kuin olisi aikonut henkeä vetämättä juosta läpi koko huoneuston. Ja taas hän äkkiä pysähtyi ja taas teki uuden ja odottamattoman mutkan. Kun hän viimein oli saattanut Natashan tämän paikalle, pyörähti hän ketterästi hänen edessään ja kumarsi, kannuksiaan kilistellen. Mutta Natasha ei istuutunut, hän tuijotti vain häntä silmiin ja hymyili ihmeissään aivan kuin ei olisi häntä tuntenut.

– Mitä tämä tällainen on? – lausui hän.

Huolimatta siitä, ettei Jogel tunnustanut tätä masurkkaa oikeaksi, olivat kaikki ihastuneet Denisovin mestaruuteen, pyysivät yhtäpäästä häntä tanssimaan ja vanhukset alkoivat hymyillen jutella Puolasta ja vanhasta hyvästä ajasta. Denisof, punaisena masurkasta ja pyyhkien hikeä nenäliinallaan, istuutui Natashan viereen eikä koko tanssiaisten aikana erkaantunut hänestä.

XIII

Pariin päivään tämän jälkeen ei Rostof tavannut Dolohovia omaistensa luona eikä hän ollut tavattavissa kodissaankaan; kolmantena päivänä sai hän häneltä kirjeen.

"Kosken enää aijo teidän luonanne käydä sinulle tunnetuista syistä ja koska pian aijon lähteä armeijaan, niin pidän ystäväillen tänä iltana lähtökekkerit – tule Englantilaiseen hotelliin."

Samana iltana oli Rostof omaistensa ja Denisovin seurassa teatterissa ja saapui kymmenettä käydessä sieltä Englantilaiseen hotelliin. Hänet johdatettiin heti hotellin hienoimpiin suojiin, mitkä Dolohof oli vuokrannut täksi yöksi. Parikymmentä miestä tungskelehti pöydän ympärillä, jonka ääressä isäntä itse istui kynttilä kummallakin puolella. Pöydällä oli kultarahoja ja seteleitä, ja Dolohof, joka hoiteli kassaa, jakeli paraillaan korttia. Rostof ei ollut ystäväänsä tavannut senjälkeen, kun tämä oli kosinut ja saanut rukkaset, ja siksi tuntuikin hänestä kumman oudolta tämä tapaaminen.

Dolohovin kirkas, kylmä katse kohtasi hänet jo ovella, ja tuntui kuin hän jo kauvan olisi odotellut ystäväänsä.

– Pitkiin aikoihin emme ole tavanneet toisiamme, – Dolohof sanoi, – kiitos, että tulit. Kun tämän olen jakanut, saapuu Iljushka laulajineen.

– Olen käynyt sinua tapaamassa, – sanoi Rostof punastuen.

Dolohof ei vastannut hänelle.

– Voithan koettaa onneasi, – sanoi hän Rostoville.

Rostof muisti samassa kumman keskustelun, joka oli joskus tapahtunut hänen ja Dolohovin välillä. – Ainoastaan pöllöt luottavat pelionneensa, – oli Dolohof silloin sanonut.

– Vai pelkäätkö pelata kanssani? – jatkoi Dolohof, aivan kuin hän olisi arvannut ystävänsä mietteet, ja hymähti.

Tästä hymystä Rostof huomasi, että Dolohof oli saman tunteen vallassa kuin hän oli päivällisten aikana englantilaisessa klubissa ja yleensäkin niinä hetkinä, jolloin hän, arki-elämään kyllästynyt, kummallisilla, enimmäkseen julmilla teoillaan tahtoo siitä riehtautua.

Rostovista tuntui seurassa olo vastenmieliseltä; hän ei mitenkään keksinyt sukkeluutta, jolla olisi vastannut Dolohovin kysymykseen. Hänen yhä aprikoidessaan vastausta, kääntyi Dolohof häneen, katsahti häntä suoraan silmiin ja lausui harvalleen ja painolla, niin että kaikki saattaisivat kuulla hänen sanansa:

– Muistathan, meidän puhuimme kerran uhkapelistä... Hölmö on se ihminen, joka luottaa pelionneensa; on pelattava varmuudella, ja minä tahdon koettaa.

"Koettaisikohan tuota onneaan vai varmuuttaan?" ajatteli Rostof.

– Ja viisainta on ettet pelaa, – jatkoi Dolohof puhettaan, ja lyöden risaisella korttipakalla pöytään, hän lisäsi: – Jatkakaamme, hyvät herrat!

Sitten siirsi Dolohof rahat edemmäksi ja valmistautui jakamaan korttia. Rostof istuutui hänen viereensä, muttei yhtynyt heti peliin. Dolohof katsahti häneen.

– Et siis pelaa? – kysyi Dolohof.

Ja tämä kysymys herätti Rostovissa kummallisen pelihimon; hänen täytyi ottaa kortti, asettaa sille pieni panos ja yhtyä peliin.

– Minulla ei ole rahoja mukani, – sanoi Rostof.

– Uskon velaksi!

Rostof asetti 5 ruplaa kortille ja menetti sen, asetti toisen kerran ja taas menetti. Dolohof voitti Rostovilta yhteen menoon 10 korttia.

– Hyvät herrat, – sanoi Dolohof, jaettuaan jonkun aikaa korttia, – asettakaa panos kortille, tehkää hyvin, muuten saatan erehtyä laskuissa.

Eräs pelureista huomautti, että häneen, hänen toivoakseen, saattaa luottaa.

– Luottaa tosin saattaa, mutta voin sotkea laskut; tehkää hyvin ja asettakaa panokset kortille, – vastasi Dolohof. – Älä ole milläsikään, teemme sittemmin selvän väleistämme, – lisäsi hän Rostoville.

Peli jatkui; palvelija tarjoili alituiseen samppanjaa.

Rostovin jokainen kortti lyötiin, ja hänen häviönsä nousi jo 800 ruplaan. Hän oli jo merkinnyt yhden kortin kohdalle 800 ruplaa, mutta kun hänelle samassa tarjottiin samppanjaa, muutti hän päätöksensä ja merkitsi tavallisen panoksen, 20 ruplaa.

– Pidä 800, – sanoi Dolohof, vaikkei hän edes näyttänyt tarkanneenkaan Rostovin toimia, – pikemmin pääset omillesi. Muille häviän, mutta sinulta voitan. Vai pelkäätkö minua? – hän toisti.

Rostof totteli ja merkitsi 800 ruplaa lattialta nostamalleen herttaseitsemäiselle, josta kulma oli nyhtäisty. Sen kortin hän sittemmin hyvin tunsu. Sitten joi hän pohjaan lämmenneen samppanjalasinsa, hymähti Dolohovin sanoille ja, odotellen sydän kurkussa seitsemäistä, hän alkoi katsella Dolohovin käsiin, joista kortit lentelivät oikealle ja vasemmalle. Tämän herttaseitsemäisen tuottama voitto tai häviö ei suinkaan ollut yhdentekevä Rostoville. Edellisen viikon sunnuntaina oli kreivi Ilja Andrejevitch antanut pojalleen 2000 ruplaa ja samalla huomauttanut, ettei hän ennen toukokuuta voi hänelle luovuttaa rahoja, ja oli kehoittanut poikaa elämään tavallista säästävämmin. Nikolai oli sanonut, että isän antama summa on liiankin suuri, ja oli antanut kunniasanansa, ettei ennen kevättä vaadi rahoja. Nyt oli hänellä näistä rahoista järeällä 1200 ruplaa. Jos siis herttaseitsemäinen lyötäisiin, niin häviäisi hän ensiksikin 1600 ruplaa ja sitä paitsi söisi hän sanansa. Sydän kurkussa katseli hän Dolohovin käsiin ja ajatteli: "No, käännähän väleen tuo kortti, silloin otan lakkini ja lähdän kotiin ja syön illallisen Denisovin, Natashan ja Sonjan seurassa, enkä tämän jälkeen luullakseni enää koskaan koske kortteihin." Ja hänen näin ajatellessaan, muistui hänen mieleensä kotoinen elämä, leikinlasku Petjan kanssa, keskustelut Sonjan kanssa, duetot Natashan kanssa, pikettipeli isän kanssa, ja vieläpä rauhallinen vuodekin tuolla Povarskajakadulla. Ja nämä kuvat esiintyivät sellaisella voimalla, niin selvinä, niin ihanina, aivan kuin niihin liittyvä ääretön onni olisi ollut mennyttä, iäksi kadotettua. Hän ei voinut sallia, että sokea sattuma, kääntämällä herttaseitsemäisen mieluummin oikealle kuin vasemmalle puolelle, saattaisi ryöstää häneltä tämän uudelleen käsittämänsä ihanan onnen ja syöstä hänet tuntemattomaan, epämääräiseen onnettomuuden kuiluun. Se oli mahdotonta, mutta sittenkin odotti hän sydän kurkussa Dolohovin käsien liikkeitä. Nämä suuriluiset, karvaiset, punakat kädet laskivat korttipakan pöydälle ja tarttuivat lasiin ja piippuun.

– Et siis pelkää pelata kanssani? – toisti Dolohof ja, aivan kuin olisi aikonut kertoa jonkun iloisen kaskun, hän laski kortit käsistään, heittäytyi nojalleen tuolissaan ja alkoi hymyhuulin kertoa verkalleen:

– Niin, hyvät herrat, minulle on kerrottu, että Moskovassa kiertelee huhu, jonka mukaan minä pelissä teen vääryyttä, sentähden kehoitan teitä olemaan varuillanne.

– No, käännähän! – sanoi Rostof.

– Oh, te Moskovan täti kullat! – lausui Dolohof ja tarttui hymyellen kortteihin.

– Aaah! – äännähti Rostof melkein kirkaisten ja tarttui molemmin käsin tukkaansa. Hänen odottamansa seitsemäinen oli jo käännetty; se oli päälimäinen pakassa. Hän oli hävinnyt enemmän kuin saattoi suorittaa.

– Älä toki vaivu maahan, – sanoi Dolohof, vilkaistuaan hätimiten Rostoviin, ja jatkoi korttien kääntämistä.

XIV

Puolentoista tunnin kuluttua piti suurin osa pelureista omaa pelaamistaan leikin asiana.

Kaikkien huomio oli keskittynyt Rostoviin. Hänen laskuunsa oli 1600 ruplan asemasta merkitty jo pitkä rivi numeroita, joista Rostof oli yhteenlaskemalla saanut 10,000 ruplaa, mutta hänen arvelunsa mukaan nousi summa kaikkiaan jo ainakin 15,000: teen ruplaan. Todellisuudessa nousi summa jo yli 20,000. Dolohof ei enää kuunnellut eikä kertoellut kaskuja; hän seurasi Rostovin jokaista kädenliikettä ja vilkasi toisinaan hätäisesti Rostovin velkaluetteloon. Hän oli päättänyt jatkaa pelaamista siksi kunnes velka nousisi 43,000 ruplaan. Tämän luvun hän oli valinnut sentähden, että Sonjan ja hänen oma ikänsä yhteenlaskettuna oli 43. Rostof istui pää käsien varassa, nojaten viinin ja liidun tahrimaan pöytään, jolla virui levällään kortteja. Hän ei voinut hetkeksikään irtautua erään kiusoittavan mielialan vallasta: nuo suuriluiset, punakat, karvaiset kädet, nuo kädet, joita hän sekä rakasti että vihasi, pitivät häntä vallassaan.

"Kuusisataa ruplaa, ässä, kulma, yhdeksäinen ... mahdoton on päästä omilleen!.. Ja miten olisi hauskaa kotona... Pata-sotamies ... se on mahdotonta! Ja miksi hän tämän tekee minulle?" ... ajatteli ja muisteli Rostof. Toisinaan hän asetti suuren panoksen, mutta Dolohof kieltäytyi kääntämästä kortteja ja määräsi itse panoksen suuruuden. Rostof totteli, ja milloin rukoili hän Jumalaa, kuten ennen taistelun riehuessa Amstettenin sillalla, milloin ennusteli, että se kortti, joka pöydän alle pudonneista, rypistyneistä korteista ensimmäisenä sattuu hänen käteensä, pelastaa hänet; milloin taas laski husaari takkinsa pauloja ja päätti asettaa koko häviönsä määrän kortille, jossa on yhtä monta silmää kuin hänen takissaan paulaa, milloin apua anoen vilkuili muihin pelureihin, milloin katsahti Dolohovin kylmän jäykkiin kasvoihin ja koetti tunkeutua hänen sielunsa sisimpään.

"Tietäähän hän, mitä minulle merkitsee tämä häviö. Eihän hän toki saata toivoa minun perikatoani? Onhan hän ollut ystäväni. Olenhan häntä rakastanut... Mutta eihän se ole hänen syynsä; mitä saattaa hän tehdä, kun kerran onnetar häntä suosii? Enkä minäkään ole syypää", – puheli Rostof itsekseen. – "En ole tehnyt mitään pahaa. Olenko sitten jonkun tappanut, jotakuta loukannut, jollekulle toivonut onnettomuutta? Miksi siis tällainen kauhea onnettomuus? Ja koska se sitten alkoi? Aivan äskenhän astuin tämän pöydän ääreen ja toivoin voittavani satasten ruplaa, joilla olisin ostanut lippaan äidille nimipäivälahjaksi, ja sitten ajoin heti lähteä kotiin. Olin niin onnellinen, niin vapaa, iloinen! Enkä silloin ymmärtänyt, miten olin onnellinen! Ja milloin tämä onnen aika loppui, ja milloin alkoi tämä kauhea tila? Miten tämä muutos tapahtui? Koko ajanhan olen istunut tässä samalla paikalla, tämän pöydän ääressä, ja samalla tavalla olen valinnut ja siirrellyt kortteja ja katsellut noita suuriluisia, näppäriä käsiä. Milloin tämä on tapahtunut, ja mitä oikeastaan on tapahtunut? Olen terve, voimakas ja yhä ennallani, ja istun yhä entisellä paikallani. Ei, se on mahdotonta! Varmaankin päättyy kaikki hyvin."

Hän oli punakka ja aivan hiessä, vaikka huoneessa ei ollutkaan kuumaa. Hänen kasvonsa olivat kauhean ja surkean näköiset, erityisemmin sentähden, että hän turhaan koetti tekeytyä rauhalliseksi.

Rostovin häviö nousi jo tuohon hirvittävään summaan, 43 tuhanteen ruplaan. Hän oli jo valmistanut kortin, jolle oli asettanut kolme tuhatta ruplaa, jotka juuri oli saanut, kun Dolohof napautti korttipakalla pöytään, sysäsi kortit sivuun, otti liidun ja alkoi selvällä, miehekkäällä käsialallaan laskea yhteen Rostovin häviöitä niin että liitu siruina räiskyi.

– Illalliselle, illalliselle, jo on aika! Tuossapa ovat mustalaisetkin!

Huoneeseen astui todellakin tummia miehiä ja naisia, jotka puhelivat jotain mustalaisella korostuksellaan ja toivat tullessaan huoneeseen kylmän hohkan. Rostof käsitti, että kaikki oli lopussa; mutta siitä huolimatta hän sanoi rauhallisesti:

– Etkö siis enää pelaa? Ja minulla kun oli valmiina erinomainen kortti. – Tuntui kuin hänestä tärkeintä olisi ollut pelaamisen hauskuus.

"Kaikki on lopussa, olen mennyttä miestä", – Rostof ajatteli. – "Nyt vain luoti otsaan – muu ei auta", – ja kaikesta tästä huolimatta hän sanoi iloisella äänellä:

– Käännähän toki vielä yksi kortti.

– Hyvä, – vastasi Dolohof, lopetettuaan laskemisensa, – hyvä! olkoon menneeksi 21 ruplaa, – hän sanoi, osoittaen 21 numeroa joka summassa oli yli 43 tuhannen, otti korttipakan ja alkoi kääntää. Rostof taittoi nöyrästi kortin kulman ja kirjoitti sille 21 ruplaa aikomainsa 6000 ruplan asemasta.

– Minulle on samantekevä, – hän sanoi, – huvittaisipa vain tietää, miten käy tämän kymmenikön.

Dolohof ryhtyi vakavana kääntämään kortteja. Voi, miten Rostof tällä hetkellä vihasi noita punertavia, lyhytsormisia, karvaranteisia käsiä, jotka pitivät häntä vallassaan... Kymmenikkö kääntyi Rostoville.

– 43 tuhatta teiltä saatavaa, kreivi, – sanoi Dolohof kiskotellen ja nousi pöydän äärestä. – Jopa väsyttää tällainen pitkä istuminen, – hän lisäsi.

– Jopa vain, väsynyt olen minäkin, – sanoi Rostof.

Dolohof keskeytti hänen puheensa, aivan kuin olisi tahtonut hänelle huomauttaa, miten sopimatonta hänen on laskea leikkiä:

– Milloin suvaitsette toimittaa rahat, kreivi? – hän tokasi.

Rostof lensi tulipunaiseksi ja pyysi Dolohovin seuraamaan itseään viereiseen huoneeseen.

– En voi heti koko summaa suorittaa, otathan vekselin, – Rostof sanoi.

– Kuulehan Nikolai, – sanoi Dolohof, hymyillen avonaisesti ja katsellen Rostovia silmiin, – tunnethan sananlaskun: "Onni pelissä, – onnettomuus rakkaudessa". Serkkusi on sinuun rakastunut. Kyllä tiedän.

"Ah! Kauheata on tuntea itsensä niin sidotuksi tuohon mieheen", ajatteli Rostof. Hän käsitti, miten kovan iskun hän häviöllään tuottaa isälleen ja äidilleen; hän käsitti, miten suloista olisi vapautua kaikesta tästä, ja hän käsitti senkin, että Dolohof tiesi voivansa vapauttaa hänet tästä häpeästä ja surusta ja siitä huolimatta hän leikki hänen kanssaan kuin kissa hiirellä.

– Sinun serkkusi ... – alkoi taas Dolohof; mutta Rostof keskeytti hänet:

– Minun serkullani ei ole tähän asiaan mitään osaa, jätä hänet rauhaan! – huusi Rostof raivoissaan.

– Milloin siis suoritat? – kysyi Dolohof.

– Huomenna; – sanoi Rostof ja poistui huoneesta.

XV

Helppo oli sanoa "huomenna" ja pidättäytyä sopivaisuuden rajoissa; mutta kauheata oli yksin saapua kotiin, tavata sisaret, veli, äiti, isä, käydä tunnustuksille ja pyytää rahoja, joista oli kieltäytynyt kunniasanalla.

Kotona oltiin vielä valveilla. Palattuaan teatterista ja syötyään illallisen oli nuoriso kerääntynyt klaveerin ääreen. Heti kun Rostof oli tullut saliin, ympäröi hänet se runollinen rakkauden ilmakehä, joka koko talven oli täyttänyt Rostovien suojat ja joka nyt Dolohovin kosinnan ja Jogelin tanssiaisten jälkeen näytti yhä vain tiivistyneen Sonjan ja Natashan ympärille aivan kuin ilma isäsen edellä. Samat vaaleansiniset puvut yllä, joissa he olivat olleet teatterissa, seisoivat Sonja ja Natasha hymyilevän kauniina ja onnellisina klaveerin ääressä. Vera pelasi shakkia Shinshinin kanssa vierashuoneessa. Vanha kreivitär odotteli poikaansa ja miestään ja pani pasianssia erään vanhan aatelisnaisen kanssa, joka asusteli Rostovien talossa. Karritukkainen Denisof istui loistavin silmin klaveerin ääressä, toinen jalka takasojossa, ja kosketteli näppäimiä lyhyvillä sormillaan. Hän lauloi pienellä, käheällä, mutta varmalla äänellään sepittämäänsä runoa "Tenhotar" ja koetti samalla, sointuja lyöden, löytää sille sopivan säestyksen.

Sa virka mulle, tenhotar, mi voima
Taas toi mun kanteloni luo,
Ja sydämeeni mist' on tulen loima,
Mi autuuden mun sieluhuni suo.

Hän lauloi intohimoisesti, katsellen pelästyneen onnellista Natashaa loistavilla, mustilla agaattisilmillään.

– Ihanaa! Verratonta! – huusi Natasha. Vielä toinen värsy, – sanoi hän, huomaamatta Nikolaita.

"Heillä on aina vain sama meno", ajatteli Nikolai, katsahtaessaan vierashuoneeseen, missä näki Veran, äitinsä ja vanhan aatelisnaisen.

– Hei! tuossapa on Nikolaikin! Natasha juoksi veljensä luo.

– Onko isä kotona? – kysyi veli.

– Miten olenkaan iloinen tulostasi! – sanoi Natasha, vastaamatta veljen kysymykseen, – meillä on niin hauskaa. Vasili Dmitritsh jäi vielä päiväksi minun tähteni, tiedätkö?

– Ei ole, isä ei ole vielä saapunut, – vastasi Sonja Nikolain kysymykseen.

– Koko,¹¹ olet jo saapunut, käy luokseni, rakkaani! – kuului kreivittären ääni vierashuoneesta.

Nikolai meni äitinsä luo, suuteli hänen kättään, istuutui pöydän ääreen ja alkoi vaiti ollen katsella, miten äiti käänteli kortteja. Salista kuului yhä naurua ja iloisia ääniä, jotka kehoittelivat Natashaa johonkin.

– Hyvä, hyvä, – huusi Denisof. – nyt ei enää auta kieltelemiset, nyt on teidän laulettava *barcarolla*, rukoulen teitä.

Kreivitär katsahti vaiti olevaan poikaansa.

– Mikä sinun on? – kysyi äiti pojaltaan.

– Voih, ei mikään, – sanoi poika, aivan kuin hän jo olisi kyllästynyt tuohon ainaiseen kysymykseen. – Saapuuko isä pian?

– Arvatenkin.

"Heillä on aina vain sama meno. He eivät mitään tiedä! Mihin tästä menisin?" – ajatteli Nikolai ja lähti taas saliin, missä oli klaveeri.

---

¹¹ Hyväilynimitys Nikolaille (Suom. muist.)

Sonja istui klaveerin ääressä ja soitti Denisovin lempi-barcarollaan alkusoitelmaa. Natasha valmistautui laulamaan. Denisof katseli riemastunein silmin Natashaa.

Nikolai alkoi astella edestakasin salissa.

"Ja onpas hänelläkin halu saada sisko laulamaan! Mitä hän taitaa laulaa? Ja eihän tuossa kaikessa ole mitään iloa!" ajatteli Nikolai.

Sonja näpäytti alkusoitelman ensimmäiset soinnut.

"Jumalani, olen mennyt mies, kunniaton raukka. Luoti otsaan, siinä kaikki, ei nyt ole laulun aika", ajatteli Nikolai: "Poistua? mutta minne? yhdentekevä, laulakoot!"

Synkkänä asteli Nikolai pitkin salia ja katsahti vähäväliä Denisoviin ja tyttöihin, vältellen heidän katseitaan.

– Nikolenjka, mikä teitä vaivaa? – näytti Sonjan tuijottava katse kysyvän. Tyttö oli heti huomannut, että jotain oli tapahtunut hänen armaalleen.

Nikolai kääntyi Sonjasta. Herkällä vaistollaan oli Natashakin ensi näkemältä huomannut veljen mielentilan. Hän oli sen huomannut, mutta tällä hetkellä hän oli niin iloinen, surut ja murheet ja nuhtelut olivat hänestä niin loitolla, että hän (mikä on niin tavallista nuorille ihmisille) tahallaan petti itseään. "Ei, olen liian iloinen tällä hetkellä turmellakseni iloni toisten suruilla", sanoi hänen sydämensä, ja hän sanoi itselleen:

– Ei, varmaankin olen erehtynyt, hän on varmaankin yhtä iloinen kuin minäkin. – No, Sonja, – hän sanoi ääneen, ja lähti istumaan keskelle salia, missä hänen sanojensa mukaan oli paras kaje.

Hän kohautti päänsä, päästi kätensä rennosti sivuilleen, kuten tanssijattaret tekevät, nousi reippaasti kannoilta varpaille, astui muutaman askeleen salin keskellä ja pysähtyi.

"Tässäpä nyt olen!" näytti hän sanovan vastaukseksi Denisovin riemuitsevaan katseeseen, joka ei hetkeksikään hänestä irtautunut.

"Ja mistä hän oikeastaan riemuitsee!" – ajatteli Nikolai, katsellessaan sisartaan. "Eikö mahda hänen olla ikävä ja eikö häntä hävettäne!"

Natasha lauloi ensimmäiset nuotit; hänen kurkkunsa laajeni, rinta kohoutui, ja silmäin ilme kävi vakavaksi. Hän ei tällä hetkellä ajatellut ketään eikä mitään, ja hymyilevästä suusta heläsivät säveleet, nuo säveleet joita ken tahansa saattaa laulaa samassa tahdissa ja samoissa intervaleissa, mutta jotka siitä huolimatta tuhannesti kuultuina saattavat jättää teidät kylmiksi, mutta taas tuhannetta ensi kertaa kuullessa saattavat hytkähtelemään ja itkemään ilosta.

Natasha oli vasta sinä talvena alkanut laulaa vakavasti, erittäinkin sen jälkeen, kun Denisof oli riemastunut hänen lauluunsa. Ei hän enää laulanut lasten tapaan, hänen laulussaan ei enää ollut tuota entistä lapsellisen hullunkurista hartautta; mutta asiantuntijain sanojen mukaan hän ei vielä laulanut hyvin. – "Ihana ääni, muttei koulutettu, on koulutettava", – sanoivat kaikki asiantuntijat. Mutta näin he sanoivat tavallisesti vasta sitten, kun tämä kouluttamaton ääni säännöttömine hengityksineen ja vaikeine ylimenoineen jo kauvan sitten oli valjennut heläjästä. Sen soidessa he eivät sanoneet mitään, kuuntelivat vain hurmaantuneina ja odottelivat milloin taas saisivat sitä kuulla. Tästä äänestä soi sellainen neitseellinen viattomuus, omain voimain tuntemattomuus ja sametin hieno alkuperäinen viehkeys, jotka niin täydellisesti sulautuivat laulutaidon puutteellisuuksiin, että tuntui siltä kuin olisi mahdoton mitään tässä äänessä muuttaa sitä turmelematta.

– "Mitä tämä on?" – ajatteli Nikolai, avaten silmänsä selälleen, kun hän kuuli sisarensa laulavan. – "Mikä on häneen tullut? Miten hän laulaa tänäpä?" – hän ajatteli. Ja hetkessä oli koko hänen maailmansa keskittynyt seuraavan nuotin ja seuraavan lauseen odottamiseen, ja koko hänen elämänsä jakautui kolmeen aikamittaan: "*Oh, mio crudele affetto...* Yks, kaks, kolme ... yks... *Oh, mio crudele affetto...* Yks, kaks, kolme ... yks. Ah, elämämme on roskaa!" – ajatteli Nikolai. – "Kaikki, onnettomuus, rahat, Dolohof, ilkeys, kunnia – kaikki on pötyä ... mutta tämä ainoa on todellista... No, Natasha, no, kyyhkyni! no, kalliini! ... miten saa hän nyt korkean h: n? Saipas! Jumalan kiitos!" – ja huomaamattaan alkoi hänkin laulaa korkeata h: ta, tosin terssiä matalammalta,

saadakseen siihen enemmän voimaa. "Jumalani! miten hyvin! Minäkö sen todellakin otin? miten ihanaa!" – hän ajatteli.

Oi! miten väreli tämä terssi, ja miten liikahti jokin paras Rostovin sielussa. Ja tämä jokin paras oli aivan riippumaton kaikesta maailmassa ja korkeampi kaikkea maailmassa. "Mitä merkitsevätään häviöt, Dolohovit ja kunniasanat!.. Kaikki pötyä! Saattaa tappaa, varastaa ja sittenkin olla onnellinen"...

XVI

Pitkiin aikoihin ei Rostof ollut siihen määrin nauttinut musiikista kuin tänäpä. Mutta heti kun Natasha oli lopettanut barcarollansa, muistui hänen mieleensä todellisuus. Lausumatta sanaakaan hän poistui salista ja meni alas omaan huoneeseensa. Neljännestunnin kuluttua palasi vanha kreivi klubista iloisena ja tyytyväisenä. Nikolai lähti häntä tapaamaan.

– No, hauskaa oli? – sanoi Ilja Andrejevitch, hymyillen ylpeän iloisesti poikaansa katsellessaan.

Nikolai tahtoi vastata myöntäen, mutta ei voinut: hän oli vähällä pillahda itkuun. Kreivi sytytteli piippuaan eikä huomannut poikansa mielentilaa.

"Ah, siitä ei kumminkaan pääse!" – ajatteli Nikolai ensimmäistä ja viimeistä kertaa. Ja sitten sanoi hän äkkiä niin huolettomalla äänellä, että tunsu itsekkin kehnoutensa, aivan kuin olisi pyytänyt vaunuja ajaakseen kaupungille asioilleen:

– Isä, olen tullut luoksesse asialle. Olin jo unohtaa. Tarvitsen rahaa.

– Vai niin, – sanoi isä, joka oli erityisen hyvällä tuulella. – Sanoinkin sinulle, ettei riitä. Paljonko?

– Sangen paljon, – vastasi Nikolai, punastuen. Ja tätä sanoessaan, oli hänen huulillaan niin tyhmän välinpitämätön hymy, ettei hän aikoihin saattanut sitä unohtaa eikä itselleen anteeksi antaa. – Olen hiukan hävinnyt korttipelissä, toisin sanoen, paljon, vieläpä sangen paljon, 43 tuhatta.

– Mitä? Kenelle?.. Lasket leikkiä! – huudahti vanha kreivi. Ja hänen niskansa ja takaraivonsa kävivät hetkessä tulipunaisiksi, kuten on usein laita vanhain ihmisten.

– Lupasin maksaa huomenna, – sanoi Nikolai.

– No! ... – sanoi vanha kreivi, levitti kätensä ja vaipui voimaton sohvalle.

– Minkä sille teet! Kenelle tällaista ei olisi tapahtunut! – sanoi poika ujostelemattomalla, rohkealla äänellä, vaikkakin hän sielussaan tunsu olevansa lurjus, heittiö, joka ei koko elämällään saa tätä rikosta sovitetuksi. Hän olisi tahtonut suudella isänsä käsiä ja polvillaan pyytää häneltä anteeksi, mutta siitä huolimatta sanoi hän huolettomalla, vieläpä raa'allakin äänellä, että saattaahan sellaista tapahtua kenelle tahansa.

Kuultuaan nämä sanat Ilja Andrejevitch painoi silmänsä maahan ja hätäantyi aivan kuin olisi jotain etsinyt.

– Niin, niin, – hän mumisi, – vaikeata, pelkään, vaikeata on hankkia... Kenelle ei olisi sattunut! niin, kenelle ei olisi sattunut!..

Ohimennen vilkasi kreivi poikaansa ja lähti huoneesta. Nikolai oli valmistautunut puollustautumaan eikä lainkaan ollut odottanut tällaista käännettä.

– Isä kulta! i-sä kul-ta! – huusi hän isänsä jälkiin, nyhykien, – antakaa minulle anteeksi! – Hän tarttui isänsä käteen, vei sen huulilleen ja alkoi itkeä ääneen.

Samaan aikaan kun poika selitteli asioitaan isälleen, tapahtui tyttären ja äidin välillä yhtä tärkeä keskustelu. Natasha oli kiihtyneenä juossut äitinsä luo.

– Äiti!.. Äiti!.. Denisof on minua...

– Mitä on?

– On minua, minua kosinut. Äiti! Äiti! – tyttö huusi.

Kreivitär ei uskonut korviaan. Denisof kosinut. Ketä? Tuota Natasha muruako, joka vielä äsken leikki nukilla ja jolla vielä nytkin on kotiopettajatar.

– Natasha, olehan, tyhmyyksiä! – sanoi äiti, toivoen tyttärensä puhuneen leikkiä.

– Jopa oli tyhmyyksiä! Puhun oikein todesta, – sanoi Natasha ärtyisästi. Tulinko kysymään teiltä, mitä olisi tehtävä, ja te sanotte: "tyhmyyksiä"...

Kreivitär kohautti harteitaan.

– Jos on totta herra Denisovin kosinta, niin sano hänelle, että hän on hölmö, siinä kaikki.

– Ei, hän ei ole hölmö, – vastasi Natasha loukkautuneen vihaisesti.

– No, entä mitä aijot tehdä? Olettehan te nykyään kaikki rakastuneita. Jos olet rakastunut, niin menehän sitten hänelle! – sanoi äiti, vihaisesti hymyillen. – Onnea matkalle!

– Ei, äiti, en ole häneen rakastunut, en luullakseni ole häneen rakastunut.

– No, sano se siis hänelle.

– Äiti, oletteko vihainen? Älkää olko vihainen, rakkaani, eihän se ole minun syyntä.

– En ole, rakkaani, mutta mitä haluat, ystäväiseni? Tahdotko, menen hänelle sanomaan, – sanoi kreivitär hymyillen.

– En tahdo, menen itse, sanokaahan vain, miten menetellä. Teille on kaikki niin helppoa, – lisäsi hän vastaukseksi äidin hymyilyyn. – Mutta olisittepa nähnyt, kun hän sen minulle sanoi! Tiedänhän, ettei hän aikonut sitä minulle sanoa, mutta tahtomattaan tuli sanoneeksi.

– Mutta sittenkin täytyy kieltäytyä.

– Ei, ei täydy. Minun on häntä niin sääli! Hän on niin herttainen.

– No, suostu sitte hänen vaimokseen. Ja todellakin, onhan jo aika mennä miehelleen, – sanoi äiti pilkallisen ärtyisästi.

– Ei, äiti, säälin häntä niin. En tiedä, mitä sanoisin.

– Eikä sinun mitään tarvitse sanoakkaan, sanon itse, – sanoi kreivitär kiihtyneenä siitä että hänen pikku tyttärtään jo pidetään aikuisena.

– Ei, äiti, ei millään hinnalla, sanon itse, kuunnelkaa te ovelta, – ja Natasha lähti juoksemaan vierashuoneen läpi saliin, missä Denisof yhä istui entisellä paikallaan klaveerin luona, kädet kasvoilla.

Kuullessaan Natashan kevyet askeleet nousi Denisof seisomaan.

– Natalie, – sanoi hän, käyden nopein askelin Natashaa kohti, – ratkaiskaa kohtaloni. Se on teidän käsissänne.

– Vasili Dmitritsh, säälin niin teitä!.. Ei, mutta te olette niin kelpo mies ... mutta ei ole tarvis ... tätä ... mutta minä muuten teitä aina olen rakastava.

Denisof kumartui suutelemaan Natashan kättä, ja tyttö kuuli kummallisia, käsittämättömiä ääniä. Natasha suuteli Denisovin mustia sotkeutuneita kiharia. Samassa alkoi kuulua kreivittären hameitten kahinaa. Hän saapui nuorten luo.

– Vasili Dmitritsh, kiitän teitä kunniasta, – sanoi kreivitär hämmentyneellä äänellä, joka Denisovista tuntui ankaralta, – mutta tyttäreni on niin nuori, ja minä luulin, että te, poikani ystäväni ensin olisitte kääntynyt minuun. Siinä tapauksessa ette olisi pakoittanut minua hylkäämään tarjoustanne.

– Kreivitär, – sanoi Denisof syllisen näköisenä, silmät maahan luotuina, aikoi sanoa vielä jotain, mutta töpertyi.

Natasha ei voinut rauhallisena nähdä häntä noin surkean näköisenä. Hän alkoi ääneen itkeä.

– Kreivitär, olen syyllinen, – jatkoi Denisof katkonaisella äänellä, – mutta tietäkää, että niin jumaloin teidän tyttärtänne ja koko perhettänne, että kahdesti olen valmis antamaan henkeni... Hän vilkasi kreivittäreen ja, huomattuaan hänen ankaran ilmeensä, jatkoi: – Hyvästi siis, kreivitär. – Sitten suuteli hän kreivittären kättä ja lähti nopein, päättävin askelin huoneesta, vilkaisematta edes Natashaan.

Seuraavana päivänä saattoi Rostof Denisovin matkalle, sillä tämä ei tahtonut enää päiväksikään jäädä Moskovaan. Lähtökekkerit vietettiin mustalaisten luona, eikä juhlittava lainkaan muistanut, miten ystävät olivat asettaneet hänet rekeen ja kuljettaneet häntä kolme ensimmäistä kieverinväliä.

Denisovin lähdettyä, viipyi Rostof Moskovassa vielä parisen viikkoa, odotellen rahoja, joita vanha kreivi ei saattanut noin vain käden pyyhkimällä hankkia. Hän ei poistunut kotoa ja vietti suurimman osan ajastaan tyttöjen suojissa.

Sonja oli hänelle hellempi ja läheisempi kuin ennen. Näytti siltä kuin Sonja olisi pitänyt hänen häviötään urotyönä, jonka johdosta hän rakasti häntä entistään enemmän; mutta Nikolai piti itseään kelvottomana hänelle.

Nikolai kirjoitteli runoja ja sävelmiä tyttöjen muistikirjoihin ja lähetettyään viimein loput velastaan Dolohoville ja saatuaan tältä kuitin hän marraskuun loppupuolella lähti Moskovasta tavoittamaan rykmenttiään, joka silloin jo oli Puolassa. Hän ei käynyt hyvästelemässä ketään moskovalaisista ystävistään.

TOINEN OSA

I

Selvitettyään välinsä vaimonsa kanssa lähti Pierre Pietariin. Torschokissa ei kievarissa ollut hevosia, tai ei kievarin isäntä tahtonut niitä toimittaa. Pierren täytyi jäädä odottamaan. Riisuutumatta heittäytyi hän nahkaiselle sohvalle, jonka edessä oli pieni pyöreä pöytä. Tälle pöydälle nosti hän suuret jalkansa, joissa oli vuorilliset päällyssaappaat, ja vaipui mietteisiin.

– Tuonko matkalaukut suojiin? Tahdotteko valmistamaan vuoteen, tuonko teetä? – kyseli kamaripalvelija.

Pierre ei vastannut, sillä hän ei kuullut eikä nähnyt mitään. Jo edellisessä kievarissa oli hän vaipunut aatoksiinsa ja yhä hän vain ajatteli samaa – jotain niin tärkeätä, ettei lainkaan huomannut, mitä ympärillään tapahtui. Hän ei vähääkään välittänyt siitä, milloin saapuu Pietariin, tai voiko hän tässä kievarissa levähtää. Kaikki tuntui vähäpätöiseltä niiden mietteiden rinnalla, jotka nyt täyttivät hänen sielunsa, vieläpä sekin, onko hänen tässä kievarissa viivytävä muutama tunti vai koko elämän ikänsä.

Huoneeseen pistäytyivät milloin kievarin isäntä, milloin hänen eukkonsa, milloin kamaripalvelija, milloin torschokilaisten ompeleiden kaupustelijatar, ja kaikki tarjoilivat he Pierrelle apuaan ja palvelustaan. Asentoaan muuttamatta katseli Pierre heitä lasiensa läpi eikä voinut käsittää, mitä he oikeastaan tahtoivat, ja miten he kaikki saattoivat elää, ratkaisematta niitä kysymyksiä, jotka nykyään täyttivät koko hänen olemuksensa. Nämä samat kysymykset olivat hänen sydämensä täyttäneet siitä alkaen, kun hän kaksintaistelun jälkeen oli palannut Sokoljnikista ja oli viettänyt unettomana ensimmäisen kauhistavan yön; mutta vasta matkalla, yksinäisyydessä, kävivät nämä kysymykset erityisen voimakkaiksi. Mitä ikänä hän alkoikin ajatella, aina palasi hän samoihin kysymyksiin, joita hän ei voinut ratkaista, muttei myöskään jättää aprikoimatta. Tuntui kuin hänen päässään olisi *kääntynyt kiero*on tärkein ruuvi, jonka varassa oli koko hänen elämänsä. Se ei kiertynyt syvemmälle, muttei tullut uloskaan, kiersi vain rihllassaan, tarttumatta mihinkään, mutta vääntää sitä täytyi.

Huoneeseen astui kievarin isäntä ja alkoi nöyränä pyytää hänen jalosukuisuuttaan odottamaan parisen tuntia, sitten hän hänen jalosukuisuudelleen (tuli mitä tuli!) toimittaa pikakyydin. Kievarin isäntä nähtävästi valehteli ja tahtoi vain nylkeä matkustajia.

"Oliko se pahasti vai hyvin tehty?" – kyseli Pierre itseltään. – "Minulle hyvä, jollekin toiselle matkustajalle paha, mutta isännälle välttämätöntä, sillä hänet pakottaa siihen nälkä. Hän sanoi, että eräs upseeri häntä sen johdosta kuritti. Mutta upseeri kuritti siksi että hänellä oli kiireellinen matka. Minä ampuin Dolohovia, koska pidin itseäni loukattuna, ja Ludvig XVI mestattiin siksi että häntä pidettiin rikollisena; mutta vuoden kuluttua tapettiin hänen mestaajansa jostakin syystä. Mikä on paha? Mikä on hyvää? Mitä pitää rakastaa, mitä vihata? Miksi elää, ja mikä minä olen? Mitä on elämä, mitä kuolema? Mikä voima kaikkia hallitsee?" – kyseli hän itseltään.

Vastausta vain ei tullut yhtenkään kysymykseen. Tosin oli yksi vastaus, mutta se oli aivan epäloogillinen, eikä lainkaan vastannut näihin kysymyksiin. Tämä vastaus kuului: "kun kuolet – kaikki päättyy. Kun kuolet, kaikki käy selväksi, tai lakkaat ainakin kysymästä." Mutta kuolemakin tuntui kauhealta.

Torschokilainen kaupustelijatar tarjosi tavaroitaan kimakalla äänellä, erittäinkin pukin nahkaisia tohveileita.

– "Minulla on satoja ruplia, joille en läpeä löydä, mutta hän seisoo tuossa arkana rääsyisessä turkissaan ja katselee minua", – ajatteli Pierre. – "Ja mitä tekee hän näillä rahoilla? Aivan kuin voisivat hiuskarvan vertaa nämä rahat hänelle lisätä onnea ja rauhaa? Voiko mikään maailmassa

varjella häntä tai minua pahasta ja kuolemasta? Kuolema, joka kaikki lopettaa ja joka tulee joko tänään tai huomenna – joka tapauksessa hetken kuluttua iäisyyteen nähden." Ja Pierre tarttui taas tuohon tyhjää pyörivään ruuviin, ja ruuvi vääntyi yhä vaan entiseen tapaansa samalla paikalla.

Kamaripalvelija antoi hänelle puoleksi avatun, kirjeiden muotoon kyhätyn rouva Suzan romaanin. Hän alkoi lukea jonkun Amelie de Mansfeldin kärsimyksistä ja jaloista pyrkimyksistä. "Ja miksi taisteli hän viettelijäänsä vastaan", – Pierre ajatteli, – "kun hän kerran häntä rakasti. Eihän Jumala ollut voinut hänen sieluunsa virittää oman tahtonsa vastaisia pyrkimyksiä. Minun entinen vaimoni ei taistellut ja kenties oli hän oikeassa. Ei mitään ole keksitty", – sanoi Pierre taas itselleen, – "ei mitään ole keksitty". Tiedämme ainoastaan sen, ettemme mitään tiedä, Ja tämä se onkin – inhimillisen viisauden korkein aste.

Kaikki hänessä itsessään ja hänen ympärillään näytti sekavalta, järjettömältä ja vastenmieliseltä. Ja tässä kaiken ympäröivän ällättävyydessä oli Pierren mielestä jonkinlaista kiihoittavaa nautintoa.

– Rohkenen pyytää teidän jalosukuisuutenne tekemään hieman tilaa tälle vieraalle, – sanoi kieverin isäntä tullen huoneeseen matkustajan seurassa, jonka myös oli täytynyt jäädä odottamaan hevosta.

Matkustaja oli tanakka, suuriluinen vanhus, jonka kurttuinen naama oli aivan keltainen, ja jonka epämääräisen harmahtavia, loistavia silmiä varjostivat riippuvat, tuuheat, harmaat kulmakarvat.

Pierre laski jalkansa pöydältä, nousi sohvalta ja heittäytyi pitkälleen häntä varten valmistetulle vuoteelle, vilkuen silloin tällöin matkustajaan, joka synkän ja väsyneen näköisenä riisuutui palvelijansa avustamana. Matkustaja jätti ylleen nankinikankaalla päällystetyn kuluneen puoliturkin ja laihoihin, luiseviin jalkoihinsa huopasaappaat, istuutui sitten sohvalle, nojaten lyhyeksi leikatun, mahdottoman suuren, ohimoilta ylen leveän päänsä sohvan selkämystään ja katsahti Besuhoviin. Pierreä kummastutti vieraan ankara, viisas ja läpitunkeva katse. Hänen teki mieli ruveta vieraan kanssa juttusille, mutta juuri kun hänen piti ruveta puhumaan tiestä, matkustaja sulki silmänsä, asetti kurttuiset kätensä ristiin rinnalle, istui liikkumattomana ja näytti joko lepäävän tai vaipuneen syvään, rauhalliseen mietiskelyyn. Vieraan sormessa oli suuri, rautainen, pääkallolla koristettu sormus. Matkustajan palvelija oli myös kurttunaamainen, keltahipiäinen vanhus, jolla ei ollut viiksiä eikä partaa. Ajelluilta eivät hänen leukansa ja huulensa näyttäneet, varmaankaan ei niissä koskaan ollut partaa ollutkaan. Vanhus oli vielä aika ketterä ja pian kaiveli hän matkalippaasta teekojeet, valmisti pöydän ja toi sille kiehuvan teekeittiön. Kun kaikki oli valmiina, avasi matkustaja silmänsä, kaatoi itselleen lasin teetä, sitten parrattomalle palvelijalleen ja ojensi lasin hänelle. Pierre kävi rauhattomaksi, hänestä tuntui tarpeelliselta, vieläpä välttämättömältäkin ryhtyä keskusteluun vieraan kanssa.

Palvelija toi takaisin kumolleen kaadetun tyhjän lasinsa, jonka pohjalle hän oli asettanut säästyneen sokerimurun, ja kysyi, onko jotain tarvis.

– Ei mitään. Anna kirja, – sanoi matkustaja.

Palvelija toi kirjan, joka Pierrestä näytti hengelliseltä, ja vieras syventyi lukemaan. Pierre katseli häntä. Yhtäkkiä vieras taukosi lukemasta, pisti merkin lehtien väliin ja sulki kirjan. Sitten sulki hän silmänsä, nojautui sohvan selkämystään ja asettui entiseen asentoonsa. Pierre katseli yhä häntä eikä kerinnyt kääntämään hänestä katsettaan, kun matkustaja äkkiä avasi silmänsä ja suuntasi vakavan, ankan katseensa suoraan Pierren silmiin.

Pierre tunsi hämmentyvänsä ja tahtoi välttää tuota katsetta, mutta loistavat vanhuksen silmät vetivät vastustamattomasti häntä puoleensa.

II

– Minulla on kunnia puhua kreivi Besuhovin kanssa, jollen erehdy, – sanoi matkustaja harvalleen ja äänekkäästi.

Pierre katseli kysyvästi lasiensa läpi matkustajaa ja oli vaiti.

– Olen kuullut teistä, – jatkoi matkustaja, – ja teitä kohdanneesta onnettomuudesta, herraseni. Tuntui kuin olisi hän erityisellä painolla lausunut sanan onnettomuus, aivan kuin hän olisi tahtonut sanoa: "niin, onnettomuus, sanokaa mitä tahansa; tiedän, että se, mitä teille Moskovassa on tapahtunut, on onnettomuus". Surkuttelen suuresti sitä, herraseni.

Pierre punastui, kohoutui istumaan vuoteelle, kumartui vanhuksen puoleen ja hymyili luonnottoman arasti.

– En ole uteliaisuudesta ottanut tätä puheeksi, herraseni, syyni ovat paljoa tärkeämmät.

Hän vaikenä hetkeksi, tarkastellen yhä Pierreä, siirrätti hieman sohvalle, aivan kuin pyytäen tällä siirtymisellään Pierreä istumaan viereensä. Pierrestä tuntui ikävältä ryhtyä keskustelemaan tämän vanhuksen kanssa, mutta tahtomattaan hän totteli vanhuksen viittausta, astui sohvan luo ja istuutui hänen viereensä.

– Te olette onneton, herraseni, – jatkoi vanhus puhettaan. – Olette nuori, minä olen vanha. Tahdon voimaini mukaan auttaa teitä.

– Ah, niin, – sanoi Pierre, luonnottomasti hymyillen. – Olen sangen kiitollinen... Mistä olette matkalla?

Matkustajan kasvojen ilme ei ollut suinkaan hyväilevä, päinvastoin kylmä ja ankara, mutta siitä huolimatta vaikuttivat sekä hänen puheensa että kasvojensa ilme vastustamattoman puoleensavetävästi Pierreen.

– Jollette jostakin syystä halua mielellänne kanssani puhella, niin sanokaa suoraan, herraseni, – huomautti vanhus.

Ja aivan odottamatta ilmeni vanhuksen kasvoille isällisen hellä hymy.

– Ah, eihän minulla, ei mitenkään, päinvastoin olen ylen iloinen tutustumisesta, – sanoi Pierre ja katsahti vielä kerran vieraan käteen. Nyt erotti hän selvästi pääkallosormuksen, vapaamuurarien merkin.

– Suvaitkaa minun kysyä, – Pierre sanoi, – oletteko vapaamuurari?

– Olen, kuulun vapaiden muurarien veljeskuntaan, – vastasi matkustaja, tunkeutuen katseellaan yhä syvemmälle Pierren silmiin. – Ja omasta ja heidän puolestaan ojennan teille veljen käden.

– Pelkään, – sanoi Pierre, hymyillen. Vapaamuurari herätti hänessä tosin luottamusta, mutta olihan hän aina tottunut laskemaan leikkiä heidän opistaan ja uskostaan. – Pelkään, – hän toisti, – että minun on mahdoton käsittää, tai miten sanoisin, pelkään, että ajatustapani koko maailman rakenteesta on niin vastakkainen teidän käsityskannallenne, että meidän on mahdoton toisiamme ymmärtää.

– Tunnen teidän ajatustapanne, – sanoi vapaamuurari, – tuon ajatustapanne, jonka luulette olevan syvällisen ajatustyön hedelmän, mutta joka onkin vain suuren yleisön ajatustapa ja suoranainen hedelmä ylpeydestä, laiskuudesta ja tietämättömyydestä. Suokaa anteeksi, herraseni, jollen olisi tuntenut tuota ajatustapanne, en olisi ryhtynyt kanssanne puhelemaan. Teidän ajatustapanne on surullinen erehdys.

– Aivan samoin kuin teidänkin ajatustapanne minun mielestäni, – sanoi Pierre, hymyillen hillitysti.

– En milloinkaan rohkene väittää, että tunnen totuuden, – sanoi vapaamuurari, ihmetyttäen yhä enemmän Pierreä puheensa täsmällisyydellä ja vakavuudella. Kukaan ei saata yksinään käsittää totuutta; ainoastaan kivi kiveltä, miljoonain sukupolvien yhteistyöllä, kantaisämme Aatamin ajoista näihin päiviin saakka on nousemassa se temppeli, joka on oleva kyllin arvokas Suuren Jumalan asunnoksi, – sanoi vapaamuurari ja sulki silmänsä.

– Minun täytyy teille sanoa, en usko, en ... usko Jumalaan, – sanoi Pierre vaivoin ja surkeasti, tuntien välttämättömyyden lausua koko totuuden.

Vapaamuurari katsahti tarkkaavasti Pierreen ja hymähti, kuten hymähtäisi miljoonien omistaja köyhälle mierolaiselle, jos tämä hänelle kertoisi, ettei ole hänellä viittä ruplaa, joista hänen onnensa riippuu.

– Niin, ette tunne Häntä, herraseni, – sanoi vapaamuurari. – Ette voi Häntä tuntea. Ette Häntä tunne, siksi olettekin onneton.

– Niin, niin, olen onneton, – vahvisti Pierre; – mutta mitä on minun tekeminen?

– Ette tunne Häntä, herraseni, ja siksi olettekin kovin onneton. Ette tunne Häntä, mutta Hän on täällä, Hän on minussa, Hän on minun sanoissani, Hän on sinussa, vieläpä juuri lausumissasi, herjaavissa sanoissakin! – sanoi vapaamuurari ankarin, värjävin äänin.

Sitten hän hetkeksi vaikenä, huoasti, haluten nähtävästi rauhoittua.

– Jollei Häntä olisi olemassa, – jatkoi hän hiljaa, – niin emme tässä nyt puhuisi Hänestä, herraseni. Mistä, kenestä puhuimme? Kenen kielsit? – sanoi hän äkkiä juhlallisen ankaralla ja hallitsevalla äänellä. – Kuka on Hänet keksinyt, jollei Häntä ole olemassa? Miksi olet ruvennut olettamaan tuollaisen käsittämättömän olennon olemassaoloa? Miksi sinä ja koko maailma olette ruvenneet olettamaan, että on olemassa tuollainen järjelle käsittämätön, kaikkivoipa, ikuinen ja kaikissa ominaisuuksissaan ääretön olento?..

Hän herkesi puhumasta ja oli kauvan vaiti. Pierre ei voinut eikä tahtonutkaan katkaista äänettömyyttä.

Hän on olemassa, mutta vaikea on Hänet käsittää, – alkoi vapaamuurari taas puhua, katsoen suoraan eteensä ja käännellen kirjan lehtiä vapisevilla käsillään, joita mielenliikutuksesta ei saattanut pitää paikoillaan. – Jos Hän olisi ihminen, jonka olemassa olosta olisit epätietoinen, niin tarttuaisin tuon miehen käteen, toisin hänet luoksesi ja näyttäisin sinulle. Mutta miten minä kuolevainen vaivanen saatan näyttää Hänen koko mahtavuutensa, koko iäisyytensä, koko hurskautensa sokealle tai sille, ken sulkee silmänsä, jottei Häntä näkisi eikä käsittäisi, ja jottei näkisi eikä käsittäisi omaa kehnouttaan ja saastaisuuttaan? – Hän vaikenä hetkeksi. – Ken olet? Mitä olet? Kuvittelet olevasi viisas sentähden että osait lausua nuo herjaavat sanat, – jatkoi hän synkän pilkallisesti, – mutta todellisuudessa olet tyhmempi ja järjettömämpi kuin pieni lapsi, joka leikittellessään kellon rattailla sanoisi, ettei hän usko kellon tekijään sentähden vain, ettei hän käsitä kellon tarkoitusta. Vaikea on Hänet tuntea... Vuosisatoja, kanta-isästäimme Aatamista näihin päiviin saakka, olemme pyrkineet tähän tuntemiseen, mutta silti olemme saavuttamattoman kaukana päämäärästäimme; mutta tämä todistaa vain meidän heikkouttamme ja Hänen suuruuttaan.

Sydän kurkussa, loistavin silmin katsellen vapaamuurariin, kuunteli Pierre vieraan puhetta; hän ei puhujaa keskeyttänyt, ei mitään kysellyt, mutta hän uskoi täysin sydämin vieraan sanoihin. Uskoiko hän sitten vapaamuurarin järkeviin todistuksiin, vai uskoiko hän, kuten lapset, hänen sydämelliseen, vakuuttavaan puhetapaansa, tai hänen äänensä värinään, joka toisinaan oli katkaista häneltä puheen, vai uskoiko hän noihin vanhuksen loistaviin silmiin, jotka olivat vanhentuneet samassa vakaumuksessa, vai herättivätkö hänessä uskoa vapaamuurarin koko olennosta uhkuva rauhallisuus, varmuus ja tietoisuus elämän tarkoituksesta, joita hän omaan saamattomuuteensa ja toivottomuuteensa verratessaan suuresti ihmetteli, – joka tapauksessa hän tahtoi sydämensä pohjasta uskoa ja uskoikin, ja hän tuns sydämensä täyttyvän rauhoittavasta riemusta, tuns nuortuvansa ja palaavansa uudelleen elämään.

– Häntä ei käsitetä järjellä, vaan elämällä, – sanoi vapaamuurari.

– En käsitä, – sanoi Pierre, tuntien kauhukseen, miten epäily taas hiipi hänen sydämeensä. Hän pelkäsi matkustajan todistelujen sekavuutta ja heikkoutta, hän pelkäsi menettävänsä uskonsa häneen. – En ymmärrä, – hän sanoi, – miten ihmisjärki ei käsittäisi sitä, mistä puhuitte.

Vapaamuurari hymähti isällisen lempeästi.

– Korkein viisaus ja totuus ovat kuin puhtain taivaitten utu, jota niin halajamme vetää keuhkoihimme. Voinko minä, saastainen astia, täyttyä tästä puhtaasta udusta ja arvostella sen puhtautta? Ainoastaan itse sisäisesti puhdistumalla saatan johonkin määrin puhdistaa hengittämäni udun.

– Niin, niin, niinhän se on! – sanoi Pierre iloisena.

Korkein viisaus ei perustu ainoastaan järkeen eikä niihin maallisiin tieteisiin, historiaan, fysiikkaan ja kemiaan, jotka ovat järkeistietoisuuden perustana. Korkein viisaus on yksi, ja siinä on ainoastaan yksi tiede – kaikkeuden tiede, tiede, joka selvittää luomistyön ja ihmisen aseman tässä luomistyössä. Omistaaksemme tuon tieteen täytyy meidän puhdistaa ja uusia sisäinen ihmisemme, ja siksi onkin ensin uskottava ja tultava täydelliseksi ja sitten vasta hankittava tietoja. Ja näiden päämääräin saavuttamiseksi on meidän sydämiimme vuodatettu Jumalan valo, jota kutsutaan omaksitunnoksi.

– Niin, niin, – vahvisti Pierre.

Katsahda hengen silmillä sisäistä ihmistäsi ja kysy itseltäsi, oletko itseesi tyytyväinen. Minne olet tullut järkesi avulla? Mitä oikeastaan olet? Olette nuori, rikas, viisas, sivistynyt, herraseni. Mitä olette näillä kaikilla saamillanne lahjoilla tehnyt? Oletteko tyytyväinen itseenne ja elämäänne?

– En, vihaan elämäni, – vastasi Pierre, kulmiaan yrmistäen.

– Vihaat, elä siis toisin, puhdistu itsesi, ja sikäli kun puhdistut olet myös käsittävä todellisen viisauden. Katsahtakaa elämäänne, herraseni! Miten se on kulunut? Hurjissa irstailuissa ja siveettömyydessä. Saaden kaikki yhteiskunnalta ja mitään sille antamatta saitte rikkautenne. Miten olette sitä käyttänyt? Mitä olette tehnyt lähimmäisenne hyväksi? Oletteko ajatellut kymmeniä tuhansia orjianne, oletteko auttanut heitä heidän ruumiillisessa ja siveellisessä hädässään? Ette. Olette käyttänyt heidän työtään viettääksenne irstasta elämää. Siinä teidän työnne. Oletteko etsinyt tilaisuutta palvellaksenne hyödyllisellä tavalla lähimmäistänne? Ette. Joutilaisuudessa olette elämänne viettänyt. Menittepä sitten naimisiin, herraseni, otitte vastuullenne nuoren naisen tukemisen ja ohjaamisen, ja mitäs teitte? Ette auttanut häntä, herraseni, löytämään totuuden tietä, vaan syöksitte hänet valheen ja onnettomuuden kuiluun. Muuan mies loukkasi teitä, te tapoitte hänet, ja puhutte, ettette Jumalaa tunne ja että vihaatte elämäänne. Siinä ei ole rahtuakaan järkeä, herraseni!

Lausuttuaan nämä sanat nojautui vapaamuurari, ikäänkuin väsyneenä pitkästä keskustelusta, jälleen sohvan selustaan ja sulki silmänsä. Pierre katseli näitä ankaria, liikkumattomia, melkein elottomia vanhuksenkasvoja ja liikkutti ääneti huuliaan. Hän tahtoi sanoa: "niin, inhoittava, joutilas, irstas elämä", – mutta ei tohtinut katkaista äänettömyyttä.

Vapaamuurari yskähti käheästi vanhan miehen tavoin ja kutsui palvelijan.

– Entä hevoset? – hän kysyi, katsomatta Pierreen.

– Kyytihevoset ovat saapuneet, – vastasi palvelija. – Ettekö aio levähtää?

– En, käske valjastamaan.

"Jokohan hän lähtee ja jättää minut yksin, puhumatta asioita loppuun ja lupaamatta minulle apua?" – arveli Pierre, nousi, katsahti tuon tuostakin alta kulmain vapaamuurariin ja alkoi käyskellä pitkin huonetta. – "Niin, en ole sitä ajatellut, mutta tosiaan olen viettänyt halveksittavaa, irstasta elämää. Mutta en ole rakastanut sitä, enkä ole tahtonut sitä, mutta tämä mies tietää totuuden ja jos hän tahtoi, voisi hän sen minulle paljastaa."

Pierre tahtoi sanoa tämän vapaamuurarille, mutta ei rohjennut. Pakattuaan tamineensa tottuneilla, vanhoilla käsillään alkoi matkustaja napittaa turkkiaan. Nämä puuhut päätettyään hän kääntyi Besuhoviin ja sanoi hänelle välinpitämättömän kohteliaalla äänellä:

– Mihin nyt suvaitsette lähtee, herraseni?

– Minäkö?.. Menen Pietariin, – vastasi Pierre lapsellisella, epävarmalla äänellä. – Kiitän teitä. Olen kaikessa kanssanne yhtä mieltä. Mutta älkää ajatelko, että olisin ollut niin huono. Sydämeni pohjasta olen halunnut olla sellainen, jollaisen tahtoisitte minun olleen; mutta koskaan en ole

keneltäkään apua löytänyt... Muuten, itse ennen muita olen syypää kaikkeen. Auttakaa minua, opettakaa minua, ehkä vielä tulen...

Pierre ei voinut jatkaa; hän nuhisti nenäänsä ja kääntyi matkustajasta.

Vapaamuurari oli kauvan vaiti, nähtävästi jotakin miettien.

– Kaikkalainen apu tulee yksin Jumalalta, – hän sanoi, – mutta sen määrän apua, joka veljeskuntamme vallassa on antaa, senkin teille suon, herraseni. Kun menette Pietariin, antakaa tämä kreivi Villarskille (hän kaivoi lompakon ja kirjoitti muutamia sanoja nelitaitteiselle paperilehdelle). Yhden neuvon annan teille, jos sallitte. Saavuttuanne pääkaupunkiin, vetäytykää ensi aikoina yksinäisyyteen, itsenne tutkistelemiseen, älkääkä palatko entisen elämänne poluille. Lisäksi toivotan onnellista matkaa, herraseni, – sanoi hän huomattuaan palvelijan tulleen huoneeseen, – toivon menestystä.

Matkustaja oli Josef Aleksejevitsh Basdejef, kuten Pierre sai tietää majatalon päiväkirjasta. Basdejef oli tunnetuimpia vapaamuurareita ja martinisteja jo Novikovin ajoilta. Kauvan hänen lähtönsä jälkeen käveli Pierre majatalon tuvassa, menemättä levolle tai tilaamatta hevosia. Hän mietti entisyyttään ja kuvitteli uuden elämän hurmaamana onnellista, nuhteetonta, hyveellistä tulevaisuuttaan, joka näytti hänestä niin helpolta. Hän oli ollut, niin hänestä tuntui, syntinen vain siksi, että hän jollakin tavalla sattumalta oli unohtanut, miten hyvä on olla hyveellinen. Hänen sieluunsa ei jäänyt jälkeäkään entisistä epäilyksistä. Hän uskoi lujasti ihmisten veljeyden mahdollisuuteen, ihmisten, jotka ovat yhtyneet päämääränään toistensa tukeminen hyveen polulla, ja sellaisena väikkyi hänen mielessään vapaamuurarien veljeskunta.

III

Saavuttuaan Pietariin ei Pierre ilmoittanut kenellekään tulostaan eikä käynyt missään, vaan vietti kaikki päivät lukemalla Tuomas Kempiläistä, jonka kirjan joku hänen tietämättään oli hänelle toimittanut. Yhden ainoan seikan Pierre aina käsitti lukiessaan tätä kirjaa; hän käsitti ennen tuntemattoman nautinnon, minkä tuottaa usko täydellisyyden saavuttamisen mahdollisuuteen ja veljelliseen toimivaan rakkauteen, jonka Josef Aleksejevitch oli sanonut olevan mahdollisen ihmisten kesken. Viikkoa jälkeen hänen tulonsa astui illalla hänen huoneeseensa nuori puolalainen kreivi Villarski, jonka Pierre päällisin puolin tunsu Pietarin seurapiirien ajoilta. Villarski astui sisään yhtä virallisen ja juhlallisen näköisenä kuin aikoinaan Dolohovin sekundantti ja sulettuaan oven jälkeensä ja tultuaan vakuutetuksi, ettei huoneessa ollut ketään muita kuin Pierre, kääntyi hän tämän puoleen:

– Saavuin luoksenne, koska tehtäväkseni on annettu ehdottaa teille jotakin, kreivi. Veljeskunnassamme hyvin korkeassa asemassa oleva henkilö on suositellut teitä otettavaksi veljeskuntaan ennen määräaika ja on ehdottanut, että minä toimittaisin teidän asianne. Katson pyhäksi velvollisuudekseni tämän henkilön tahdon täyttämisen. Tahdotteko minun toimenpiteisiini alistuen astua vapaamuurarien veljeskuntaan?

Tuon miehen kylmä ja ankara ääni, jonka Pierre oli nähnyt melkein aina tanssiaisissa miellyttävä hymy huulilla loistavinten naisten seurassa, hämmästytti Pierreä.

– Tahdon kyllä, – Pierre sanoi.

Villarski nyökkäytti päätään.

– Vielä kysymys, kreivi – hän sanoi, – kysymys, johon en käske teitä vastaamaan tulevana vapaamuurarina, vaan kunnon miehenä (galant homme) varsin vakaasti: oletteko luopunut entisistä vakaumuksistanne, uskotteko Jumalaan?

Pierre mietti.

– Kyllä ... kyllä, uskon Jumalaan, – sanoi hän.

– Siinä tapauksessa ... – alotti Villarski, mutta Pierre keskeytti.

– Kyllä, uskon Jumalaan, – sanoi hän vielä kerran.

– Siinä tapauksessa voimme lähteä, – sanoi Villarski. Vaununi ovat käytettävänä.

Koko matkan Villarski oli vaiti. Pierren kysymyksiin, mitä hänen piti tehdä ja miten vastata, sanoi Villarski vain, että häntä ansiokkaammat veljet tutkivat häntä, ja että Pierren ei ole muuta tarvis kuin totta puhua.

Ajettuaan portista suureen taloon, jossa veljeskunnan huoneusto oli, ja kulettuaan pitkin pimeitä portaita, astuivat he valoisaan, pieneen eteiseen, missä palvelijain avutta riisuivat turkkinsa. Eteisestä he menivät toiseen huoneeseen. Jokin kummallisesti puettu mies ilmestyi ovelle. Mennen miehen luo, sanoi Villarski hänelle jotakin hiljaa ranskaksi ja meni sitten pienen kaapin luo, jossa Pierre huomasi pukuja, jollaisia hän ei ennen ollut nähnyt. Otettuaan kaapista liinan pani Villarski sen Pierren silmille ja solmi taakse kietaisten solmuun hänen hiuksensa, mikä koski kipeästi. Sitten veti hän hänet luokseen, suuteli ja, ottaen kädestä, läksi häntä jonnekin taluttamaan. Hiussolmu koski, Pierre rypisteli kasvojaan tuskasta ja hymyili jotakin häveten. Hänen suunnattoman suuri ruumiinsa liikkui hapuilevin, aroin askelin Villarskin jälissä, hänen kätensä roikkuivat rentoina, ja kasvot olivat samalla kurtuissa ja hymyssä.

Talutettuaan häntä kymmenkunta askelta Villarski pysähtyi.

– Mitä ikänä teille tapahtuneekin, – hän sanoi, on teidän se kaikki miehuullisesti kestävä, jos vakaasti olette päättänyt liittyä veljeskuntaamme. (Pierre vastasi vakuuttavasti päätään nyökkäyttämällä). Kun kuulette koputusta ovelta, päästätte siteen silmiltänne, – lisäsi Villarski; – toivotan teille miehuutta ja menestystä. – Ja puristettuaan Pierren kättä Villarski lähti huoneesta.

Jäätyään yksikseen jatkoi Pierre yhä hymyilemistään. Pari kertaa kohautti hän hartioitaan, nosti kätensä siteelle ikäänkuin olisi tahtonut sen irroittaa, mutta antoi taas käden vaipua. Viisi

minuuttia, mitkä hän vietti side silmillä, tuntui hänestä tunnilta. Hänen kätensä puutuivat, ja jalkansa herpoutuivat; hänestä tuntui kuin olisi hän väsynyt. Häntä kuohuttivat mitä moninaisimmat ja erilaisimmat tunteet. Hän pelkäsi sitäkin, mitä hänelle tapahtuisi ja vielä enemmän hän pelkäsi, miten voisi olla pelkoaan näyttämättä. Hän oli utelias tietämään, mitä hänelle tehdään, mitä hänelle paljastetaan; mutta ennen kaikkea hän iloitsi siitä, että oli tullut hetki, jolloin hän astuu sille uudistuksen ja reippaan hyveellisen elämän polulle, joista oli uneksinut siitä asti kun oli tavannut Josef Aleksejevitchin. Ovelta kuului voimakkaita lyöntejä. Pierre päästi siteen ja katseli ympärilleen. Huoneessa oli mustaa – pimeätä; vain yhdessä paikassa paloi pieni lamppu jonkin valkoisen sisässä. Pierre meni lähemmäksi ja huomasi lampun olevan mustalla pöydällä, jolla myös oli kirja levällään. Kirja oli raamattu; valkoinen, missä lamppu paloi, oli ihmisen pääkallo tyhjine silmäreikineen ja hampaineen. Luettuaan ensimmäiset Evankeliumin sanat: "Alussa oli Sana ja Sana oli Jumalan tykönä", kiersi Pierre pöydän ja huomasi suuren, jollakin täytetyn, avatun laatikon. Se oli ruumiskirstu, jossa oli luita. Häntä ei näkemänsä lainkaan kummastuttanut. Haluten astua täysin uuteen elämään, täysin entisestä eroavaan, hän oli odottanut kaikkea tavatonta, vielä tavattomampaa kuin se oli, jonka nyt näki. Pääkallo, kirstu, raamattu, – hänestä tuntui kuin olisi hän tätä kaikkea odottanut, odottanut paljon suurempaakin. Koettaen herättää itsessään harrasta liikutusta, hän katseli ympärilleen. – "Jumala, kuolema, rakkaus, ihmisten veljeys", – puheli hän itsekseen, näillä sanoilla yhdistäen kuvitteluja jostakin sekavasta, mutta iloisesta. Ovi aukeni, ja joku astui huoneeseen.

Heikossa valossa, johon Pierre jo kumminkin oli ennättänyt tottua, astui esille lyhyt mies. Nähtävästi astui mies valosta pimeyteen ja siksipä hän seisahtui, siirtyi sitten varovasti pöydän luo ja laski sille pienet, nahkahansikkaiden verhoamat kätensä.

Tällä pienellä miehellä oli yllä valkea nahkaesiliina, joka peitti hänen rintansa ja osan jalkoja, kaulassa oli hänellä jokin kaulanauhan tapainen ja kaulanauhan päälle pistäysi korkea, valkea rintaröyhelö, joka reunusti hänen pitkulaisia, alaalta käsin valaistuja kasvojaan.

– Miksi tulitte tänne? – kysyi vastatullut Pierreltä, arvaten tämän olinpaikan kolinasta. – Miksikä te, uskomatta valon totuuteen ja näkemättä valoa, miksi tulitte tänne, mitä meiltä tahdotte? Viisauttako, hyvettä, valistusta?

Sinä hetkenä kun ovi avautui ja tuntematon mies astui sisälle, tunsu Pierre pelkoa ja hartautta sen kaltaista, jollaista oli tuntenut lapsuudessaan, käydessänsä ripillä: hän tiesi olevansa silmästä silmään elämän tapojensa puolesta vento vieraan, mutta samalla ihmisten veljeyden perustalla läheisen ihmisen parissa. Pierre siirtyi katkonaisin henkäyksin ja tykyttävin sydämin ritoria kohti (niin nimittivät vapaamuurarit veljeä, joka valmisti kokeista, *etsivää* kokeista, astumaan veljeskuntaan). Astuttuaan lähemmä tunsu Pierre ritorin tutuksi mieheksi, Smoljaninoviksi, mutta hänestä oli loukkaavaa ajatella, että tulija oli tuttava: tulija oli vain veli ja nuhteeton opettaja. Pierre ei voinut pitkään aikaan lausua sanaakaan, niin että ritorin oli pakko toistaa kysymyksensä.

– Kyllä, mi ... minä ... tahdon uudistua, – lausui Pierre vaivoin.

– Hyvä, – sanoi Smoljaninof ja jatkoi heti: – Onko teillä käsitystä keinoista, joilla pyhä järjestömme auttaa teitä päämääränne saavuttamisessa? ... ritor sanoi tämän tyyneesti ja nopeasti.

– Minä ... haluan ... opastusta ... apua ... uudistuksessani, – sanoi Pierre vapisevin äänin ja ponnistaen, mikä johtui sekä liikutuksesta että tottumattomuudesta puhua venäjäksi abstraktisista asioista.

– Mikä käsitys teillä on vapaamuurariudesta?

– Minun käsitykseni mukaan on vapaamuurarius fraternité ja ihmisten yhden vertaisuus, johon hyveelliset tarkoitukset yhtyvät, – sanoi Pierre, häveten yhä enemmän sitä, etteivät sanansa vastanneet hetken juhlallisuutta. – Minun käsitykseni mukaan...

– Hyvä, – sanoi ritor kiireesti, ollen nähtävästi tähän vastaukseen täysin tyytyväinen. – Oletteko etsinyt keinoja päämääränne saavuttamiseen uskonnosta?

– En, pidin uskontoa vääränä, enkä seurannut sen määräyksiä, – sanoi Pierre niin hiljaa, ettei ritori kuullut hänen sanojaan, ja kysyi sentähden, mitä hän puhuu. – Olin jumalankieltäjä, – Pierre vastasi.

– Etsitte totuutta sen tähden, että elämässänne seuraisitte sen lakeja; etsitte siis suurta viisautta ja hyviä avuja, niinkö? – sanoi ritori hetken vaitiolon jälkeen.

– Niin, niin, – vahvisti Pierre.

Ritori rykäsi, pani kätensä ristiin rinnalle ja alkoi puhua:

– Nyt olen pakoitettu paljastamaan veljesliittomme päätarkoituksen. Ja jos se sopii teidän tarkoitukseenne, niin hyödytte veljeskuntaamme liittymällä. Ensimmäinen ja suurin tarkoituserä ja samalla veljeskuntamme perustus, jolle se on rakennettu ja jota ei mikään inhimillinen voima saata hävittää, on polvesta polveen säilynyt perimätieto eräästä tärkeästä salaisuudesta ... muinaisimmilta vuosisadoilta; se on kulkenut tällä tavoin perintönä aina ensimmäisestä ihmisestä meihin asti, josta salaisuudesta kenties riippuu ihmissukukunnan kohtalo. Mutta koska tämä salaisuus on sen laatuinen, ettei kukaan voi sitä tietää ja hyväkseen käyttää, ellei hän pitkällisen ja uutteran oman itsensä puhdistamisen kautta ole siihen valmistunut, niin eivät kaikki voi toivoa sitä pian saavuttavansa. Siksi on meillä toinen tarkoitus, joka perustuu siihen, että valmistamme jäseniämme mahdollisuuden mukaan ojentamaan sydämensä, puhdistamaan ja valistamaan järkensä niillä keinoilla, mitkä meille perimätietona ovat paljastaneet tämän salaisuuden etsimisessä vaivan nähneet miehet, ja tämän kautta teemme heidät kykeneviksi tajuamaan tuota samaista suurta salaisuutta.

Puhdistettuaamme ja ojennettuaamme omat jäsenemme on kolmantena pyrintönämme ojentaa myös koko ihmissuku, sille esimerkkiä esittäen jäsentemme jumalanpelon ja hyveellisyyden muodossa ja näin koetamme kaikin voimin maailmassa vallitsevaa pahuutta vastustaa. Miettikää tätä ja minä tulen taas luoksenne, – sanoi hän ja läksi huoneesta.

– Maailmassa vallitsevaa pahuutta vastustaa ... toisti Pierre, ja hänelle kuvastui tuleva toimintansa tällä elämänuralla. Hän näki sielunsa silmillä sellaisia ihmisiä, jollainen hän itse oli ollut kaksi viikkoa sitten, ja hän oli ajatuksissaan pitävinään heille opettavaista, neuvovaa puhetta. Hän näki syntisiä ja onnettomia ihmisiä, joita hän auttoi sanoin ja töin; näki sortajia, joilta hän pelasti heidän uhrinsa. Kolmesta ritorin mainitsemasta tarkoituserästä tämä viimeinen – ihmissuvun parantaminen, oli Pierren sydämelle erikoisen läheinen. Tuo jonkinlainen tärkeä salaisuus, josta ritori oli puhunut, ei näyttänyt oleelliselta, vaikkakin se kiihoitti hänen uteliaisuuttaan; ja toinen tarkoitus taas, oman itsensä puhdistaminen ja parantaminen kiinnitti vain vähän hänen mieltään, sillä tänä hetkenä hän nautti siitä, että hän tunsu itsensä jo täysin parantuneeksi entisistä synneistään ja valmiiksi tekemään yksinomaan hyvää.

Puolen tunnin kuluttua ritori palasi antamaan kokelaalle ne Salomonin temppelin seitsemää porrasta vastaavat seitsemän hyvettä, joita jokaisen vapaamuurarin tuli itsessään kasvattaa. Nämä hyveet olivat: 1) *vaatimattomuus*, veljeskunnan salaisuuden säilyttäminen, 2) *kuuliaisuus* lahkon ylimpiä virkamiehiä kohtaan, 3) hyvä käytös, 4) rakkaus ihmiskuntaan, 5) miehuullisuus, 6) anteliaisuus ja 7) rakkaus kuolemaan.

– *Seitsemänneksi* pyrkikää, – sanoi ritori, – alituisesti ajattelemalla kuolemaa päästä siihen, ettei se enää näyttäisi teistä hirmuiselta viholliselta, vaan ystävältä ... joka vapauttaa tästä kurjasta elämästä hyveellisyyden vaivoissa riutuvan sielun, viedäkseen sen palkinnon ja rauhan majoihin.

– "Niin, niin sen täytyy olla", – ajatteli Pierre, kun ritori nämä sanat lausuttuaan uudestaan läksi hänen luotaan jättäen hänet yksinäisiin mietteisiin. – "Niin sen täytyy olla, mutta olen vielä niin heikko, että rakastan elämäni, jonka tarkoitus nyt vasta vähitellen minulle selvenee". – Mutta muut viisi hyvettä, jotka Pierre sormillaan laskien muisti, tunsu hän sielussaan: sekä *miehuullisuuden*, *anteliaisuuden*, *hyvän käytöksen*, *rakkauden ihmiskuntaan* että ennen kaikkea *kuuliaisuuden*, mikä muuten ei hänestä velvollisuudelta näyttänytäkään, vaan onnelta. (Hänestä oli nyt niin ihanaa vapautua

omasta tahdosta ja alistaa se sen ja niiden tahdolle, jotka tunsivat inttamättömän totuuden). Seitsemännen hyveen Pierre oli unohtanut eikä mitenkään voinut sitä muistaa.

Kolmannen kerran ritori palasi pikemmin ja kysyi Pierreitä, oliko hän yhä luja aikomuksessaan ja päättikö alistua kaikkeen, mitä häneltä vaaditaan.

– Olen valmis kaikkeen, – Pierre sanoi.

– Vielä täytyy teille ilmoittaa, – sanoi ritori, – ettei veljeskuntamme ja'a opetustaan ainoastaan sanoin, vaan muillakin keinoilla, jotka totiseen viisauden ja hyveen etsijään vaikuttavat kenties voimakkaammin kuin vain sanalliset selitykset. Tämän kappelikammion koristuksineen, jotka näette, pitäisi jo selittää sydämellenne, jos se on vilpitön, enemmän kuin sanat; luullakseni tulette näkemään myöhempanäkin oppiaikananne senkaltaista selityksen tapaa. Veljeskuntamme jäljittelee muinaisia seuroja, jotka ilmaisivat oppinsa hieroglyyfeillä. Hieroglyyfi on, – sanoi ritori, – jonkinlaisen aistimilla havaitsemattoman esineen nimitys, joka esine sisältää kuvailemansa kaltaisia ominaisuuksia.

Pierre tiesi varsin hyvin, mitä hieroglyyfi on, mutta ei tohtinut puhua. Hän vaiti ollen kuunteli ritoria, tuntien kaikesta, että heti kokeet alkavat.

– Jos olette luja, täytyy minun ryhtyä teidän valmistamiseenne, virkkoi ritori, läheten Pierreä.

– Auliuden merkiksi pyydän teidän antamaan minulle kaikki arvoesineenne.

– Mutta minulla ei ole mitään mukani, – sanoi Pierre, arvellen, että häntä vaaditaan luovuttamaan kaikki, mitä hänellä on.

– Luovutatte sen, mitä mukanne on: kellon, rahat, sormukset...

Pierre kopeloi kiireesti kukkaron ja kellon, mutta ei voinut saada pitkään aikaan irti vihkisormusta lihavasta sormestaan. Kun kaikki oli luovutettu, vapaamuurari virkkoi:

– Kuuliaisuuden merkiksi pyydän teidän riisuutumaan.

Pierre otti yltään hännystakin, liivit ja vasemman saappaan ritorin osoituksen mukaan. Vapaamuurari avasi paidan hänen vasemman rintansa kohdalta ja, kumartuen, nosti vasemman jalan lahkeen yläpuolelle polven. Hätäisesti tahtoi Pierre riisua oikeankin saappaan ja kääriä housunsa, säästääkseen tästä vaivasta hänelle tuntemattoman ihmisen, mutta vapaamuurari sanoi, ettei tarvitse, ja antoi tohvelin hänen vasempaan jalkaansa. Kädet riipuksissa, jalat harillaan seiso Pierre ritoriveljen edessä, odotellen tältä uusia määräyksiä. Vastustamattomasti ilmestyi hänen huulilleen hymy, josta kuvastui lapsellisen kainoa häveliäisyyttä, epäilyä ja oman itsensä ivaamista.

– Ja vihdoinkin, puhtaan sydämen tunnustukseksi pyydän teidän ilmaisemaan minulle suurimman intohimonne, – sanoi tämä.

– Intohimoni! – Niitä minulla on ollut niin paljon, – Pierre sanoi.

– Sen himon, joka enemmän kuin toiset on pakottanut teidät horjahtelemaan hyveen poluilta, – sanoi vapaamuurari.

Pierre vaikenen epäröiden.

"Viinikö? Ylönsyöminen? Joutilaisuus? Laiskuus? Kiivaus? Häijyys? Naiset?" – luetteli hän paheitaan, ajatuksissaan kutakin punniten ja tietämättä, mille antaisi etusijan.

– Naiset, – Pierre lausui hiljaisella, tuskin kuuluvalla äänellä.

Vapaamuurari ei hievahtanutkaan ja oli pitkän aikaa puhumatta tämän vastauksen kuultuaan. Vihdoinkin siirtyi hän Pierren luo, otti pöydällä olevan liinan ja satoi hänen silmänsä.

– Viimeisen kerran sanon teille; kääntäkää kaikki huomionne itseenne, pankaa tunteenne kahleihin, älkääkä etsikö autuutta intohimoissa, vaan sydämässänne. Autuuden lähde ei ole ulkopuolella meitä, vaan sisässämme...

Pierre tunsu jo itsessään tämän virkistävän autuuden lähteen, joka nyt riemulla ja hartaudella kokonaan täytti hänen sielunsa.

IV

Pian tämän jälkeen saapui pimeään kappeliin Pierreä noutamaan, ei enää äskeinen ritori, vaan toimitsija Villarski, jonka Pierre tunsu äänestä. Uusiin kysymyksiin hänen aikeensa lujuudesta Pierre vastasi: "Kyllä, kyllä, suostun", – ja kasvot loistavina lapsellisesta hymystä, lihava rinta avoinna, epätasaisesti ja arasti astellen, toisessa jalassa saapas, toisessa tohveli, läksi Pierre eteenpäin Villarskin asettama miekka paljaalla rinnallaan. Huoneesta lähdettiin häntä viemään käytäviä pitkin, kuljettiin milloin eteenpäin, milloin taaksepäin, ja lopulta saatettiin hänet kokoushuoneen ovelle. Villarski yskähti, hänelle vastattiin vapaamuurarin tavallisilla vasaran koputuksilla, ovi heidän edessään avautui. Joku kyseli häneltä bassoäänellä (Pierren silmät olivat yhä peitetyt) kuka hän on, missä ja koska syntynyt? j.n.e. Sitten alettiin häntä taas viedä jonnekin, silmiä siteestä päästämättä, ja käydessä puhuttiin hänelle vertauskuvissa hänen vaelluksensa vaivoista, pyhästä ystävytydestä, iankaikkisesta maailman Luojaista, miehuullisuudesta, jolla hänen piti kestää vaivat ja vaarat. Tämän kulun kestäessä Pierre huomasi, että häntä kutsuttiin milloin *etsijäksi*, milloin *ikäväiväksi*, milloin *vaatijaksi* ja aina kolkutettiin eri tavalla vasaroilla tai miekoilla. Kun hänet oli kuljetettu jonkin esineen luo, hän huomasi, että tapahtui hämminkiä ja sekaannusta hänen taluttajainsa joukossa. Hän kuuli, miten kuiskaamalla riideltiin hänen ympärillään, ja miten eräs kiven kovaan intti, että hänet oli kuljetettava jonkin maton poikki. Tämän jälkeen otettiin hänen oikea kätensä ja asetettiin jollekin esineelle, vasemmalla käskettiin hänen kiinnittää harppi vasempaan rintaansa ja käskettiin hänen, toistamalla toisen lukemat sanat, tehdä uskollisuusvala veljeskunnan laeille. Sitten sammutettiin kynttilät ja sytytettiin väkiviinalamppu, kuten Pierre hajusta tunsu, ja sanottiin että hän saa nähdä pienen valon. Side poistettiin silmiltä, ja Pierre näki kuin unessa väkiviinaliekin heikossa valossa muutamia ihmisiä, jotka, samallaiset esiliinat vyöllä kuin ritorillakin, seisovat hänen edessään, pitäen koholla hänen rintaansa suunnatuista miekkoja. Heidän keskellään seisoj mies, yllä valkea, vereen tahriutunut paita. Tämän nähtyään Pierre rinnoin liikahti eteenpäin, kohti miekkoja, haluten niihin syöksyä. Mutta miekat väistyivät hänestä, ja heti pantiin taas side hänen silmilleen.

– Nyt sinä näit pienen valon, – sanoi hänelle ääni. Sitten sytytettiin jälleen kynttilät, sanottiin että hänen täytyi nähdä täydellinen valo, otettiin taas side silmiltä, ja samalla toistakymmentä ääntä äkkiä lausui: *sic transit gloria mundi*.¹²

Pierre alkoi vähitellen tointua ja selvemmin nähdä huoneen, jossa hän oli, ja siinä olevat ihmiset. Pitkän, mustalla peitetyn pöydän ääressä istui arviolta kaksitoista miestä, kaikki puettuina samallaisiin pukuihin kuin nekin, jotka Pierre oli ennen nähnyt. Muutamat olivat hänelle tuttuja Pietarin seurapiireistä. Puheenjohtajan paikalla istui tuntematon nuori mies erikoinen risti kaulalla. Oikealla istui italialainen abotti, jonka Pierre kaksi vuotta sitten oli nähnyt Anna Pavlovnan luona. Vielä oli siellä eräs sangen arvokas, ylhäinen virkamies ja muuan sveitsiläinen kotiopettaja, joka ennen oli palvellut Kuragineilla. Kaikki olivat juhlallisen vakavat ja kuuntelivat vaiti ollen puheenjohtajaa, jolla oli kädessä vasara. Seinään oli tehty palava tähti, pöydän toisella puolella oli pieni erilaisilla kuvioilla koristettu matto, toisella oli jokin alttarin tapainen raamattuineen ja pääkallioineen. Pöydän ympärillä oli 7 suurta kynttiläjalkaa, jotenkin samallaisia kuin kirkoissa käytetyt. Kaksi veljistä vei Pierren alttarin luo, asetti hänen jalkansa suorakulmaiseen asentoon ja käski hänen laskeutua pitkälleen selittäen, että hän täten heittäytyy temppelin porteille.

– Hänen pitää ensin saada lapio, – sanoi kuiskaten muuan veli.

– Ah! olkaahan, älkää sekoittako, – sanoi toinen.

Pierre katseli ympärilleen ällistyneillä, lyhytnäköisillä silmillään, tottelematta käskyä, ja äkkiä valtasi hänet epäily. "Missä olen? Mitä teen? Eikö minusta tehdä pilkkaa? Enkö sittemmin häpeä tätä muistellani?" Mutta tämä epäily kesti vain silmänräpäyksen. Pierre katseli häntä ympäröivien

¹² Näin häviää maailman kunnia.

henkilöiden vakavia kasvoja, muisti kaikki, mitä hän jo oli läpikäynyt ja ymmärsi, ettei puolitiehen voi pysähtyä. Hän kauhistui epäluuloaan ja saadakseen takaisin entisen hartauden tunteen laskeutui temppelin ovelle. Ja tosiaan valtasi hänet vielä entistä voimakkaampi hartauden tunne. Kun hän oli siinä jonkun aikaa maannut, käskettiin hänen nousta ja puettiin hänen ylleen samallinen valkea nahkaesiliina kuin oli muillakin, annettiin hänelle lapio käteen ja kolme paria hansikkaita, ja nyt kääntyi suurmestari häneen. Suurmestari kehoitti häntä huolehtimaan, ettei mikään tahraisi tämän esiliinan valkeutta, esiliinan, joka kuvasi lujutta ja puhtautta, sitten puhui hän arvoituksenalaisesta lapiosta, jolla hän kehoitti Pierreä puhdistamaan sydämensä paheista ja suopeasti tasoittamaan lähimäistensä sydämiä. Ensimmäisistä miesten hansikkaista hän sanoi, ettei Pierre niiden merkitystä voi tietää, vaan on hänen ne säilytettävä, toisista miesten hansikkaista hän sanoi, että Pierren piti ne panna käsiinsä kokouksiin ja vihdoinkin kolmansista, naisten hansikkaista hän lausui: "Rakas veli, nämäkin naisen hansikkaat kuuluvat teille. Antakaa ne sille naiselle, jonka paraimmaksi katsotte. Tällä lahjalla vakuutatte sydämenne puhtautta sille, jonka valitsette itsellenne ansiokkaaksi muurarittareksi." Ja oltuaan hetken aikaa vaiti hän lisäsi: – "Mutta varo, rakas veli, etteivät kaunistä nämä hansikkaat likaisia käsiä". Näitä viimeisiä sanoja lausuessaan näytti suurmestari Pierren mielestä hämmentyneen. Pierre joutui vielä enemmän hämilleen, punehtui kyyneliin saakka, niinkuin lapset punehtuvat, alkoi levottomasti katsella ympärilleen, ja syntyi kiusallinen hiljaisuus.

Tämän hiljaisuuden keskeytti eräs veljistä, joka vieden Pierren matolle, alkoi vihosta lukea hänelle selityksiä kaikista maton kuvioista: auringosta, kuusta, vasarasta; lyijyluodista, lapiosta, möhkäle- ja kuutiokivistä, pylväästä, kolmesta ikkunasta j.n.e. Sitten määrättiin Pierrelle paikka, näytettiin hänelle veljeskunnan tuntomerkit, ilmaistiin tunnussana ja käskettiin lopuksi istumaan. Suurmestari alkoi lukea ohjesääntöjä. Säännöt olivat sangen pitkät, eikä Pierre ilon, liikituksen ja häpeän vuoksi kyennyt ymmärtämään mitä luettiin. Hän tajusi vain viimeiset sanat, jotka painuivat hänen muistiinsa.

"Pyhäköissämme emme tiedä muita portaita", – luki suurmestari, – "paitsi ne, jotka ovat hyveen ja paheen välillä. Varo tekemästä minkäänlaista erotusta, joka rikkoo yhdenvertaisuuden. Riennä apuun veljelle kuka hyvänsä hän onkin, ojenna harhailevia, nosta lankeavia äläkä koskaan haudo pahoja aikeita tai vihaa veljeä kohtaan. Ole nöyrä ja kohtelias. Herätä jokaisessa sydämessä hyveen tuli. Ja'a onni lähimäistesi kanssa, älköönkään koskaan kateutta syntykö tästä puhtaasta nautinnosta. Anna anteeksi vihollisellesi, älä hänelle kosta, paitsi tietysti hyvää tekemällä. Täytettyäsi näin korkeimman lain, sinä löydät muinaisen, sinulta hukkaan menneen suuruuden jäljet."

Hän lopetti ja noustuaan syleili ja suuteli Pierreä. Ilon kyyneleet silmissä katseli Pierre ympärilleen tietämättä, mitä vastaisi onnen toivotuksiin ja uusille tuttavilleen, jotka hänet ympäröivät. Hän ei hyväksynyt mitään tuttavuuksia; kaikkia ihmisiä hän piti ainoastaan veljinään, joiden kera kärsimättömyydestä palaen halusi ryhtyä työhön.

Suurmestari koputti vasaralla, kaikki istuutuivat paikoilleen ja eräs luki saarnan nöyryyden tarpeellisuudesta.

Suurmestari ehdotti, että täytettäisi viimeinen velvollisuus, ja arvokas, ylhäinen virkamies, jota kutsuttiin almujen kerääjäksi, alkoi kiertää veljestä veljeen. Pierreä halutti merkitä almulistalle kaikki mukanansa olevat rahat, mutta hän pelkäsi osottavansa tällä ylpeyttä ja kirjoitti vain niin paljon kuin muutkin.

Istunto päättyi ja kotimatalla näytti Pierrestä kuin olisi hän palannut joltakin kaukaiselta matkalta, jolla oli viettänyt kymmeniä vuosia, muuttunut perinpohjin ja luopunut entisistä elämäntavoistaan ja tottumuksistaan.

V

Seuraavana päivänä veljeskuntaan ottamisensa jälkeen Pierre istui kotona lukien ja koettaen perusteellisesti saada selville sen neliön merkitystä, jonka yksi sivu kuvasi Jumalaa, toinen siveys- ja kolmas luonnonlakeja sekä neljäs kaikkea sekaisin. Tuon tuostakin irtaantui hän ajattelemasta kirjaa ja neliötä ja muodosteli mielikuvituksessaan uuden elämän suunnitelmaa. Eilen oli hänelle veljeskunnassa sanottu, että hallitsijan kuuluviin oli ehtinyt huhu kaksintaistelusta ja että Pierren olisi viisainta jättää Pietari. Pierre päättikin matkustaa eteläisille tiloilleen ja toimia siellä talonpoikiensa hyväksi. Hän paraillaan riemumielin ajatteli tätä uutta elämää, kun odottamatta astui huoneeseen ruhtinas Vasili.

– Ystäväni, mitä olet tehnyt Moskovassa? Miksi jouduit riitaan Helenan kanssa, rakkaani? Olet hairahtunut, – puheli ruhtinas Vasili astuessaan huoneeseen. – Olen saanut kaikki tietää, voin sinulle sanoa varmaan, että Helena on edessäsi viaton kuin Kristus juutalaisten edessä.

Pierre tahtoi vastata, mutta ruhtinas Vasili keskeytti hänet.

– Ja miksi et kääntynyt suoraan ja yksinkertaisesti minun puoleeni kuin ystävän? Tiedän kaikki, ymmärrän kaikki, – sanoi hän, – käyttäydyit kuin sopiikin miehen, jolla on herkkä kunniantunto, mutta ehkä liian hätäisesti, mutta tätä emme tuomitse. Mutta muista, millaiseen asemaan saatat hänet ja minut koko seurapiirin silmissä, niin ja vieläpä hovinkin, – lisäsi hän alentaen ääntään. – Helena asuu Moskovassa, sinä täällä. Tiedä, rakkaani, – hän veti hänet kädestä istumaan, – tässä on joku väärinkäsitys; luullakseni tunnet sen itsekin, Kirjoita heti minun kanssani kirje, ja hän saapuu tänne, kaikki selviää, ja sen sanon sinulle, voit hyvin helposti tämän kärsiä, rakkaani.

Ruhtinas Vasili katsahti kehoittavasti Pierreen.

– Luotettavista lähteistä olen kuullut, että leskikeisarinna alusta alkain mielenkiinnolla on seurannut tätä juttua. Tiedäthän, hän on hyvin suosiollinen Helenalle.

Jonkun kerran oli Pierre aikonut avata suunsa, mutta toisaalta ei ruhtinas Vasili antanut tähän aikaa ja toisaalta Pierre itse pelkäsi ruveta puhumaan niin päättävän kieltävästi ja myöntymättömästi kuin hän kumminkin lujasti oli päättänyt vastata apelleen. Sitä paitsi muistui hänen mieleensä vapaamuurarien sääntöjen sanat: "ole nöyrä ja kohtelias". Hän rypisteli kasvojaan, punehtui, nousi ja istuutui, taistellen sielussaan elämänsä vaikeinta taistelua – pitikö hänen sanoa ikävyyksiä, sanoa toista kuin tuo mies odotti, olipa hän ken tahansa. Hän oli niin tottunut tottelemaan ruhtinas Vasilin leväperäisen itsetietoista ääntä, että hän nytkin tunsii olevansa voimaton sitä vastustamaan; mutta hän tunsii myös, että siitä, mitä hän ensi hetkenä sanoo, riippuu hänen koko vastainen kohtalonsa: lähteekö hän kulkemaan vanhaa, entistä polkua, vaiko tuota uutta, jonka niin houkuttelevana vapaamuurarit olivat hänelle näyttäneet, ja jolla hän lujasti uskoi löytävänsä syntymisen uuteen elämään.

– No, rakkaani, – sanoi ruhtinas Vasili leikkisästi, sanoppa minulle: "suostun", ja minä kirjoitan hänelle omassa nimessäni, ja mepä vedämme ison apajan.

Mutta ruhtinas Vasili ei ennättänyt lausua sukkeluuttaan loppuun, kun Pierre, kasvot raivosta vääntyneinä, jolloin hän muistutti isäänsä, seuralaisensa silmiin katsomatta, kuiskaten lausui:

– Ruhtinas, en ole käsenyt teitä luokseni, poistukaa, olkaa hyvä, poistukaa! – Hän hypähti ylös ja avasi hänelle oven. – Menkää nyt, – hän toisti itseään uskomatta ja oli iloinen nähdessään hämmäntymisen ja pelon ilmeen ruhtinas Vasilin kasvoilla.

– Mikä sinun on? Oletko sairas?

– Menkää! – lausui vielä kerran vapiseva ääni. Ja ruhtinas Vasilin oli lähteminen tiehensä, saamatta minkäänlaista selvyttä.

Viikon kuluttua, jätettyään hyvästi uudet vapaamuurari-ystävänsä ja jätettyään heille suuria summia almuihin, läksi Pierre mautiloilleen. Hänen uudet veljensä antoivat hänelle kirjeitä Kieviin ja Odessaan, sikäläisille vapaamuurareille vietäviksi ja lupasivat kirjoittaa Pierrelle ja ohjata häntä uudella toimialallaan.

VI

Pierren ja Dolohovin jutun annettiin painua, ja huolimatta hallitsijan silloisesta ankaruudesta kaksintaisteluja kohtaan, ei kumpikaan taistelija eivätkä heidän sekundanttinsa joutuneet kärsimään. Mutta tieto kaksintaistelusta, jota Pierren ja hänen vaimonsa välinen eripuraisuus vahvisti, levisi yleisöön. Pierre, jota oli kohdeltu halveksuvasti, suojelevasti, silloin kun hän oli avioton poika ja jota oli imarreltu ja ylistetty silloin kun hän oli ollut Venäjän keisarikunnan parhaita sulhasmiehiä, kadotti paljon seurapiirien suosiota naimisiin mentyään, kun tyttärillä ja äideillä ei ollut häneltä mitään odotettavana, ja näin tapahtui sitä suuremmalla syyllä, kun hän ei osannut eikä halunnut etsiä seurapiirein mielisuosiota. Nyt syytettiin häntä yksin siitä, mitä tapahtunut oli, sanottiin että hän on mustasukkainen viiriöpää, samallaisten verenhimoisten raivon puuskien vallassa kuin isänsäkin. Ja kun Pierren lähdön jälkeen Helena palasi Pietariin, ottivat kaikki tuttavat hänet vastaan ilomielin, vieläpä tavalla, joka vivahti kunnioitukseen, omistaen tämän kunnioituksensa erityisesti hänen onnettomalle kohtalolleen. Kun keskustelu kääntyi hänen mieheensä, muuttui Helena arvokkaan näköiseksi. Tämän vakavan ilmeen merkitystä hän ei tosin käsittänyt, mutta hänelle ominaisella käytöstävän joustavuudella oli hän sen itselleen omistanut. Tämä ilme sanoi, että hän oli päättänyt valittamatta kantaa onnettomuutensa, ja että hänen miehensä oli Jumalan hänelle lähettämä risti. Avomielisemmin lausui ruhtinas Vasili mielipiteensä. Hän kohautti hartioitaan, kun tuli puhe Pierrestä, ja osoittaen otsaansa sanoi:

– *Un cerveau fêlé – je le disais toujours.*¹³

– Minä sanoin edeltäpäin, – puheli Anna Pavlovna Pierrestä, – sanoin silloin jo heti ja ennenkuin muut (hän piti kiinni ensimmäisen oikeudestaan) että hän on mieletön nuorukainen, jonka aikakauden irstaat aatteet ovat turmelleet. Silloin jo sen sanoin, kun kaikki hurmaantuivat häneen hänen juuri palattuaan ulkomailta, silloin kun hän, muistatthän, iltamassa luonani kuvitteli itsestään tulevan jonkin Maratin. Mitenkäs kävi? Olin jo silloin näitä häitä vastaan ja ennustin tarkalleen, mitä tapahtuman piti.

Anna Pavlovna järjesteli entiseen tapaan vapaina päivinään illanviettoja, aivan entisen kaltaisia ja sellaisia, jollaisia vain hänellä oli kyky toimeenpanna, illanviettoja, joihin ensinnäkin kokoontui *la crème de la véritable bonne société, la fine fleur de l'essence intellectuelle de la société de Pétersburg*,¹⁴ kuten itse Anna Pavlovna sanoi. Paitsi tämän hienostuneen valioseuran kautta, erkanivat Anna Pavlovnan illatsut muista siinäkin suhteessa, että Anna Pavlovna joka kerta niissä esitti jonkun uuden, kuuluisan henkilön, ja ettei missään muualla näkynyt niin silmiinpistävästi ja suuressa mitassa valtiollisen ilmapuntarin nousu ja lasku, mistä kulloinkin näkyi Pietarin laillistetun hoviseurapiirin mieliala.

1806 vuoden lopulla, kun jo oli saatu tietää kaikki surulliset yksityiskohdat Napoleonin voitosta ja Preussin armeijan häviöstä Jenan ja Auerstädtin luona, ja kun suurin osa Preussin linnoituksista oli antautunut, kun venäläiset joukot jo olivat marssineet Preussiin ja Venäjän toinen sota Napoleonin vastaan alkanut, järjesti Anna Pavlovna taas illanvieton. *La crème de la véritable bonne société* na olivat hurmaava ja onneton, miehensä hylkäämä Helena, Mortemart, hurmaava ruhtinas Hippolyt, joka juuri oli Wienistä palannut, kaksi valtiomiestä, täti, eräs nuori mies, joka yksinkertaisesti kulki vierashuoneissa nimellä *un homme de beaucoup de mérite*,¹⁵ eräs hiljan nimitetty hovineiti äitineen ja muutamat muut vähemmin huomattavat henkilöt.

Henkilö, jolla Anna Pavlovna tänä iltana ensi kerran kestitti vieraitaan, oli Boris Drubetskoi, juuri saapunut pikaviestinä Preussin armeijasta, missä hän oli sangen tärkeän henkilön adjutanttina.

¹³ Hieman hassahtanut, sen olen aina sanonut.

¹⁴ Oikean hienon seurapiirin kerma, Pietarin seuramaailman intellektuaalisen olemuksen kaunis kukka.

¹⁵ Hyvin ansiokas mies.

Aste, jota tässä illanvietossa valtiollinen ilmapuntari näytti, oli tällainen: miten paljon Europan hallitsijat ja sotapäälliköt yrittänevätkin Bonapartea mairitella tehdäkseen *minulle* ja yleensä *meille* ikävyys- ja murheit, niin meidän s.o. venäläisten mielipide Bonaparten suhteen ei voi muuttua. Me emme herkeä osoittamasta ajatustemme teeskentelemätöntä kantaa tähän nähden ja voimme vain sanoa Preussin kuninkaalle ja muille: sitä pahempi teille. *Tu l'as voulu, George Dandin*,¹⁶ siinä kaikki, mitä voimme sanoa. Tällainen oli valtiollisen ilmapuntarin tila Anna Pavlovnan illanvietossa. Kun Boris, joka piti esittämän vieraille, astui saliin, oli jo melkein koko seura koolla, ja keskustelu, Anna Pavlovnan johtamana, käsitteli venäläisten valtiollisia suhteita Itävaltaan ja sen kanssa solmittavan liiton toiveita.

Keikarimaiseen adjutantin virkapukuun puettu, miehistynyt, raikas ja ruusukas Boris astui vapaasti vierashuoneeseen, ja vietiin, kuten tapa vaati, ensin tervehtimään tättä ja sitten istumaan yhteiseen piiriin.

Anna Pavlovna salli hänen suudella kuivaa kättään, tutustutti hänet muutamiin hänelle tuntemattomiin henkilöihin ja määritteli jokaisen kuiskaten.

– *Le Prince Hyppolite Kouraguine – charmant jeune homme. M-r Krouq chargé d'affaires de Kopenhague – un esprit profond*, ja yksinkertaisesti: *M-r Shitoff un homme de beaucoup de mérite*.¹⁷

Anna Mihailovnan hommain ja varovaiselle luonteelleen ominaisten kykyjen ja makujen avulla oli Boris kuluneena palveluskautenaan ehtinyt saavuttamaan sangen edullisen aseman armeijassa. Hän oli sangen arvokkaan henkilön adjutanttina – oli ollut sangen tärkeällä asialla Preussissa, mistä juuri oli palannut pikaviestinä. Hän oli täydellisesti omaksunut tuon ohjesäännöistä riippumattoman käskynalaisuuden, joka häntä Olmützissä oli niin miellyttänyt, ja jonka mukaan vänrikki voi olla verrattomasti korkeammalla kenraalia ja jonka avulla ei palveluksessa menestyäkseen tarvinnut ponnistuksia, ei vaivoja, ei urhoollisuutta, eikä järkkymätöntä lujuuksi, tarvittiin vain käyttäytymistaitoa niitä kohtaan, jotka palveluksesta palkitsevat. – Usein hän itsekin kummasteli nopeata menestystään ja sitä, miten eivät toiset voineet sitä ymmärtää. Tämän keksinnön jälkeen koko hänen elämäntapansa, kaikki suhteensa entisiin tuttuihin, kaikki tulevaisuuden suunnitelmat, – tykkönään muuttuivat. Hän ei ollut varakas, mutta viimeiset rahansa hän käytti ollakseen muita paremmin puettu; hän kernaammin olisi itseltään riistänyt monta huviä kuin olisi ajanut huonoissa ajopeleissä tahi näyttäytynyt vanhassa virkapuvussa Pietarin kaduilla. Hän lähenteli ja etsi tuttavikseen vain itseään ylempiä ihmisiä, jotka voivat olla hänelle hyödyksi. Hän rakasti Pietaria ja inhosi Moskovaa. Rostovien talon ja Natashan lapsellisen rakkauden muistelo oli hänestä vastenmielistä, eikä hän armeijaan lähtönsä jälkeen ollut kertaakaan käynyt Rostovien talossa. Anna Pavlovnan vierashuoneessa, missä edellytykset ylenemiseen hänen mielestään olivat suuret, hän nyt heti käsitti osansa tärkeyden ja salli Anna Pavlovnan vapaasti tuoda näkyville kaiken, mitä hänessä saattoi olla mieltäkiinnittävää. Hän tutkisteli tarkkaavasti jokaista henkilöä ja laski lähentelemisen edut ja mahdollisuudet. Hän istuutui hänelle osoitetulle paikalle kauniin Helenan viereen ja alkoi kuunnella yhteistä keskustelua.

– Wienissä pidetään ehdotetun sopimuksen perusteita siihen määrään mahdottomina, että liittoa eivät voi aikaan saada meidän loistavimmatkaan voittomme, ja siellä epäilläkin keinojakin, joilla me ne saattaisimme saavuttaa.

Tällainen on Wienin kabinetin alkuperäinen lausunto, – puhui Tanskan hovin asiamies.

– *C'est le doute qui est flatteur*!¹⁸ – sanoi *l'homme à l'esprit profond*, hienosti hymyillen.

– *Il faut distinguer entre le cabinet de Vienne et l'Empereur d'Autriche*; – sanoi Mortemart. – *L'Empereur d'Autriche n'a jamais pu penser à une chose pareille ce n'est que le cabinet qui le dit*.¹⁹

¹⁶ Itse olet sitä tahtonut, George Dandin.

¹⁷ Ruhtinas Hippolyt Kuragin – ihastuttava nuori mies. Hra Krook. Tanskan hovin asiamies – syväjärkinen mies. Hra Shitoff, hyvin ansiokas henkilö.

¹⁸ Epäluulo on mairittelevaa!

¹⁹ On tehtävä eroitus Wienin kabinetin ja Itävallan keisarin välillä. Itävallan keisari ei koskaan olisi voinut näin ajatella, vain

– *Eh, mon cher vicomte*, – sekaantui Anna Pavlovna puheeseen, – *l'Urope* (hän lausui erityisenä ranskalaisena hienoutena *l'Urope* eikä *l'Europe*) *l'Urope ne sera jamais notre alliée sincère*.²⁰

Tämän jälkeen Anna Pavlovna johti keskustelun Preussin kuninkaan miehuullisuuteen ja lujuuteen siinä tarkoituksessa, että jouduttaisiin Boriksen asiaan.

Boris kuunteli tarkkaavaisena aina kutakin puhujaa, odotellen vuoroaan, mutta sillä välin hän ehti jonkun kerran katsahtaa naapuriinsa, Helena-kaunottareen, joka myös muutamia kertoja kohtasi kauniin, nuoren adjutantin katseen.

Varsin luonnollista oli, että puhuttaessa Preussin asemasta, Anna Pavlovna pyysi Boriksen kertomaan matkastaan Glogauihin ja Preussin sotajoukon tilasta. Boris kertoi kiirehtimättä, puhtaalla ja sääntillisellä ranskan kielellä sängen monta jännittävää yksityisseikkaa sotajoukoista ja hovista, koko kertomuksensa aikana huolellisesti välttämällä ilmaisemasta omaa mielipidettään kuvaamistaan tapahtumista. Vähässä ajassa Boris oli voittanut yleisen huomion ja Anna Pavlovna tunsikin, että hänen uutiskestityksensä miellytti kaikkia vieraita. Ennen muita osoitti Helena huomiota Boriksen kertomukselle. Hän kysyi häneltä muutamia kertoja matkan yksityiskohtia ja oli nähtävästi hyvin innostunut preussilaisen armeijan tilasta. Tuskin oli Boris lopettanut, kun Helena, tapansa mukaan hymyillen kääntyi häneen:

– *Il faut absolument que vous veniez me voir*²¹ – sanoi hän sellaisella äänenväreellä, kuin olisi se muutamien painavien perusteiden vuoksi, joita Boris ei voinut tietää, aivan välttämätöntä.

– Tiistaina 8 ja 9 välillä. Tuotatte minulle suuren mielihyvän.

Boris lupasi täyttää hänen toivomuksensa ja aikoi ryhtyä hänen kanssaan keskustelemaan, kun Anna Pavlovna kutsui häntä luokseen sillä tekosyllä, että tati muka halusi puhella hänen kanssaan.

– Tunnettehan hänen miehensä? – sanoi Anna Pavlovna, sulkien silmänsä ja surunvoittoisin liikkein osoittaen Helenaa. – Ah, hän on niin onneton ja ihastuttava nainen! Älkää vain hänen lähettyvillään puhuko hänen miehestään, älkää millään muotoa. Se koskisi häneen liian raskaasti.

---

kabinetti sanoo niin.

²⁰ Ah, rakas kreivini! Europa ei tule koskaan uskolliseksi liittolaiseksemme.

²¹ Teidän täytyy välttämättä tulla minun luokseni.

VII

Kun Boris ja Anna Pavlovna palasivat yhteiseen piiriin, oli ruhtinas Hippolyt yleisen huomion esineenä.

Hän kumartui etukenoon nojatuolissaan ja sanoi: *Le Roi de Prusse*²² ja tämän sanottuaan hän alkoi nauraa. Kaikki kääntyivät häneen.

– *Le Roi de Prusse?* – kysyi Hippolyt, alkoi taas nauraa ja painautui sitten vakavan rauhallisena nojatuoliinsa. Anna Pavlovna ajatteli vielä hetkisen, mutta kun Hippolyt lopullisesti näytti vaienneen, alkoi hän puhua siitä, miten jumalaton Bonaparte Potsdamissa oli anastanut Fredrik Suuren miekan.

– Tämä Fredrik Suuren miekka, jonka minä... – alkoi Anna Pavlovna, mutta Hippolyt keskeytti hänet sanomalla:

– *Le Roi de Prusse* ... ja vaikenä taas saamattomana, niin pian kun häneen käännettiin.

Anna Pavlovna nyrpisti nenäänsä. Mortemart, Hippolytin ystävä, kääntyi kiivaasti häneen:

– No, entäs mitä tahdotte sanoa tällä *Roi de Prusse*’llänne?

Hippolyt naurahti, aivan kuin häntä olisi hävettänyt tämä ainainen nauramisensa.

– En mitään, enhän minä, tahdoin ainoastaan sanoa... (Hänellä oli aikomus toistaa eräs Wienissä kuulemansa sanansutkaus ja koko illan oli hän odottanut sopivaa tilaisuutta). *Je voulais dire seulement, que nous avons tort de faire la guerre pour le Roi de Prusse.*²³

Boris hymähti varovaisesti, niin että saattoi luulla hänen hymyilevän joko pilkallaan tai myöskin sanansutkaukselle. Kaikki alkoivat nauraa.

– Teidän sanaleikkinne on ilkeä, sangen terävä, mutta väärä, – sanoi Anna Pavlovna, häristäen kurtuisella sormellaan. – Me emme käy sotaa *pour le Roi de Prusse*, vaan oikeuden periaatteiden tähden. Ah, miten hän on ilkeä, tuo ruhtinas Hippolyt!

Keskustelu hyrisi kaiken iltaa, ja erittäin innokkaasti puheltiin valtiollisista uutisista. Lopulla iltaa kiihtyi keskustelu kuumimmilleen, kun tuli puhe keisarin suomista armon osoituksista.

– Saihan NN viime vuonna muotokuvalla varustetun nuuskarasian, – sanoi *l’homme à l’esprit profond*, – miksei SS voi saada samaa lahjaa?

– Suokaa anteeksi, keisarin kuvalla varustettu nuuskarasia on palkinto, muttei kunnian osoitus – sanoi valtiomies, – mieluummin sanoisin lahja.

– On ollut ennenkin esimerkkejä, mainitsen vain Schwarzenbergin.

– Mahdotonta, – intti eräs toinen.

– Lyökäämme veikka. Ritarinauha on toista... Kun kaikki olivat nousseet paikoiltaan lähteäkseen kotiinsa, kääntyi taas Helena, joka illan kuluessa oli puhunut sangen vähän, Borikseen, pyytäen häntä mielittelevän käskävästi luokseen tiistaina.

– Tulonne on välttämätön, – sanoi Helena hymyillen ja vilkasi Anna Pavlovnaan, joka myöskin, hymyillen tuota surunvoittoista hymyään, joka aina liittyi hänen sanoihinsa, kun mainittiin hänen korkean suojelijattarensa nimi, vahvasti Helenan toivomuksen.

Boriksen puhuessa Preussin armeijan tilasta, oli yhtäkkiä Helenan päähän pistänyt, että hänen välttämättä täytyi tavata tämä nuori mies kahden kesken. Hän aivan kuin lupasi tiistaina Borikselle selittää tämän tapaamisen välttämättömyyden.

Saavuttuaan sitten tiistai-iltana Helenan komeaan vierashuoneeseen, ei Borikselle selitettykään hänen käyntinsä välttämättömyyttä. Siellä oli muitakin vieraita, ja kreivitär puheli hänen kanssaan

---

²² Preussin kuningas.

²³ Tahdoin ainoastaan sanoa, että me turhanpäiten käymme sotaa *pour le roi de Prusse* (s.o. turhista asioista) (Käännöksessä menettää sanaleikki merkityksensä).

vain ohimennen, ja vasta kun Boris lähteissään kumartui suutelemaan hänen kättään, sanoi Helena kuiskaten hänelle kumman vakavana: *Venez demain diner ... le soir. Il faut que vous veniez... Venez.*²⁴

Koko oleskelunsa ajan Pietarissa oli Boris läheinen henkilö kreivitär Besuhovin talossa.

---

²⁴ Tulkaa huomenna päivälliselle ... illalla. Tulkaa välttämäti ... Tulkaa.

VIII

Sota syttyi, ja sen verilaineet lähenivät yhä Venäjän rajoja. Kaikkialla sadateltiin ihmiskunnan vihollista, Bonapartea; maaseudulta koottiin sotilaita ja rekryyttejä, ja sota-älyttämöltä saapui ristiriitaisia tietoja, valheellisia, kuten tavallisesti, ja siksipä niitä erilailla selitettiin.

Vanhan ruhtinas Bolkonskin, ruhtinas Andrein ja ruhtinatar Marian elämässä oli tapahtunut paljon muutoksia sitten vuoden 1805.

Vuonna 1806 oli vanha ruhtinas nimitetty erään maanpuolustuspiirin ylipäälliköksi. Tällaisia puolustuspiirejä oli perustettu kaikkiaan 8 Venäjän eri kulmille. Näihin aikoihin oli vanha ruhtinas käynyt sangen raihnaiseksi, erittäinkin sen johdosta, että oli luullut poikansa kuolleeksi, mutta siitä huolimatta piti hän velvollisuutenaan ryhtyä ylipäällikön toimeen, johon itse keisari oli hänet nimittänyt. Ja tämä uudelleen alkava toimeliaisuus herätti hänet uudelleen elämään ja antoi hänelle uusia voimia. Hän oli alati matkoilla kolmessa hänen piiriinsä kuuluvassa läänissä, hän oli pikkumaisuuteen saakka tarkka velvollisuuksiensa täyttämässä, julmuuteen saakka ankara valtansa alaisille, ja otti itse selvän pienimmistäkin yksityisseikoista. Ruhtinatar Maria ei enää käynyt laskuoppi-tunneillaan, mutta pikku ruhtinas Nikolain (kuten vanha ruhtinas nimitti pojanpoikaansa) ja imettäjän seurassa kävi hän sentään vielä isänsä työhuoneessa joka aamu, kun vaan isä sattui olemaan kotosalla. Piskuinen ruhtinas Nikolai asui imettäjättärensä ja hoitajattarensa Savishnan kanssa äiti vainajansa suojissa, ja siellä oleskeli ruhtinatar Mariakin suurimman osan ajastaan ja koetti voimainsa mukaan olla äidin asemassa orpo rukalle. Neiti Bouriennekin näytti intohimoisesti rakastavan pienokaista, ja usein täytyi ruhtinatar Marian uhrautuen luovuttaa pikku *enkeli* (kuten hän nimitti veljensä poikaa), ystävättärensä hoidettavaksi, joka sydäimestään nautti pojan kanssa leikkiessään.

Lisijagorin kirkon alttarin viereen oli rakennettu kappeli pikku ruhtinatar vainajan haudalle, ja kappeliin oli pystytetty Italiasta tuotettu marmorinen enkelin kuva, joka siivet levällään valmistautui kohoutumaan taivaaseen. Enkelin ylähuuli oli hieman kohollaan, aivan kuin hymyyn valmiina, ja kerran kun ruhtinas Andrei ja ruhtinatar Maria palasivat kotiin kappelista, tunnustivat he toisilleen, että enkelin kasvot heidän mielestään kummasti muistuttavat vainajan kasvoja. Mutta eräs seikka, josta ruhtinas Andrei ei maininnut edes sisarelleen, oli vielä kummallisempi: Hän oli enkelin ilmeestä lukevinaan nuo samaiset lempeän nuhtelevat sanat, jotka olivat olleet vainajan kasvoilla: "Ah, miksi olette tämän minulle tehneet?"...

Pian ruhtinas Andrein kotiin tulon jälkeen määräsi vanha ruhtinas poikansa perintö-osaksi Bogutsharovan suuren maatilan, joka sijaitsi 40 virstan matkalla Lisijagorista. Ruhtinas Andrei suostui isän määräykseen, sillä liittyihän Lisijagoriin hänelle niin ikäviä muistoja, ja kun hän usein tunsu vaivoin kestävänsä isän luonteen omituisuuksia ja tarvitsi toipuakseen ennen kaikkea yksinäisyyttä ja rauhaa, niin järjesti hän elämänsä uudessa kodissaan paraan mukaan, eikä sieltä usein minnekään poistunutkaan.

Austerlitzin taistelun jälkeen oli ruhtinas Andrei vakavasti päättänyt, ettei enää milloinkaan ryhtyisi sotapalvelukseen; ja kun sota taas syttyi, ja kaikkien oli lähdettävä osastoihinsa, niin ryhtyi hän isänsä piirissä nostoväkeä kokoamaan, siten välttääkseen vakinaisen palveluksen. Ja niinpä kävi, että isä ja poika niin sanoaksemme vaihtoivat osia 1805 vuoden sotaretken jälkeen. Vanha ruhtinas, josta toimeliaisuus oli tehnyt aivan kuin uuden ihmisen, odotti kaikkea mahdollista hyvää nyt alkaneelta sotaretkeltä, ruhtinas Andrei taas, joka ei nyt ollut mukana retkellä, ja joka salaisesti sitä suri sydämessään, oli menettänyt kaiken toivon.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.